

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલત, અમદાવાદ

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૨૨૫૧૨ / ૨૦૧૯

સાથે

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૨૩૧૪૭ / ૨૦૧૯

સાથે

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૭૧૩ / ૨૦૨૦

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ ડૉ. એ. પી. ઠાકર

એસડી/

|    |                                                                                                                                 |    |
|----|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ૧  | શું સ્થાનિક સમાવારપત્રોના રિપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની પરવાનગી આપવામાં આવે છે?                                                     | ના |
| ૨. | રિપોર્ટ્સને સંદર્ભિત કરવાં કે નહિ?                                                                                              | હા |
| ૩. | શું ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવાં ઇચ્છે છે?                                                                               | ના |
| ૪. | શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ, ૧૯૫૦ ના અર્થઘટન કે તેનાં હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમ સબબ કોઈ મહત્વપૂર્ણ કાયદાકીય પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે? | ના |

રુતુઝ અરવિંદકુમાર ત્રિવેદી

વિરુદ્ધ

ભારત સંઘ

ઉપસ્થિતિ:

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૨૨૫૧૨ અને ૨૩૧૪૭ / ૨૦૧૯ માં શ્રી એસ.એચ.

સંજનવાલા, વરિષ્ઠ વકીલ સાથે શ્રી દિલીપ એલ. કનોજિયા (૩૬૯૧)

અરજદાર(ઓ) ક્રમાંક ૧ માટે, શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, સહાયક સોલિસિટર જનરલ,  
શ્રી નિર્ઝર એસ. દેસાઈ (૨૧૧૭) માટે સામાવાળા(ઓ) ક્રમાંક ૧, ૨, ૩ માટે,  
સામાવાળા(ઓ) ક્રમાંક ૪ માટે સીધી બજવણી (પ) દ્વારા નોટિસ બજવેલ.

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૭૧૩ / ૨૦૨૦ માં શ્રી એસ.એચ. સંજનવાલા,

વરિષ્ઠ વકીલ સાથે શ્રી દિલીપ એલ. કનોજિયા (૩૬૯૧) અરજદાર(ઓ) ક્રમાંક  
૧ માટે, શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, સહાયક સોલિસિટર જનરલ, શ્રી હર્ષીલ શુક્લા માટે  
સામાવાળા ક્રમાંક ૧, ૨ માટે.

સામાવાળા(ઓ) ક્રમાંક ૩ માટે શ્રી નિર્ઝર એસ દેસાઈ(૨૧૧૭) તરફથી શ્રી  
દેવાંગ વ્યાસ, સહાયક સોલિસિટર જનરલ, સામાવાળા(ઓ) ક્રમાંક ૪ માટે  
સુશ્રી મૈથિલી મહેતા, એ.જી.પી.

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ ડૉ. એ. પી. ઠાકર

તારીખ : ૨૧/૦૭/૨૦૨૦

સીએવી ચુકાદો

૧. તમામ ત્રણેય અરજીઓ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪, ૨૧, ૨૨ અને ૨૨૬ હેઠળ સંબંધિત અરજીઓમાં અરજદાર વિરુદ્ધ સત્તાધિકારીઓ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા અટકાયતના હુકમ સામે દાખલ કરવામાં આવી છે.

૨. વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૨૨૫૧૨ ઓફ ૨૦૧૮ માં અરજદાર, એટલે કે રતુજા અરવિંદકુમાર ત્રિવેદીએ, અરજીમાં દર્શાવેલા વિવિધ આધારોથી એફ નં. પીડી૧૨૦૦૨/૧૨/૨૦૧૮ કોફેપોસા ધરાવતો તા. ૨.૮.૨૦૧૮ નો અટકાયતનો હુકમ પડકાર્યો છે.

૨.૧ જ્યારે વિશેષ દીવાની અરજી ક્રમાંક ૨૩૧૪૭ ઓફ ૨૦૧૮માં અરજદાર લોકેશ સુભાષ શર્માએ એફ નં. પીડી૧૨૦૦૨/૧૬/૨૦૧૮ કોફેપોસા ધરાવતા તા. ૦૨.૦૮.૨૦૧૮ના અટકાયતના હુકમને વિવિધ આધારોએ પડકાર્યો છે.

૨.૨ સન ૨૦૨૦ ની વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૭૧૩માં અરજદાર એટલે કે નીતા ચુનીલાલ પરમારે અરજીમાં દર્શાવેલા આધારોએ એફ નં. પીડી-૧૨૦૦૨/૧૪/૨૦૧૮ કોફેપોસા ધરાવતા તા. ૨.૮.૨૦૧૮ના અટકાયતના હુકમને પડકાર્યો છે.

૨.૩ તમામ અરજદારોએ તેમની વિરુદ્ધ અટકાયત સત્તાધિકારીઓ દ્વારા પસાર કરવામા આવેલ વિવાદિત અટકાયતના હુકમને રદ કરવા અને તેમને મુક્ત કરવા માટે પ્રાર્થના કરી છે.

૩. બધી ત્રણેય અરજીઓ એ જ ઘટનામાંથી અને તથ્યો તથા સામગ્રીના એ જ સમૂહમાંથી ઉદ્ભવી છે અને તેથી, ત્રણેય અરજીઓનો આ સામાન્ય ચુકાદા દ્વારા નિકાલ કરવામાં આવે છે. આ અદાલતે આ કેસના નોંધપોથી પર મૂકવામાં આવેલા ૧૫૦૦ કરતાં વધુ પાનાં ધરાવતા વિશાળ દસ્તાવેજોનું વિચારણા કર્યું છે, જેમાં બંને પક્ષોની લેખિત રજૂઆતો અને દલીલો દરમિયાન ઉલ્લેખિત નિર્ણયોનો સમાવેશ થાય છે.

૩.૧ ત્રણેય અરજીઓના સંબંધિત અરજદારો વિરુદ્ધ પસાર કરાયેલા અટકાયતના આદેશો એકસરખા તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓના સમૂહમાંથી ઉદ્ભવેલા હોવાથી અને તેઓ પરસ્પર ગૂંથાયેલા હોવાથી, વિશેષ સિવિલ એપિલેકેશન નં. ૨૨૫૧૨ ઓફ ૨૦૧૯ ના તથ્યોને મુખ્ય મામલા તરીકે લેવામાં આવે છે.

૪. અરજિના સંક્ષિપ્ત હકીકતો એવી છે કે તા. ૪.૬.૨૦૧૯ના રોજ, સરદાર વલ્લભભાઈ આંતરરાષ્ટ્રીય વિમાનમથક ખાતે કસ્ટમ્સ એ.આઈ.યુ. એકમના અધિકારીઓને વિમાનમથકના સ્ટાફની મિલીભગતમાં કેટલાક વ્યક્તિઓ દ્વારા સોનાની દાણચોરીની ઘટના ધ્યાનમાં આવી હતી, અને તપાસનો વ્યાપ વિસ્તૃત કરવામાં આવતા સત્તાધિકારીઓને જાણ થઈ હતી કે એક શ્રી ઋતુગ્ર અર્વિંદકુમાર

ત્રિવેદી (વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૨૫૧૨ ઓફ ૨૦૧૯ના અરજદાર) અન્ય લોકો સાથે મળીને સોનાની દાણચોરીની સમગ્ર પદ્ધતિનું આયોજન કરવા માટે જવાબદાર હતો. એવો આક્ષેપ છે કે તા. ૪.૬.૨૦૧૯ના રોજ, અમદાવાદના કસ્ટમ્સના ઉપઆયુક્તના અધિકારીએ બે નં. ૩૨ના એરોબ્રિજમાં ગ્લોબ ગ્રાઉન્ડ ઈન્ડિયા પ્રાઇવેટ લિમિટેડમાં આસિસ્ટન્ટ ડ્યૂટી ઓફિસર તરીકે કાર્યરત એક શ્રી જિગ્નેશ સાવલિયાને શંકાસ્પદ રીતે વર્તતા જોયા હતા અને તેની પાસેથી એક પીળા ધાતુની વસ્તુ મળી આવી હતી. વધુમાં એવો આક્ષેપ છે કે અમદાવાદના કસ્ટમ્સના ઉપઆયુક્તના અધિકારીઓએ તા. ૪.૬.૨૦૧૯ના પંચનામા હેઠળ પંચોની હાજરીમાં શ્રી સાવલિયાની વ્યક્તિગત તપાસ કરતાં જાણવા મળ્યું હતું કે તે પોતાના બ્લેઝર અને કમરકોટમાં પહેરેલા નવ ભૂરા પેકેટો સાથે ફરી રહ્યો હતો (જે છુપાવવામાં આવ્યા નહોતાં). પેકેટ ખોલતાં જાણવા મળ્યું હતું કે તેમાં ૪૭ પીળા ધાતુના સળિયા, એટલે કે સોનાના સળિયા (દરેક ૧ કિગ્રાના ૨૨ ટુકડા અને દરેક ૧૦૦ ગ્રામના ૨૫ ટુકડા) હતા, જેનું પરીક્ષણ સરકાર દ્વારા માન્ય મૂલ્યાંકનકાર દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું.

૪.૧ એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે ઉક્ત શ્રી જિગ્નેશ સાવલિયાએ પોતાના નિવેદનમાં જણાવ્યું હતું કે ઉક્ત સોનાના બિસ્કિટો તેને બે નં. ૩૨ ના એરોબ્રિજ પર શ્રી લોકેશ શર્મા (એસ.સી.એ. નં. ૨૩૧૪૭ ઓફ ૨૦૧૯ના અરજદાર) નામના એક મુસાફર દ્વારા આપવામાં આવ્યા હતા અને તે ઉક્ત સોનાના બિસ્કિટો અહીંના અરજદાર શ્રી ઋતુજ્ઞ અરવિંદકુમાર ત્રિવેદીને એરપોર્ટ

ટર્મિનલની બહાર સોંપવાનો હતો. શ્રી સાવલિયાએ વધુમાં એવો પણ કથિત રીતે ખુલાસો કર્યો છે કે શ્રી લોકેશ શર્મા એરપોર્ટ ટર્મિનલમાંથી બહાર નીકળી ગયા હતા અને અમદાવાદના કસ્ટમ્સના ડેપ્યુટી કમિશનરના અધિકારીઓની સૂચના અનુસાર શ્રી સાવલિયાએ ગેટ નં. ૫ પર શ્રી શર્માને બોલાવ્યા હતા, જ્યાં શ્રી લોકેશ શર્માને ઝડપી લેવામાં આવ્યા હતા.

૪.૨ એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે શ્રી શર્માની શારીરિક તલાશી લેવા અને તેમના સામાનની તપાસ કરવા પર કશું જ આપત્તિજનક મળી આવ્યું નહોતું, પરંતુ શ્રી લોકેશ શર્મા દ્વારા વહન કરવામાં આવતી કાળા રંગની ટ્રોલીબેગની તપાસ દરમિયાન વર્તમાન અરજદારનું વ્યવસાયિક કાર્ડ મળી આવ્યું હતું અને શ્રી લોકેશ શર્માના નિવેદન મુજબ, દુબઈ એરપોર્ટના ડ્યુટી ફ્રી વિસ્તારમાં વર્તમાન અરજદારની પત્નીએ તેને સોનાના બાર્સ ધરાવતા નવ ભૂરા રંગના પેકેટો સોંપ્યા હતા.

૪.૩ ત્યારબાદ શ્રી જિગ્નેશ સાવલિયા અને શ્રી લોકેશ શર્માની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને તેમણે કબૂલાત કરી હતી કે સોનું શ્રી ઋતુગ્રા ત્રિવેદીને અથવા શ્રી ઋતુગ્રા ત્રિવેદીની સૂચના મુજબ અન્ય કોઈ વ્યક્તિને સોંપવાનું હતું, એવો આક્ષેપ છે. જોકે, બાદમાં તેઓ બંનેએ જામીન અરજીમાં માનનીય નીચલી અદાલત સમક્ષ પોતાના નિવેદનો પાછા ખેંચી લીધા હતા. એવો આક્ષેપ છે કે અખંડજ્યોત પ્રાઈવેટ લિમિટેડના કાર્યાલય તથા અન્ય કચેરીઓ અને ત્રણેય અરજદારોના નિવાસસ્થાનો તેમજ દાણચોરીની પ્રવૃત્તિઓમાં સંકળાયેલા અન્ય

વ્યક્તિઓના સ્થળોએ સંબંધિત સત્તાધિકારીઓના અધિકારીઓએ પંચોની હાજરીમાં વિગતવાર પંચનામા હેઠળ તપાસ હાથ ધરી હતી અને વિવિધ દસ્તાવેજો જમ કર્યા હતા.

જ.જ અરજદાર દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે તા. ૧૫.૬.૨૦૧૯ના રોજ તેણે અન્ય લોકો સાથે મળીને ૨૦૧૯ની વિશેષ ફોજદારી અરજી ક્રમાંક ૬૬૨૯ દાખલ કરી હતી, જેમાં ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ની ફરજિયાત જોગવાઈઓનું પાલન કર્યા વિના અરજદાર અને અન્ય વ્યક્તિઓની ધરપકડ કરવામાં ન આવે તે માટે સત્તાધિકારીઓને પ્રતિબંધિત કરવા પ્રતિષેધનો રિટ જારી કરવાની પ્રાર્થના કરવામાં આવી હતી. વર્તમાન અરજદારે તથા અન્યોએ અમદાવાદના કસ્ટમ્સના ઉપ આયુક્તના અધિકારીઓ દ્વારા તેમની પૂછપરછ દરમિયાન દેખાય તેવા, પરંતુ સાંભળાય નહીં તેવા અંતરે વકીલ રાખવાની પરવાનગી પણ માંગી હતી. તે અનુસંધાને અદાલતે પ્રાર્થના મંજૂર કરી હતી. વધુમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે તા. ૨.૮.૨૦૧૯ના રોજ અરજદારો વિરુદ્ધ વિવાદિત અટકાયતના આદેશો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા અને તે જ નીચે દર્શાવેલ આધારોએ પડકારવામાં આવ્યા છે: (૧) કે અટકાયતનો હુકમ માત્ર એ આધાર પર જ રદ થવા યોગ્ય છે કે તેમાં મનનો યોગ્ય ઉપયોગ દર્શાતો નથી અને તે માત્ર કોફેપોસાની કલમ ૩ની વિવિધ ઉપકલમોના પુનરાવર્તન પર આધારિત છે; (૨) કે દર્શાવેલ પ્રથમ આધાર એ છે કે દાણચોરીના માલને પ્રોત્સાહન આપવું. અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલા વ્યક્તિએ દાણચોરીની કોઈ

પ્રવૃત્તિ કરી નથી અને વિપરીત રીતે, આક્ષેપો દર્શાવે છે કે બહુ પહેલાં ૨૦૧૪ અને ૨૦૧૫માં અન્ય અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલા વ્યક્તિઓએ સોનાં સંબંધિત વ્યવહારો માટે નાણાં પૂરા પાડ્યા હતા, જે સોનું ક્યારેય ભારત દેશમાં દાણચોરીથી લાવવામાં આવ્યું નહોતું; (૩) કે “અટકાયતના આધાર” શબ્દપ્રયોગમાં તેણે માલની દાણચોરીમાં કેવી રીતે મદદ અથવા પ્રેરણા આપી તે દર્શાવવામાં આવ્યું નથી અને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૦૭ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત પ્રેરણા અથવા સહાયના તમામ તત્વો પૂર્ણ થયા નહોતાં.

(૪) અટકાયતના હુકમમાં ઉલ્લેખિત બીજું કારણ એવું છે કે અટકાયતમાં રહેનાર વ્યક્તિને ભવિષ્યમાં દાણચોરી કરાચેલા માલના પરિવહન, છુપાવટ અથવા રાખરખાવ સિવાય અન્ય રીતે તેવા માલના વ્યવહારમાં સંકળાવાને રોકવા માટે અટકાયતમાં રાખવું આવશ્યક છે, તે પણ ટકાઉ નથી, કારણ કે તે બાબત ત્યારે જ અમલમાં આવે જ્યારે માલની દાણચોરી થઈ ચૂકી હોય.

(૫) કે માલસામાનની દાણચોરી થયા પછી અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિએ કોઈ પ્રગટ કૃત્ય કર્યું હોવાનો કોઈ આક્ષેપ નથી, કારણ કે જે માલસામાન હાલના અરજદારોનો નહોતો તે હવાઈ મથકે જપ્ત કરવામાં આવ્યો હતો.

(૬) જણાવાયેલ ઘટનામાં અરજદારની સંડોવણી અંગે કોઈ પ્રત્યક્ષ પુરાવો નથી.

(૭) કે અરજદારોને સત્તાધિકારીઓ દ્વારા સહ-અટકાયતીના નિવેદનોના આધારે સંડોવણી માટે અજમાવવામાં આવ્યા છે, અને એવા નિવેદનો તેમણે

પ્રથમ જ ઉપલબ્ધ અવસરે પરત ખેંચી લીધા હતા અને અટકાયતી દ્વારા જામીન અરજીમાં પણ લેવામાં આવ્યા હતા. તલાશી દરમિયાન કોઈ દોષારોપક સામગ્રી મળી આવેલ નથી (૮).

(૯) અટકાયતના હુકમમાં ઉલ્લેખિત ત્રણેય આધાર કોઈપણ અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવા માટે પૂરતા નથી અને અટકાયતના આધાર પણ દૂષિત થયેલા છે.

(૧૦) અટકાયતના હુકમમાં ઉલ્લેખિત ત્રણેય આધાર સ્વતંત્ર સ્વરૂપના છે અને અટકાયતનો હુકમ સ્વભાવથી અસ્પષ્ટ છે.

(૧૧) અટકાયતગ્રસ્તને અસરકારક પ્રતિનિધિત્વ કરવાની હકને ભ્રામક બનાવી દેવામાં આવી છે અને તેના પ્રતિનિધિત્વનો સમયમર્યાદામાં નિર્ણય કરવામાં આવ્યો નથી. (૧૨) અટકાયતનો હુકમ પ્રથમદ્રષ્ટિએ દંડાત્મક સ્વરૂપનો છે.

(૧૩) અટકાયતનો પડકારવામાં આવેલ હુકમ પસાર કરવા માટે ૨૦૧૪ ના ગુનાની કોઈ નિકટતા નથી.

(૧૪) અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવામાં વિલંબ થયો છે. પ્રાયોજક સત્તાધિકારીએ અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારી પાસેથી (૧૫) વિવિધ મહત્વપૂર્ણ દસ્તાવેજો પાછાં રાખ્યાં છે.

(૧૬) અટકાયતના હુકમમાં દર્શાવાયેલ અટકાયતનો આધાર તમામ અરજદારો તથા સહ-અટકાયતીના પરત ખેંચાયેલા નિવેદન પર આધારિત છે. અરજદારો વિરુદ્ધ કોઈ કાનૂની પુરાવો નથી.

પ. સામાવાળાની તરફેથી જવાબરૂપ સોગંદનામું સત્તાધિકારી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવ્યું છે, જેમાં તેમણે અરજીઓનો સર્વે આધાર પર વિરોધ કર્યો છે અને રજૂ કર્યું છે કે અટકાયતનો હુકમ કાયદેસર અને માન્ય છે તથા તેમની સમક્ષ રજૂ કરાયેલ સામગ્રીના આધાર પર સત્તાધિકારીએ પોતાના વિષયલક્ષી સંતોષ બાદ તે પસાર કર્યો હતો. આ સામગ્રીમાં દસ્તાવેજોની જમી, ઇમેલ ચેટ, હિસાબો, આરોપી દ્વારા જાળવવામાં આવેલી ડાયરી, સંબંધિત વ્યક્તિઓ દ્વારા એક જ ઉડાનમાં કરાયેલ પ્રવાસની વિગતો સંબંધિત પ્રવાસ એજન્ટોના નિવેદનોમાંથી બહાર આવેલી સામગ્રી અને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૦૮ હેઠળ નોંધાયેલા નિવેદનોમાંથી પ્રતિપાદિત થયેલી હકીકતોનો સમાવેશ થાય છે, જે પુરાવામાં સ્વીકાર્ય છે; આ બધું અટકાયત હુકમ કરનાર સત્તાધિકારીએ વિચારણામાં લીધેલું છે અને તેથી હુકમ કાયદેસર તથા માન્ય છે. વધુમાં એવું પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે ભારતમાં સોનાની દાણચોરીના ગુનાની વ્યાપકતા ધ્યાનમાં લેતાં, અરજદારોને ભારતમાં સોનાની દાણચોરીની પ્રવૃત્તિમાં પ્રવૃત્ત થવાથી અટકાવવા તેમના સંબંધે અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવો આવશ્યક હતો. વિવિધ વ્યક્તિઓના વિવિધ નિવેદનોનો ઉલ્લેખ કરતાં એવું જણાવાયું છે કે કેટલાક વ્યક્તિઓ દ્વારા પોતાના નિવેદનો પાછા ખેંચવામાં આવ્યા હોવા છતાં હુકમ પસાર કરવામાં તેનો કોઈ પ્રભાવ પડતો નથી, કારણ કે જ્યારે તેઓને માનનીય મેજિસ્ટ્રેટ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા ત્યારે તેમણે તેમના પર કોઈ દબાણ કરવામાં આવ્યું હતું અથવા સત્તાધિકારી દ્વારા બળજબરીપૂર્વક નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા હતા તે અંગે કશું જણાવ્યું નહોતું; આ આક્ષેપ પ્રથમ વખત

અદાલત સમક્ષ જામીન અરજી દાખલ કરતી વખતે ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો. વધુમાં એવો પણ વાદ કરવામાં આવ્યો છે કે અરજદારો દ્વારા કરાયેલા આક્ષેપોમાં કોઈ તત્ત્વ નથી અને હાલની અરજીઓ ફગાવી દેવી જોઈએ.

૫.૧ અરજદાર નીતા ચુનીલાલ પરમાર અંગે એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે તેમણે માનનીય દિલ્હી વડી અદાલત સમક્ષ રિટ અરજી (ફોજદારી) ૨૭૦૦ ઓફ ૨૦૧૯ દાખલ કરી હતી, જે અનુસારે પાછી ખેંચી લેવામાં આવી હતી અને તે જ અરજીને માનનીય દિલ્હી હાઈકોર્ટે તા. ૧૯.૧૧.૨૦૧૯ ના હુકમ દ્વારા પાછી ખેંચવામાં આવેલ તરીકે ફગાવી દીધી હતી.

૬. સામાવાળા ક્રમાંક ૧ અને ૨ વતી દાખલ કરાયેલ જવાબરૂપ સોગંદનામું પણ આ કેસમાં દાખલ કરવામાં આવ્યું છે, જેમાં સમાન નિવેદનો કરવામાં આવ્યા છે.

૭. અરજદારે આ કેસમાં પ્રત્યક્ષ સોગંદનામું દાખલ કરીને સામાવાળાઓએ તેમના જવાબી સોગંદનામામાં કરેલા કથનોનો ઈનકાર કર્યો છે અને તેમણે જણાવેલું છે કે અન્ય એક સહ-અટકાયતી, એટલે કે મેહુલ રસિકલાલ ભિમાણી, એ માનનીય દિલ્હી વડી અદાલત સમક્ષ પોતાની અરજી દાખલ કરી હતી, જેમાં માનનીય દિલ્હી હાઈકોર્ટે આ કેસના સમાન તથ્યો અને સામગ્રીના આધારે કરવામાં આવેલ અટકાયતનો હુકમ રદ કર્યો હતો, કારણ કે પ્રમોટગીરી ગોસ્વામીના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો કે માર્ચ, ૨૦૧૩ની ઘટના અને માર્ચ, ૨૦૧૫ વચ્ચે કોઈ અનુસંધાન ન હતું. સર્વોચ્ચ અદાલતે અટકાયત સત્તાધિકારીનો હુકમ રદ કરીને અટકાયતીને મુક્ત

કર્ચો હતો. આ ચુકાદાનું અનુસરણ શ્રી મેહુલ ભિમાણી દ્વારા દાખલ કરાયેલ રિટ અરજીમાં દિલ્લી હાઈકોર્ટે પણ કર્યું હતું. વધુમાં એવું પણ જણાવાયું છે કે આ પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, અરજીઓ મંજૂર કરવામાં આવે અને તેમને મુક્ત કરવામાં આવે.

૮. અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી એસ.એચ. સંજાનવાલા સાથે શ્રી દિલીપ કનોજિયા, સામાવાળા ક્રમાંક ૩ તરફથી સહાયક સોલિસિટર જનરલ શ્રી દેવાંગ વ્યાસ સાથે વિદ્વાન વકીલ શ્રી નિર્ઝર દેસાઈ અને સામાવાળા ક્રમાંક ૧ અને ૨ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી હર્ષીલ ડી. શુક્લાને વિસ્તૃત રીતે સાંભળવામાં આવ્યા. અભિલેખ પર મુકવામાં આવેલી સામગ્રીનું પરિશીલન કરવામાં આવ્યું, બંને પક્ષો દ્વારા દાખલ કરાયેલ લેખિત રજૂઆતો તથા અરજદારોની પ્રત્યુત્તરરૂપ લેખિત રજૂઆત અને બાર સમક્ષ ઉદ્દેખિત નિર્ણયો ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા છે.

૯. અરજદારો તરફથી વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજાનવાલાએ રજૂઆત કરી કે પડકારવામાં આવેલ અટકાયતનો હુકમ સ્પષ્ટપણે ખોટો અને ગેરકાયદેસર છે અને તે કોફેપોસા અધિનિયમ તથા ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨(પ) હેઠળ કલ્પાયેલ સુરક્ષાઓના વિરોધમાં છે. અરજદારો તરફથી વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજાનવાલાએ વધુમાં રજૂઆત કરી કે હાલના પ્રકરણમાં અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિનો કોઈ સીધો સંડોવણી નથી, પરંતુ ભવિષ્ય અંગે એવો નિષ્કર્ષ કાઢવા અને એવો અનુમાન રચવા માટે કે અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિ ફરીથી પૂર્વગ્રહકારક પ્રવૃત્તિમાં સંકળાવાની શક્યતા ધરાવે છે, બે અટકાયતમાં

રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિઓના બે પાછા ખેંચાયેલા નિવેદનોના આધારે તેની ભૂમિકા આક્ષેપિત કરવામાં આવી છે. વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજયલાલાએ વધુમાં રજૂઆત કરી કે જેમના નિવેદનો પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે એવા બે સહ-અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિઓ, અર્થાત્ જિજ્ઞેશ સાવલિયા અને શ્રી લોકેશ શર્માએ, તેમને મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા ત્યારે તરત જ સોગંદનામા દાખલ કરીને પોતાના નિવેદનો પાછા ખેંચી લીધા હતા અને તેમણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે તેમના નિવેદનો દબાણ અને બળજબરીથી નોંધવામાં આવ્યા હતા અને તે સ્વૈચ્છિક સ્વરૂપના નથી. અરજદારો તરફથી વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી કે અટકાયતના આધારકારણોમાં એવો કોઈ ખુલાસો નથી કે અટકાયત સત્તાધિકારીએ તેમના પાછા ખેંચાયેલા નિવેદનો પર વિશ્વાસ કેમ કર્યો નથી, સિવાય એટલું કહેવાના કે તે સ્વૈચ્છિક નથી. વધુમાં રજૂઆત કરવામાં આવી કે આધારકારણો પર એક સાદી નજર કરતાં પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે આવા નિવેદનો બંને સહ-અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિઓ દ્વારા આપવામાં આવ્યા હોઈ શકે નહીં અને તે હકીકતી રીતે ખોટા છે.

૯.૧ અરજદારો તરફથી વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજયલાલાના જણાવ્યા મુજબ, પરિચ્છેદ ૩૯ માં સમાવાયેલ પ્રત્યાહાર સ્વીકારવામાં ન લેવાના જે કારણો દર્શાવવામાં આવ્યા છે તે યોગ્ય નથી. એવો રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે જિજ્ઞેશ સાવલિયા અને જિતેન્દ્ર ધનજી રોકડ દ્વારા કરવામાં આવેલ પ્રત્યાહારને સંપૂર્ણપણે ભૂલભર્યા અને તર્કવિરુદ્ધ કારણોના આધારે ખોટી રીતે નકારી

કાઢવામાં આવ્યો છે. વધુમાં એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે આવા પ્રત્યાહારિત નિવેદનોના આધારે પસાર કરવામાં આવેલ અટકાયતનો હુકમ રદ કરવામાં આવવો આવશ્યક છે.

૯.૨ અરજદારો તરફથી હાજર થયેલ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજાણવાલાએ પણ રજૂ કર્યું છે કે કલમ ૩ ની કઈ ઉપકલમ હેઠળ અટકાયતીને અટકાયત હેઠળ રાખવામાં આવે છે તે બાબતે મનનો સર્વથા અભાવ છે. આ અદાલતનું ધ્યાન અટકાયતના હુકમ તરફ દોરતાં રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે આ કાર્યવાહી તેને ભવિષ્યમાં સોનાની દાણચોરી કરવાથી; માલની દાણચોરીમાં સહાય કરવાથી; અને દાણચોરી કરેલ માલના પરિવહન, છુપાવવું અથવા રાખવું જેવા કાર્યમાં સંકળાયા વિના અન્ય રીતે તેવા માલ સાથે વ્યવહાર કરવાથી અટકાવવા માટે કરવામાં આવી રહી છે. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે સ્થિર થયેલ કાયદા મુજબ, અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારી પર કલમ ૩ ની વિવિધ ઉપકલમો અંગે પોતાના અભિપ્રાય દર્શાવવાની ફરજ છે કે અટકાયતીની પ્રવૃત્તિ કઈ ઉપકલમ હેઠળ આવશે. અટકાયતના હુકમને પડકારતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજાણવાલાએ વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે અટકાયતના આધારકારણોમાં એવો કોઈ ઉદ્દેશ નથી કે કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૧) ની કઈ ઉપકલમ હેઠળ આ બાબત આવશે. આ અદાલતનું ધ્યાન સામાવાળાના સોગંદનામા તેમજ અટકાયતના હુકમ તરફ દોરતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું છે કે સામાવાળા મુજબ સમગ્ર ગેરકાયદેસર જાળનું આયોજન અને મુખ્ય સૂત્રસંચાલન શ્રી ઋતુઝ ત્રિવેદીએ કર્યું

હતું અને તેણે શ્રી મેહુલ ભીમાણી, શ્રી જીતેન્દ્ર રોકડ અને શ્રી પ્રમોદગીરી પ્રેમગીરી ગોસ્વામી તથા શ્રી વિપુલ જોશીને નાણાં પુરાં પાડનાર તરીકે જોડ્યા હતા. તેમના મુજબ, અનુગામી ઘટનાઓને ધ્યાને લેતાં દાણચોરીના ષડયંત્ર સંબંધિત સમગ્ર પ્રકરણનો આધાર ખસી જાય છે, કારણ કે શ્રી રાજુભાઈ ગોસ્વામીને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે મુક્ત કર્યા છે અને શ્રી મેહુલ ભીમાણીને દિલ્લી હાઈકોર્ટે મુક્ત કર્યા છે. આ બન્ને નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરતાં અરજદારોના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું છે કે દાણચોરીના ષડયંત્રનો સમગ્ર સિદ્ધાંત હવે ટકતો નથી. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે અટકાયતી દાણચોરી કરાયેલ સોનાના ષડયંત્રમાં પક્ષકાર નહોતો અને અન્ય વ્યક્તિઓ તેમાં સંકળાયેલા હતા, જેમનો ઉલ્લેખ આધારકારણોમાં કરવામાં આવ્યો છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે હાલનો અરજદાર કહેવાતા ષડયંત્ર અને સોનાની દાણચોરી સાથે કોઈ રીતે જોડાયેલો નથી અને પૂર્વવર્તી વ્યવહાર તથા હાલની ઘટનામાં કોઈ સંબંધસૂત્ર નથી.

૯.૩ અરજદાર તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજયવાલાએ વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે સ્વીકાર્ય રીતે, હાલના કેસમાં, છેલ્લી ૨૦૧૯ ની મુસાફરીઓને બાદ કરતાં બાકીની બધી મુસાફરીઓ અંગે કરાયેલા આક્ષેપો માટે એવો એક પણ આક્ષેપ નથી કે એવી કોઈ મુસાફરીમાં સોનું જમ કરવામાં આવ્યું હતું. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલના જણાવ્યા મુજબ, જ્યાં સુધી સોનું જમ ન થાય ત્યાં સુધી તે જમીકરણને પાત્ર બની શકે નહીં અને તેથી તે દાણચોરી ગણાશે નહીં. કસ્ટમ્સ

અધિનિયમની કલમ ૧૧૧ અને ૧૧૩ નો ઉલ્લેખ કરતાં, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી છે કે જ્યારે માલ મળ્યો જ નથી ત્યારે તે કોઈ પણ જમીંકરણનો વિષય બની શકતો નથી અને ઉપરોક્ત બંને કલમો હાલના કેસમાં લાગુ પડશે નહીં.

૯.૪ કલમ ૩ ની અન્ય ઉપકલમો અંગે તેમણે રજૂઆત કરી છે કે તે જોગવાઈઓ લાગુ પડતી નથી, કારણ કે અટકાયતગ્રસ્તે સોનાની દાણચોરીને પ્રોત્સાહન આપવું ગણાય એવો કોઈ ખુદ્દો કૃત્ય કર્યો નથી. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે ભલે સોનું અટકાયતગ્રસ્તના પૈસાથી ખરીદવામાં આવ્યું હોય, તો પણ તે દાણચોરીના માલને રાખવા બરાબર થતું નથી, તથા ભવિષ્યમાં દાણચોરીના માલના પરિવહન, સંતાડવા અથવા રાખવામાં પ્રવૃત્ત થવા સિવાય, દાણચોરીના માલના વ્યવહારમાં અટકાયતગ્રસ્તે કોઈ ખુદ્દો કૃત્ય કર્યો હોય તેવું દર્શાવતું કંઈ જ નથી.

૯.૫ અટકાયતના હુકમમાં દર્શાવાયેલા આધારકારણો અંગે, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી છે કે તેમાં ઉલ્લેખિત આધારકારણો માન્ય નથી અને તે અસ્પષ્ટતાથી પીડિત છે તથા ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨(પ) હેઠળ અટકાયતગ્રસ્તને રજૂઆત કરવાની હકો અસરગ્રસ્ત થઈ છે. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલના જણાવ્યા મુજબ, સહ-અટકાયતગ્રસ્તના પાછા ખેંચાયેલા નિવેદનો સિવાય, વર્તમાન આરોપીને આક્ષેપિત સોનાની દાણચોરી સાથે સાંકળે એવું કોઈ સ્વતંત્ર પુરાવું નથી. અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવામાં થયેલા વિલંબના મુદ્દે,

અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી છે કે આક્ષેપિત ઘટના ૪.૬.૨૦૧૯ ની છે અને અટકાયતનો હુકમ ૨.૮.૨૦૧૯ ના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો છે અને અટકાયતના આધારકારણોમાં આ વિલંબ અંગે કોઈ સ્પષ્ટીકરણ આપવામાં આવ્યું નથી; જેના પરિણામે, વિલંબ અટકાયતગ્રસ્તની ચાલુ અટકાયતને બગાડે છે. સામાવાળાના જવાબરૂપ સોગંદનામાઓનો ઉલ્લેખ કરતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે એ પણ રજૂઆત કરી છે કે ઉક્ત સોગંદનામામાં પણ આ વિલંબનું સ્પષ્ટીકરણ આપવામાં આવ્યું નથી.

૯.૬ અરજદાર તરફથી હાજર વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજાણવાલાએ એ પણ રજૂઆત કરી છે કે અટકાયતનો હુકમ દંડાત્મક સ્વરૂપનો છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે આ સ્વીકારેલી સ્થિતિ છે કે હાલના અટકાયતી શ્રી લોકેશ શર્મા અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો ત્યારે ન્યાયિક કસ્ટડીમાં હતા અને પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત શા માટે આવશ્યક હતી તેના કોઈ સબળ કારણો દર્શાવવામાં આવ્યા નથી. તેમના મુજબ, વિવાદિત હુકમ દંડાત્મક સ્વરૂપનો છે અને પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતનો નથી, કારણ કે આ હકીકતથી તે સ્પષ્ટપણે બહાર આવે છે કે શ્રી લોકેશ શર્મા અને દિવ્યા ભુંડિયાને ડિફોલ્ટ જામીન મંજૂર કરવામાં આવ્યા છે. તેમણે એ પણ રજૂઆત કરી છે કે અટકાયતનો હુકમ તે તબક્કે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો જ્યારે ચાર્જશીટ દાખલ કરવા માટે સત્તાધિકારી પાસે કોઈ સામગ્રી ઉપલબ્ધ નહોતી. તેથી, તેમના મુજબ, આ

સત્તાઓનો છદ્મ ઉપયોગ છે અને દંડાત્મક અટકાયતનો આશરો લેવામાં આવ્યો હતો.

૯.૭ વિવિધ કેસોની બાબતે આ અદાલતનું ધ્યાન દોરતાં, અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી છે કે આક્ષેપિત અટકાયત હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો તે સમયે અટકાયતગ્રસ્ત શ્રી લોકેશ શર્મા પહેલેથી જ ન્યાયિક કસ્ટડીમાં હતા, કારણ કે તેમની ૪.૬.૨૦૧૯ના રોજ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને તેમની જામીન અરજી સત્ર અદાલત દ્વારા ૬.૭.૨૦૧૯ના રોજ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી અને ૨.૭.૨૦૧૯ના રોજ જામીન અરજીના જવાબમાં, જો જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવે તો અટકાયતગ્રસ્ત એ જ પ્રવૃત્તિમાં સંકળાઈ જવાની સંભાવના છે તેવી કોઈ આશંકા વ્યક્ત કરવામાં આવી નથી. તેમના મુજબ, ડિફેલ્ટ જામીન ૨૯.૮.૨૦૧૯ના રોજ મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા.

૯.૮ આ અદાલતનું ધ્યાન વિવિધ પંચનામા અને નિવેદનો તરફ દોરતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું છે કે અરજદારના પરિસરમાંથી કશું પણ મળ્યું નહોતું અને તે સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે વર્તમાન અરજદારની કોઈ સંડોવણી નહોતી. તેમણે વધુમાં એવો પણ તર્ક કર્યો છે કે પંચનામું દોરીને જમ કરવામાં આવેલી સામગ્રી એવી પ્રકૃતિની નથી કે જે વર્તમાન આરોપીને કથિત દાણચોરીની પ્રવૃત્તિ સાથે સાંકળી શકે.

૯.૯ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨(પ) હેઠળના બંધારણીય અધિકાર તથા કોફેપોસાની કલમ ૩ હેઠળના કાનૂની અધિકાર અંગે, વિદ્વાન સિનિયર

વકીલે રજૂઆત કરી છે કે આ સ્થિર કાનૂની સિદ્ધાંત છે કે જે સત્તાધિકારી સમક્ષ રજૂઆત કરવામાં આવે તેને તે સત્તાધિકારીએ તાત્કાલિકતાથી વિચારવી આવશ્યક છે અને રજૂઆતના વિચારમાં થતો કોઈપણ વિલંબ ચાલુ અટકાયતને ગેરકાનૂની બનાવે છે તથા અટકાયતને આરંભથી જ રદબાતલ બનાવે છે.

૯.૧૦ નોંધ પર મુકાયેલ સામગ્રીનો ઉલ્લેખ કરતાં, માનનીય સિનિયર વકીલે રજૂઆત કરી છે કે અરજદારે તા. ૧૬.૯.૨૦૧૯ના રોજ વિધિવત્ રજૂઆત કરી હતી, જે તે જ દિવસે અર્થાત્ તા. ૧૬.૯.૨૦૧૯ના રોજ વિધિવત્ પ્રાપ્ત કરવામાં આવી હતી અને તેની પાવતી પણ આપવામાં આવી હતી. ઉક્ત રજૂઆત તા. ૨૧.૧૦.૨૦૧૯ના રોજ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી અને તેથી રજૂઆત પર વિચારણા કરવામાં તથા તેના પરિણામની જાણ અરજદારને કરવામાં લગભગ એક મહિનો અને પાંચ દિવસનો સ્પષ્ટ વિલંબ થયો છે. માનનીય સિનિયર વકીલના જણાવ્યા મુજબ, આ વિલંબને કારણે અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિની અટકાયત દૂષિત બની ગઈ છે અને તેથી પ્રતિવાદિત અટકાયત હુકમ રદ કરવો જરૂરી બને છે તથા અરજદારને તાત્કાલિક મુક્ત કરવો આવશ્યક છે.

૯.૧૧ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે અરજદારે તે જ દિવસે એટલે કે ૧૬.૯.૨૦૧૯ના રોજ કોફેપોસા સલાહકાર મંડળના અધ્યક્ષ સમક્ષ પણ સમાન રજૂઆત કરી હતી, પરંતુ આજદિન સુધી તેને સલાહકાર મંડળ તરફથી કોઈ સંદેશાવ્યવહાર પ્રાપ્ત થયો નથી. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી છે કે અરજદારે ૧૬.૯.૨૦૧૯ના રોજ અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારી સમક્ષ પણ રજૂઆત કરી

હતી, પરંતુ તેને અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારી તરફથી કોઈ જવાબ પ્રાપ્ત થયો નથી. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે અરજદાર દ્વારા સંયુક્ત સચિવ, કોફેપોસા સમક્ષ કરવામાં આવેલી તા. ૧૬.૧૨.૨૦૧૮ની બીજી રજૂઆતનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે અને રજૂ કર્યું છે કે તે અંગે હજી સુધી સત્તાધિકારીએ નિર્ણય કર્યો નથી અને સત્તાધિકારી તરફથી વિલંબ થયો છે, જેના પરિણામે અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિની અટકાયત દૂષિત બને છે.

૯.૧૨ અટકાયતના હુકમમાં વર્ણવાયેલા કેટલાક તથ્યોનો ઉલ્લેખ કરતાં, જેમાં સત્તાધિકારીએ ઇમેઇલ સંદેશાઓ તેમજ વીચેટ સંદેશાઓ અને અન્ય દસ્તાવેજોની વિચારણા કરી છે, અને જે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ ધ્યાનમાં લીધા હતા, તે અટકાયતગ્રસ્તને આપવામાં આવ્યા નથી, જેના પરિણામે તેના બંધારણીય અધિકારનો ભંગ થયો છે. તેમના મુજબ, જો આવા દસ્તાવેજો આપવામાં ન આવે તો, કોફેપોસા ની કલમ ૩ હેઠળ આવશ્યક હોય તે મુજબ કાયદાની નજરે પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષાનું યોગ્ય પાલન થયું ગણાશે નહીં અને તેથી આ હુકમ દૂષિત બને છે.

૯.૧૩ આ તમામ આધારોએ, શ્રી સંજયવાલા, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે અરજીઓ મંજૂર કરવાની અને દરેક અરજદાર વિરુદ્ધ પસાર કરાયેલા પડકારાયેલા અટકાયતના આદેશોને રદ કરવાની રજૂઆત કરી છે. ૨૦૧૮ ની એસ.સી.એ. નં. ૨૩૧૪૭ માં વધુ રજૂઆતો ( શ્રી લોકેશ શર્માની અરજી )

૧૦. ઉપરોક્ત સામાન્ય રજૂઆતો સિવાય, જે શ્રી સંજાણવાલા, અરજદારોના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે તમામ અરજદારો સંબંધે કરી હતી, તેમણે અટકાયતગ્રસ્ત શ્રી લોકેશ સુભાષ શર્મા સંબંધે વધુમાં એવી રજૂઆત પણ કરી છે કે જ્યારે અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો ત્યારે અટકાયતગ્રસ્તને ૦૪.૬.૨૦૧૯ના રોજ પહેલેથી જ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને તેની જામીન અરજી સત્ર અદાલતે ૬.૭.૨૦૧૯ના રોજ નામંજૂર કરી હતી. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે જામીન અરજીના જવાબમાં, અટકાયતગ્રસ્ત અંગે ૨.૭.૨૦૧૯ના રોજ એવો કોઈ ભય વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો નથી કે જો જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવે તો અટકાયતગ્રસ્ત એ જ પ્રવૃત્તિમાં પ્રવૃત્ત થવાની શક્યતા છે. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે સત્તાધિકારીએ જે દસ્તાવેજોનો ઉદ્દેશ કર્યો છે તે સંપૂર્ણપણે અસ્પષ્ટ અને વાચી શકાય તેવા નથી, અને તેથી ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨ હેઠળ અસરકારક રજૂઆત કરવાનો અટકાયતગ્રસ્તનો અધિકાર પ્રભાવિત થયો છે.

૧૦.૧ અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજાણવાલાએ એ પણ દલીલ કરી છે કે સ્થિર થયેલ કાનૂની સિદ્ધાંત મુજબ, ઘટના જેટલી ગંભીર હોય તોય, એકમાત્ર એક ઘટનાના આધારે અટકાયતનો હુકમ કરી શકાતો નથી. આ દલીલના સમર્થનમાં તેમણે પૂજા બાત્રા વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, અહેવાલિત એ.આઈ.આર. ૨૦૦૯ એસ.સી. ૨૨૫૬, ના પ્રકરણમાં આપેલ નિર્ણય તથા ગિમિક પિયોત્ર વિ. સ્ટેટ ઓફ તમિલનાડુ અને અન્ય, અહેવાલિત

એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૯૨૪, ના પ્રકરણમાં આપેલ નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો છે.

૧૦.૨ અરજદારો તરફથી વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજાણવાલાએ વધુમાં દલીલ કરી છે કે અટકાયતગ્રસ્તે તા. ૧૬.૯.૨૦૧૯ના રોજ જે રજૂઆત કરી હતી, તેની સાથે અટકાયતગ્રસ્તે પોતાની રજૂઆત અસરકારક બનાવી શકે તે માટે વિવિધ દસ્તાવેજોની માંગણી પણ કરી હતી અને દસ્તાવેજો અસ્પષ્ટ વાંચી શકાય એવા નથી તે બાબત પણ સત્તાધિકારીના ધ્યાન પર લાવવામાં આવી હતી. તેમના જણાવ્યા અનુસાર, સત્તાધિકારીએ માંગણી મુજબ દસ્તાવેજો પૂરા પાડ્યા નથી અને આ હકીકતોએ તેની રજૂઆતના અધિકારને અસર પહોંચાડી છે. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે આ કેસમાં અટકાયતગ્રસ્તને અંગ્રેજી અને ગુજરાતી ભાષાઓ આવડતી નથી અને તેને માત્ર હિન્દી ભાષા જ આવડે છે. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે તેથી અટકાયતગ્રસ્તને તેને સમજાય એવી પ્રાદેશિક ભાષામાં અટકાયતના આધારભૂત કારણો પૂરા પાડવામાં આવવા જોઈતા હતા, પરંતુ આ કેસમાં એવું કરવામાં આવ્યું નથી. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી છે કે અટકાયતગ્રસ્તે પોતાની રજૂઆતમાં તે દસ્તાવેજોના ભાષાંતરની માંગણી કરી હતી, જે પૂરી પાડવામાં આવી નથી. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે તેના નિવેદન અને જિન્નેશ સાવલિયાના નિવેદન સિવાય બીજું કોઈ સમર્થનાત્મક પુરાવું નથી, અને તેઓએ પોતાના અગાઉના નિવેદનોથી પહેલેથી જ પીછેહઠ કરી લીધી છે. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજાણવાલાએ નીચેના નિર્ણયો પર પણ આધાર મૂક્યો છે: ૧. મુંજલ શોવા

લિમિટેડ વિ. કમિશનર ઑફ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ, ફરીદાબાદ, અહેવાલિત ૨૦૦૮ (૨૨૭) ઈ.એલ.ટી ૩૩૦; ૨. શિવ કૃપા ઇસ્પાત પ્રા. લિ. વિ. કમિશનર ઑફ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ એન્ડ કસ્ટમ્સ, નાસિક, અહેવાલિત ૨૦૦૮ (૨૩૫) ઈ.એલ.ટી ૬૨૩; ૩. સત્ય નારાયણ સુબુધી વિ. યુનિયન ઑફ ઇન્ડિયા, અહેવાલિત એ.આઈ.આર. ૧૯૯૧ એસ.સી. ૧૩૭૫. નિતા યુનીલાલ પરમારના કેસમાં વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૭૧૩ ઓફ ૨૦૨૦ સંબંધિત વધુ રજૂઆત:

૧૧. ઉપરોક્ત મુજબ આ અરજી અંગે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે કરેલ સામાન્ય રજૂઆતો ઉપરાંત, તેમણે એ પણ રજૂ કર્યું છે કે અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિની કોઈ સીધી સંડોવણી નથી અને તે માત્ર ઋતુગ્રા ત્રિવેદી સાથે હિસાબનીસ તરીકે કામ કરતી હતી. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિ વિરુદ્ધ હોવાનું આક્ષેપિત તમામ દસ્તાવેજો તે સોનાની દાણચોરીમાં સંકળાયેલી હતી તે હકીકતને કોઈ વિશ્વસનીયતા આપતા નથી. તેમણે એ પણ રજૂ કર્યું છે કે જિતેન્દ્ર રોકડ, મેહુલ ભિમાણી અને દિવ્યા ભૂંડિયા ના નિવેદનો પર મૂકાયેલ આધાર, જેમણે તેમને ઉપલબ્ધ થયેલી પ્રથમ જ તક પર પોતાના નિવેદનો પાછા ખેંચી લીધા હતા, અને તેથી, તે નિવેદનોનો ઉપયોગ અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિ વિરુદ્ધ પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવા માટે કરી શકાય નહીં.

૧૧.૧ શ્રી સંજયવાલા, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે એ પણ રજૂઆત કરી છે કે અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિ આવી દાણચોરીમાં પક્ષકાર નથી. તેમણે એ પણ રજૂઆત કરી છે કે અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિએ સોનાને

લઈને કોઈ કૃત્ય કે ચૂક કરી નથી અને તેણીએ કોઈ દાણચોરી કરાયેલ માલ પર કબજો પણ પ્રાપ્ત કર્યો નથી. આ અદાલતનું ધ્યાન ૮.૧૦.૨૦૧૮ના વીચેટ સંદેશ તરફ દોરીને, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી છે કે અટકાયતના આધારોમાં કરવામાં આવેલ એકમાત્ર આક્ષેપ એવો છે કે ૮.૧૦.૨૦૧૮ના રોજ વીચેટ સંદેશ હતો, તેમછતાં ૧૯.૬.૨૦૧૮થી ૫.૧૦.૨૦૧૮ દરમિયાન કોઈ સોનું મળ્યું નથી અને તેથી અટકાયતનો હુકમ કાનૂની દૃષ્ટિએ અવૈધ છે.

૧૧.૨ શ્રી સંજાણવાલા, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે એ પણ રજૂઆત કરી છે કે વર્તમાન અટકાયતીને આ આધાર પર અટકાયતમાં રાખવામાં આવ્યો છે કે સહ-અટકાયતી જિન્નેશ સાવલિયાએ તા. ૮.૧૦.૨૦૧૮ના રોજ મોકલ્યો હોવાનો આક્ષેપિત વીચેટ સંદેશ હતો અને તે નિવેદન તેના દ્વારા પરત ખેંચવામાં આવ્યું છે તથા તે તારીખથી પણ ૮ મહિનાથી વધુનો વિલંબ અસમજ્ય છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી છે કે વર્તમાન ઘટના તા. ૪.૬.૨૦૧૮ની છે અને અટકાયતનો હુકમ તા. ૨.૮.૨૦૧૮ના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો છે અને અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવામાં સ્પષ્ટ વિલંબ થયો છે, જેના પરિણામે અસમજ્ય વિલંબ અટકાયતીની સતત અટકાયતને બગાડે છે. વધુમાં એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી છે કે આટલા લાંબા વિલંબ પછી અટકાયતીને અટકાયતમાં રાખવાનો કોઈ હેતુ રહ્યો નહોતો.

૧૧.૩ અરજદારો તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજાણવાલાએ રજૂ કર્યું છે કે ચાર પેન ડ્રાઈવ, પેન ડ્રાઈવ નં. ૩, ઋતુગ્રા ત્રિવેદી દ્વારા નીતા પરમારને

સંબોધિત તા. ૨૦.૬.૨૦૧૪નો ઇમેલ, ટિકિટ વિગતોની પુષ્ટિ, અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિના રહેણાંક મકાનનું તા. ૮.૬.૨૦૧૯નું પંચનામું, અરજદાર તરફથી મોબાઈલ નં. ૯૯૨૫૮૩૩૪૩૪ પરથી ૯૦૯૯૯૮૮૮૭૭ – લોકેશ શર્માને તા. ૨.૬.૨૦૧૯ના વોટ્સએપ સંદેશાઓ, જિતેન્દ્ર રોકડના નિવેદનમાં ઉલ્લેખિત વીચેટ સંદેશ, તા. ૧.૬.૨૦૧૯નો વોટ્સએપ સંદેશ, તા. ૨૦.૬.૨૦૧૪નો ઇમેલ, તા. ૨૮.૮.૨૦૧૪નો ઇમેલ, મેહુલ ભિમાણીનું નિવેદન, તથા તા. ૨૭.૬.૨૦૧૯ના પંચનામા હેઠળ ઇમેશન ૧૬જીબી તરીકે ચિહ્નિત પેન ડ્રાઈવ નં. ૩માંથી લેવામાં આવેલ પ્રિન્ટઆઉટ્સ, અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિને પૂરા પાડવામાં આવ્યા નથી.

૧૨. અરજદારો તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજાનવાલાએ નીચેના નિર્ણયો પર આધાર મૂક્યો છે: ૧. આદિશ્વર જૈન વિ. યુનિયન ઑફ ઇન્ડિયા અને અનર., માં અહેવાલિત

(૨૦૦૬) ૧૧ એસ.સી.સી. ૩૩૯; ૨. નરેન્દ્ર પુરશોત્તમ ઉમરો વિ. બી.બી. ગુજરાલન અને અન્ય, (૧૯૭૯) ૨ એસ.સી.સી. ૬૩૭ માં અહેવાલિત; ૩. વિજયકુમાર ધરના @કોકા વિ. યુનિયન ઑફ ઇન્ડિયા, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૦ એસ.સી. ૧૧૮૪ : (૧૯૯૦) ૧ એસ.સી.સી. ૬૦૬ માં અહેવાલિત; આશાદેવી વિ. કે. શિવરાજ, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૯ ક્રિ. એલ.જે. ૪. ૨૦૩ માં અહેવાલિત; ૫. આર. પ્રકાશ વિ. કર્ણાટક રાજ્ય, ૧૯૮૦ ક્રિ. એલ.જે. ૧૬૫ માં અહેવાલિત; ૬. બિનોદ સિંહ વિ. જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ, ધનબાદ, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૬

એસ.સી. ૨૦૯૦ માં અહેવાલિત; ૭. કે. સત્યનારાય સુબુધી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૧ એસ.સી. ૧૩૭૫ માં અહેવાલિત; ૮. સીતા રામ સોમાણી વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૬ એસ.સી. ૧૦૭૨ માં અહેવાલિત; ૯. સુનીલ કુલચંદ શાહ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૦ એસ.સી. ૧૦૨૩ માં અહેવાલિત; ૧૦. રેખા વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય, સરકારના સચિવ મારફતે અને અન્ય એક, (૨૦૧૧) ૫ એસ.સી. ૨૪૪ માં અહેવાલિત; ૧૧. યુમ્માન ઓંગબી લેમ્બી લૈમા વિ. મણિપુર રાજ્ય અને અન્ય, (૨૦૧૨) ૨ એસ.સી.સી. ૧૭૬ માં અહેવાલિત; ૧૨. ટી.એ. અબ્દુલ રહમાન વિ. કેરળ રાજ્ય અને અન્ય, (૧૯૮૯) ૪ એસ.સી.સી. ૭૪૧ માં અહેવાલિત; ૧૩. રાજિંદર અરોરા વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, (૨૦૦૬) ૪ એસ.સી.સી. ૭૯૬ માં અહેવાલિત; ૧૪. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા રિટ પિટિશન (ફિ) નં. ૩૫૯ ઓફ ૨૦૧૯ માં તા. ૨૭.૧.૨૦૨૦ના પસાર કરાયેલા હુકમની નકલ

પ્રમોદગિરી પ્રેમગિરી ગોસ્વામી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યના કેસમાં, ભારત.

૧૫. નીલેશ પારેખ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય એકના કેસમાં ભારતની માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે રિટ અરજી: (ફિ.) ૨૦૧૯ ની ૩૮૮ માં તા. ૨૭.૧.૨૦૨૦ ના રોજ પસાર કરેલા હુકમની નકલ; ૧૬. સંજયકુમાર મુલયનભાઈ શાહ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ના કેસમાં એસ.સી.એ. નં.

૨૦૧૯ ની ૧૮૯૪૧ માં કો-ઓર્ડિનેટ પીઠ દ્વારા તા. ૩.૨.૨૦૨૦ ના રોજ  
 પસાર કરેલા હુકમની નકલ; ૧૭. મેહુલભાઈ રસિકભાઈ ભીમાણી વિ. યુનિયન  
 ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યના કેસમાં રિટ અરજી: (ક્રિ.) નં. ૫૦૭૯ ની ૨૫૨૮  
 માં દિલ્લી હાઈકોર્ટે તા. ૫.૨.૨૦૨૦ ના રોજ આપેલા ચુકાદાની નકલ; ૧૮.  
 જિતેન્દ્રકુમાર ધનજીભાઈ રોકડ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ના કેસમાં  
 એસ.સી.એ. નં. ૨૦૧૯ ની ૧૮૯૩૮ માં કો-ઓર્ડિનેટ પીઠ દ્વારા તા.  
 ૨૭.૨.૨૦૨૦ ના રોજ પસાર કરેલા હુકમની નકલ; ૧૯. અંકિત અશોક જાલાન  
 વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે રિટ  
 અરજી: (ક્રિ.) ૨૦૧૯ ની ૩૬૨ માં પસાર કરેલા ચુકાદાની નકલ; ૨૦.  
 પંકજકુમાર ચક્રબાર્તી અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાલ, એ.આઈ.આર.  
 ૧૯૭૦ એસ.સી. ૯૭ માં અહેવાલિત; ૨૧. હરીશ પાઠવા વિ. સ્ટેટ ઓફ યુ.પી.  
 અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૧ એસ.સી. ૧૧૨૬ માં અહેવાલિત; ૨૨.  
 મોહિનુદ્દીન વિ. ડિસ્ટ્રિક્ટ મેજિસ્ટ્રેટ, બીડ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૭  
 એસ.સી. ૧૯૭૭ માં અહેવાલિત; ૨૩. અસલમ અહમદ ઝાહિરે અહમદ શેખ વિ.  
 યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૯ એસ.સી. ૧૪૦૩ માં  
 અહેવાલિત; ૨૪. રામા ચોન્ડુ બોરાડે વિ. વી.કે. સરાફ, કમિશનર ઓફ પોલીસ  
 અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૯ એસ.સી. ૧૮૬૧ માં અહેવાલિત; ૨૫.  
 મહેશ કુમાર ચૌહાણ @બન્ટી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય,  
 એ.આઈ.આર. ૧૯૯૦ એસ.સી. ૧૪૫૫ માં અહેવાલિત; ૨૬. શ્રીમતી ગ્રેસી વી.  
 સ્ટેટ ઓફ કેરળા અને અન્ય એક, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૧ એસ.સી. ૧૦૯૦ માં

અહેવાલિત; ૨૭. પ્રેમ લતા શર્મા (શ્રીમતી) વિ. ડિસ્ટ્રિક્ટ મેજિસ્ટ્રેટ, મથુરા અને અન્ય, (૧૯૯૮) ૪ એસ.સી.સી. ૨૬૦ માં અહેવાલિત; ૨૮. ઉષા અગ્રવાલ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, (૨૦૦૭) ૧ એસ.સી.સી. ૨૯૫ માં અહેવાલિત; ૨૯. એસ. ગુરદીપ સિંગ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૧ એસ.સી.સી. ૩૬૨ માં અહેવાલિત; ૩૦. શિવકૃપા ઇસ્પાત પ્રા. લિ. વિ. કમિશનર ઓફ સેન્ટ્રલ એક્સાઇઝ એન્ડ કસ્ટમ્સ, નાસિક, ૨૦૦૯ (૨૩૫) ઇ.એલ.ટી. ૬૨૩ (ટ્રિ-એલ.બી.) માં અહેવાલિત ૩૧. મુંજાલ શોવા લિ. વિ. કમિશનર ઓફ સેન્ટ્રલ એક્સાઇઝ, ફરીદાબાદ, ૨૦૦૮ (૨૨૭) ઇ.એલ.ટી. ૩૩૦ (ટ્રિ-ડેલ.) માં અહેવાલિત; ૩૨. પૂજા બત્રા વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૯ એસ.સી. ૨૨૫૬ માં અહેવાલિત; ૩૩. ગિમિક પિયોત્ર વિ. સ્ટેટ ઓફ તમિલનાડુ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૯૨૪ માં અહેવાલિત;

૧૩. કોફેપોસા અધિનિયમના હેતુ તેમજ અધિનિયમની કલમ ૩ ના ઉપખંડ (૧) માં સમાયેલ જોગવાઈઓ તેમજ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમો ૨(૩૯), ૧૧૧ અને ૧૧૩ હેઠળની જોગવાઈઓ, તેમજ કસ્ટમ્સ અધિનિયમ હેઠળ કોઈ વ્યક્તિને ધરપકડ કરવાની કસ્ટમ્સ અધિકારીઓની સત્તા અને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૦૮ હેઠળ એવી વ્યક્તિનું નિવેદન નોંધવાની પ્રક્રિયાનો ઉલ્લેખ કરતાં, વિદ્વાન એ.એસ.જી. શ્રી દેવાંગ વ્યાસે જોરદાર રીતે રજૂઆત કરી છે કે આ કાનૂની જોગવાઈઓ એ ખાતરી કરવા માટે બનાવવામાં આવી છે કે કોઈ

ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ વિદેશી વિનિમય તેમજ આર્થિક પરિસ્થિતિ અને રાજ્યની સુરક્ષાને અસર ન કરે. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી છે કે કોફેપોસા અધિનિયમ હેઠળ કોઈ વ્યક્તિને, ખાસ કરીને કાયદેસર રીતે જોગવાયેલ મુજબ, અટકાયત કરવા માટે પસાર કરવામાં આવેલી કોઈપણ કાર્યવાહી પ્રતિબંધાત્મક કાર્યવાહી છે અને દંડાત્મક કાર્યવાહી નથી. નોંધ પર રહેલા દસ્તાવેજ પુરાવા તેમજ સંપૂર્ણ અટકાયત હુકમ અને પ્રત્યુત્તરરૂપ સોગંદનામું તથા અટકાયત હુકમમાં ઉલ્લેખિત કેટલાંક નિવેદનોની વિગતોનો ઉલ્લેખ કરતાં, વિદ્વાન એ.એસ.જી. શ્રી દેવાંગ વ્યાસે રજૂ કર્યું છે કે હાલના કેસમાં દાણચોરીની પ્રવૃત્તિઓ ગુપ્ત રીતે સંગઠિત કરવામાં આવી હતી અને તે ૨૦૧૪-૧૫ થી ચલાવવામાં આવી રહી છે અને છેલ્લી ઘટનાસુધીમાં લગભગ ૪૮૮૬.૨ કિલોગ્રામ સોનું દુબઈથી ભારત ખાતે દાણચોરી દ્વારા લાવવામાં આવ્યું છે અને તે સોનાની કિંમત રૂપિયા ૧૨૫૦ કરોડ જેટલી છે તથા શુલ્કચોરી લગભગ રૂપિયા ૪૭૮ કરોડ જેટલી છે. વિદ્વાન એ.એસ.જી. શ્રી વ્યાસના જણાવ્યા મુજબ, સોનું ગુપ્ત રીતે આયાત કરવામાં આવ્યું છે, કોઈ શુલ્ક ચૂકવવામાં આવ્યું નથી અને જેમની વિરુદ્ધ સત્તાધિકારીએ અટકાયત હુકમ કર્યો છે તે તમામ વ્યક્તિઓ દ્વારા ગેરકાયદેસરતા આચરવામાં આવી છે. દરેક વ્યક્તિની ભૂમિકાનો ઉલ્લેખ કરીને, વિદ્વાન એ.એસ.જી. શ્રી વ્યાસે રજૂ કર્યું છે કે વ્યક્તિગત અરજદારો સોનાની દાણચોરીમાં ભાગીદાર રહ્યા છે. વિદ્વાન એ.એસ.જી. શ્રી વ્યાસે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે કસ્ટમ્સ પરિપત્ર અને વિદેશ વ્યાપાર નીતિ અનુસાર સોનું પ્રતિબંધિત માલ છે. વિદ્વાન એ.એસ.જી. શ્રી વ્યાસે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે માત્ર સત્તાપ્રાપ્ત સત્તાધિકારી જ સોનું આયાત કરી

શકે અને અન્ય કોઈ વ્યક્તિ સોનું આયાત કરી શકે નહીં. વિદ્વાન એ.એસ.જી. શ્રી વ્યાસે વધુમાં દલીલ કરી છે કે પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત માત્ર મર્યાદિત અવધિ માટે જ હોય છે અને વ્યક્તિના અધિકાર તથા વ્યાપક સમાજના અધિકાર વચ્ચે સંઘર્ષ રહેલો છે.

૧૩.૧ વિવિધ દસ્તાવેજોનો ઉલ્લેખ કરતા, વિદ્વાન એ.એસ.જી. શ્રી દેવાંગ વ્યાસે રજૂ કર્યું છે કે વિવિધ વ્યક્તિઓના નિવેદનોના સ્વરૂપમાં મૌખિક પુરાવા તથા સંબંધિત વ્યક્તિઓ દ્વારા રાખવામાં આવેલી ઇલેક્ટ્રોનિક અને/અથવા હિસાબી પુસ્તિકા અને ડાયરીના દસ્તાવેજ પુરાવા ઉપલબ્ધ છે. વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે કડક જોગવાઈઓ ઉપલબ્ધ છે. તેમણે આ પણ દલીલ કરી છે કે ગુપ્ત માહિતીના આધારે, શ્રી સાવલિયા અને શ્રી લોકેશ શર્માની તા. ૪.૬.૨૦૧૮ના રોજ આશરે ૨૫ કિગ્રા સોનાં સાથે ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને ઉક્ત ઘટનાની તપાસ દરમિયાન એવું જાણવા મળ્યું હતું કે દાણચોરીની પ્રવૃત્તિઓ સન ૨૦૧૪-૧૫થી ચાલી રહી હતી અને વર્તમાન અરજદારો તે પ્રવૃત્તિઓમાં સહભાગી હતા. વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ આ પણ રજૂ કર્યું છે કે અરજદાર શ્રી ઋતુગ્ન ત્રિવેદી મુખ્ય સૂત્રધાર છે અને કાર્યપદ્ધતિ અનુસાર, તેમની પત્ની કેરિયરના મારફતે સોનુ ભારત દેશમાં મોકલતી હતી અને વિમાનમથકના દરેક ભાગમાં મુક્ત પ્રવેશ ધરાવતા ગ્રાઉન્ડ સ્ટાફ તે સોનુ વિમાનમથકની બહાર અન્ય વ્યક્તિઓને સોંપતા, અને તેઓ તે આગળ ઋતુગ્ન ત્રિવેદીને સોંપતા. વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ વધુમાં જણાવ્યું છે કે અટકાયત સત્તાધિકારી દ્વારા

અરજદારોને કસ્ટડીમાં મૂકવા, એટલે કે પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત હેઠળ રાખવા માટે, આત્મસંતોષ નોંધવા હેતુસર નોંધ પર પૂરતું સામગ્રી ઉપલબ્ધ છે. કસ્ટમ્સ અધિનિયમ તેમજ કોફેપોસા અધિનિયમની જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કરતા, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ રજૂ કર્યું છે કે છેલ્લી ઘટનાને સિવાય અન્ય કોઈ માલસામાનની જમી ન હોવા છતાં, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે અને અરજદારોની પ્રવૃત્તિઓ નિશ્ચિતપણે કોફેપોસા અધિનિયમની કલમ ૨(ઈ) તથા કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૨(૩૯) હેઠળ પ્રદાન કરાયેલ દાણચોરીના અર્થક્ષેત્રમાં આવશે.

૧૩.૩ શ્રી વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી. એ પણ રજૂઆત કરી છે કે અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવા માટે કોઈ પણ ફોજદારી કાર્યવાહી બાકી હોવી અથવા આરંભિત કરવી જરૂરી નથી. તેમના અનુસાર, જો સંબંધિત વ્યક્તિની પ્રવૃત્તિ દાણચોરીની હોય અથવા રાજ્યની અર્થવ્યવસ્થા અને સુરક્ષાને હાનિકારક એવી કોઈ પ્રવૃત્તિઓમાં સંકળાયેલી હોય, તો સત્તાધિકારી પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતનો હુકમ પસાર કરી શકે, કારણ કે તે દંડાત્મક કાર્યવાહી નથી.

૧૩.૩ શ્રી વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી. એ પણ રજૂઆત કરી છે કે જ્યારે નોંધપોથી પર પૂરતું સામગ્રી ઉપલબ્ધ હોય અને તેના આધારે અટકાયત સત્તાધિકારીએ અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવો યોગ્ય માન્યો હોય, ત્યારે તે સ્થિતિમાં અદાલત અટકાયતના હુકમની છણાવટ કરવા માટે અપીલીય મંચ તરીકે કાર્ય ન કરે. વિદ્વાન એ.એસ.જી. એ વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે અટકાયત

સત્તાધિકારીની કાર્યવાહીની ન્યાયિક સમીક્ષા ઉપલબ્ધ હોવા છતાં, અટકાયત સત્તાધિકારીના વ્યક્તિગત સંતોષના આધારે હુકમ પસાર કરવાની સત્તાધિકારીની કાર્યવાહીની સમીક્ષા કરતી વખતે, સામાન્ય રીતે તેનો ઉપયોગ અદાલત દ્વારા ન કરવો જોઈએ.

૧૩.૪ શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ પણ રજૂઆત કરી છે કે પડકારાયેલ હુકમ પસાર કરવામાં તેમજ તેના સંબંધિત દસ્તાવેજો અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિને પૂરાં પાડવામાં અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીના ભાગે કોઈ વિલંબ થયો નથી. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે અરજદાર શ્રી લોકેશ શર્મા અંગે, અટકાયતનો હુકમ ૩.૮.૨૦૧૯ના રોજ આપવામાં આવ્યો હતો અને અટકાયતના આધારભૂત કારણો ૬.૮.૨૦૧૯ના રોજ પૂરાં પાડવામાં આવ્યા હતા, જે સ્પષ્ટપણે કોફેપોસાની કલમ ૩ ની ઉપકલમ ૩ માં સમાવિષ્ટ કાયદાકીય જોગવાઈની અંદર છે. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી છે કે તેથી કારણો પૂરાં પાડવામાં કોઈ વિલંબ નથી અને અરજદારો દ્વારા લેવાયેલ અભિપ્રાય ટકાઉ નથી.

૧૩.૫ અરજદાર ઋતુગ્રા ત્રિવેદી અને નિતાબેન પરમાર અંગે, શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ રજૂઆત કરી છે કે તેઓની ધરપકડ ૧૪.૧૦.૨૦૧૯ના રોજ કરવામાં આવેલી હોવાથી, તેમના વર્તનને આ અદાલતે વિચારણામાં લેવું આવશ્યક છે. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી છે કે આ વ્યક્તિઓએ અગાઉ આ અદાલત સમક્ષ વિશેષ સિવિલ એપ્લિકેશન દાખલ કરીને સત્તાધિકારીને એવો

નિર્દેશ આપવા માંગણી કરી હતી કે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની જોગવાઈઓ મુજબ કાયદાની યોગ્ય પ્રક્રિયા અનુસર્યા વિના તેમની ધરપકડ કરવામાં ન આવે, અને આ અદાલતે સત્તાધિકારીને એવો નિર્દેશ આપ્યો હતો કે અરજદારને તેમના વકીલ મારફતે હાજર રહેવાની પરવાનગી આપવામાં આવે, તેવી શરત સાથે કે વકીલ એવા અંતરે રહે જ્યાંથી તે જોવી શકશે, પરંતુ જે કંઈ નોંધવામાં આવે છે તે સાંભળી શકશે નહીં. વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ રજૂઆત કરી છે કે આવા હુકમ પસાર થયા બાદ સત્તાધિકારીએ ઋતુઝા ત્રિવેદી અને નિતાબેન પરમારને પૂછપરછ માટે હાજર રહેવા લગભગ ત્રણ સમન્સ મોકલ્યાં હતા, પરંતુ તેમણે તેની કાળજી લીધી નહોતી અને તેથી સત્તાધિકારીને આ વ્યક્તિઓને સંબંધિત સત્તાધિકારી સમક્ષ હાજર રહેવા માટે જરૂરી નિર્દેશ મેળવવા આ અદાલતનો દરવાજો ખટખટાવવો પડ્યો હતો. શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.ના જણાવ્યા મુજબ, એવો હુકમ પસાર થયા પછી જ શ્રી ઋતુઝા ત્રિવેદી અને નિતાબેન પરમાર સંબંધિત સત્તાધિકારી સમક્ષ હાજર રહ્યાં હતા અને તેમના નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા હતા. શ્રી વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે આ કેસોના નિર્ણય કરતી વેળાએ આરોપીઓના આ વર્તનને પણ વિચારણામાં લેવું જરૂરી છે.

૧૩.૬ શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૦૮ હેઠળ ‘કોઈપણ વ્યક્તિ’નું નિવેદન નોંધવાની સત્તા કસ્ટમ્સ અધિકારીને સોંપવામાં આવી છે, અને તેમાં ‘આરોપી’ શબ્દનો કોઈ

ઉલ્લેખ નથી અને તેથી, તેમના અનુસાર, કસ્ટમ્સ સત્તાધિકારીએ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૦૮ હેઠળ વિવિધ વ્યક્તિઓના નિવેદનો નોંધવાની જે કાર્યવાહી કરી છે, તે યોગ્ય છે અને તેમાં કોઈપણ કાયદેસરની જોગવાઈનો ભંગ થતો નથી.

૧૩.૭ શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે તમામ દસ્તાવેજો સંબંધિત સત્તાધિકારી દ્વારા અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારી સમક્ષ મૂકવામાં આવ્યા હતા અને નોંધ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રી તેમજ સંબંધિત વ્યક્તિઓએ સત્તાધિકારી દ્વારા અગાઉ નોંધાયેલા તેમના નિવેદનોમાંથી પાછા ફર્યા હોવાના આધાર પર, અને સમગ્ર સામગ્રીનું વિચારણા કરીને, વ્યક્તિનિષ્ઠ સંતોષ પ્રાપ્ત થતાં અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ વિવાદિત હુકમ પસાર કર્યો છે, જે કાનૂની અને માન્ય છે.

૧૩.૮ શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ રજૂઆત કરી છે કે અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિ શ્રી ઋતુગ્ર ત્રિવેદી મુખ્ય સૂત્રધાર છે અને તેણે વિવિધ વ્યક્તિઓ મારફતે દુબઈમાંથી સોનાની દાણચોરી કરી છે તથા અટકાયતના હુકમને ટકાવી રાખવા માટે નોંધ પર પૂરતું સામગ્રી ઉપલબ્ધ છે. શ્રી ઋતુગ્ર ત્રિવેદીના નિવેદનનો ઉલ્લેખ કરતાં, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ રજૂઆત કરી છે કે ઋતુગ્ર ત્રિવેદીએ ટાળટૂળ ભર્યો જવાબ આપ્યો છે અને નિવેદનના અવલોકન પરથી એવું જણાય છે કે તે લગભગ તમામ વ્યક્તિઓને ઓળખે છે અને તેણે તમામ ઈમેઈલ આઈ.ડી.નો પણ ઉપયોગ કર્યો હતો. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી છે

કે નિવેદનનું મોડા તબક્કે કરવામાં આવેલ પરત ખેંચાણ માન્ય ગણાવી શકાય તેમ નથી, કારણ કે સંબંધિત વ્યક્તિઓને જ્યારે વિદ્વાન ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ હાજર કરવામાં આવ્યા હતા ત્યારે કોઈએ પણ એવી ફરિયાદ કરી નહોતી કે નિવેદનો દબાણ અને બળજબરી હેઠળ નોંધવામાં આવ્યા હતા. શ્રી વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.ના મત મુજબ, નિવેદનનું કથિત પરત ખેંચાણ યોગ્ય નથી અને નિવેદનનો વિષયવસ્તુ જેમનો તેમ યથાવત્ રહે છે, કારણ કે સંબંધિત વ્યક્તિએ પોતાના નિવેદનમાં પોતાના નામે કેટલીક લખાણ પણ કરી છે.

૧૩.૯ અરજદાર શ્રી લોકેશ શર્મા અંગે, વિદ્વાન એએસજી શ્રી વ્યાસે રજૂઆત કરી છે કે તે એવી વ્યક્તિ છે જેને ૪.૬.૨૦૧૯ના રોજ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને જેણે દુબઈમાંથી સોનું લાવ્યું હતું, જે તેને શ્રી ઋતુગ્ર ત્રિવેદીની પત્નીએ બે નં. ૩૨ના એરોબ્રિજ પર સોંપ્યું હતું. શ્રી લોકેશ શર્માએ તે જ શ્રી જિગ્નેશ સાવલિયાને સોંપ્યું હતું, અને અમદાવાદના કસ્ટમ્સના ડેપ્યુટી કમિશનરના અધિકારીઓના સૂચન અનુસાર શ્રી સાવલિયાએ શ્રી શર્માને ગેટ નં. ૫ પર બોલાવ્યો હતો અને તેની સામગ્રીની તપાસ કરતાં સોનું હોવાનું જણાયું હતું. વિદ્વાન એએસજી શ્રી દેવાંગ વ્યાસે વધુમાં પણ રજૂઆત કરી છે કે ટ્રાવેલ એજન્સીના વિવિધ સ્ટાફ સભ્યો તેમજ એરપોર્ટ પર કાર્યરત વ્યક્તિઓના નિવેદનો ઉપલબ્ધ છે, જે સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે દાણચોરીની પ્રવૃત્તિઓ શ્રી ઋતુગ્ર ત્રિવેદીના કહેવાથી હાથ ધરવામાં આવી હતી અને વાહકે દુબઈમાં તેમની પત્ની પાસેથી શ્રી ઋતુગ્રના કહેવાથી સોનાની દાણચોરી કરી હતી. વીચેટ

સંદેશાઓ તેમજ ડાયરીની વિગતોનો ઉલ્લેખ કરતાં, જેમાં વિવિધ વ્યક્તિઓના નામો દર્શાવવામાં આવ્યા છે અને સોનાની જથ્થાની માત્રા તથા રકમ પણ દર્શાવવામાં આવી છે, વિદ્વાન એએસજી શ્રી વ્યાસે આ દલીલ પણ કરી છે કે આ બધા દસ્તાવેજો એ સ્થાપિત કરે છે કે સોનાની દાણચોરીના હિસાબો ઈમેઈલ્સ મારફતે પતાવવામાં આવતા હતા.

૧૩.૧૦ નિવેદનોની પરત ખેંચવા બાબતે, શ્રી વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ પણ રજૂઆત કરી છે કે નીચલી અદાલતમાં જામીન અરજીની સુનાવણી દરમિયાન અરજદારો દ્વારા તેમના નિવેદનની પરત ખેંચવાની બાબત ઉઠાવવામાં આવી હતી અને તેમ છતાં વિદ્વાન નીચલી અદાલતે પ્રારંભમાં સંબંધિત વ્યક્તિઓને જામીન મંજૂર કર્યા ન હતા. શ્રી વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ જણાવ્યું છે કે ભલે સંબંધિત વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ કોઈ ફોજદારી કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં ન આવે, તો પણ સંબંધિત વ્યક્તિઓને કોફેપોસા અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ અટકાયતમાં રાખી શકાય.

૧૩.૧૧ શ્રી વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ પણ દલીલ કરી છે કે સંબંધિત તમામ અટકાયતી વ્યક્તિઓ દ્વારા પરત ખેંચવાની તારીખ ૧૧.૬.૨૦૧૯ છે, એટલે કે સંબંધિત વ્યક્તિઓની ધરપકડના ૭મા દિવસથી. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી છે કે અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવા માટેના આધાર વિવાદિત અટકાયતના હુકમમાં પહેલેથી જ પ્રદાન કરવામાં આવ્યા છે.

૧૩.૧૨ દસ્તાવેજ પુરાવાઓનો ઉલ્લેખ કરતાં, શ્રી વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ રજૂ કર્યું છે કે કામ હાથ ધરવા માટેનું કમિશન સંબંધિત વ્યક્તિઓને રોકડમાં ક્યારેક શ્રી ઋતુગ્ર ત્રિવેદી દ્વારા અથવા નીતાબેન પરમાર દ્વારા ચૂકવવામાં આવ્યું છે. શ્રી જિગ્નેશ સાવલિયાના નિવેદનનો ઉલ્લેખ કરતાં, જેમણે અલગથી વિશેષ દીવાની અરજી પણ દાખલ કરી છે, શ્રી વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ રજૂ કર્યું છે કે શ્રી જિગ્નેશ સાવલિયાનો પગાર રૂ. ૧૦,૦૦૦/- છે, તેમ છતાં તેમણે પોશ વિસ્તારમાં રહેણાંક મકાન ખરીદ્યું છે.

૧૩.૧૩ શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ પણ એવો દાવો કર્યો છે કે અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિ દ્વારા નિવેદનનું પરત ખેંચવું જામીન અરજી દાખલ કર્યા પછી કરવામાં આવ્યું છે અને શરૂઆતમાં કોઈ પરત ખેંચવું કરવામાં આવ્યું ન હતું. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે અન્ય અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિ દ્વારા નિવેદન પરત ખેંચવાના કારણે, ભલે તે માન્ય માનવામાં આવે, તો પણ નોંધપોથી પર વધુ સામગ્રી મૂકવામાં આવી છે, અર્થાત્ ગ્રાઉન્ડ સ્ટાફ તથા ટ્રાવેલ એજન્ટના સ્ટાફના નિવેદનો, તેમજ નોટબુકની નકલ અને વીચેટ પર તથા ઇમેલ દ્વારા થયેલા સંદેશાઓનું આપલે, તેમજ પંચનામું, અટકાયતનો હુકમ ટકાવી રાખવા માટે પૂરતા છે.

૧૩.૧૪ શ્રી વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે સલાહકાર મંડળે રૂતુગ્રા ત્રિવેદી તેમજ નીતાબેન પરમાર અંગેની અટકાયતનો હુકમ ૧.૧.૨૦૨૦ના રોજ પુષ્ટિ કર્યો હતો, કારણ કે તેઓ બંનેને ૧૪.૧૦.૨૦૧૯ના

રોજ ધરપકડ કરવામાં આવ્યા હતા અને અટકાયતના આધાર તેમને ૧૬.૧૦.૨૦૧૯ના રોજ પુરા પાડવામાં આવ્યા હતા. તેમણે વર્ણન કર્યું છે કે અટકાયતી નીતા પરમારને ૧૪.૧૦.૨૦૧૯ના રોજ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી; આધાર ૧૬.૧૦.૨૦૧૯ના રોજ પુરા પાડવામાં આવ્યા હતા; રાજ્યને સંદર્ભ ૨૦.૧૦.૨૦૧૯ના રોજ મોકલવામાં આવ્યો હતો; સલાહકાર મંડળનો અહેવાલ ૧૯.૧૦.૨૦૧૯ તારીખનો હતો અને સત્તાધિકારી દ્વારા પુષ્ટિ ૧.૧.૨૦૨૦ તારીખની છે. જ્યારે લોકેશ શર્મા અંગે, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ રજૂ કર્યું છે કે તેને ૩.૮.૨૦૧૯ના રોજ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને આધાર ૬.૮.૨૦૧૯ના રોજ પુરા પાડવામાં આવ્યા હતા, રાજ્યને સંદર્ભ ૨૮.૮.૨૦૧૯ના રોજ મોકલવામાં આવ્યો હતો; સલાહકાર મંડળનો અહેવાલ ૧૪.૧૦.૨૦૧૯ તારીખનો હતો અને પુષ્ટિ ૨૫.૧૦.૨૦૧૯ના રોજ આપવામાં આવી હતી. શ્રી વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ રજૂ કર્યું છે કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીના ભાગે કોઈ વિલંબ નથી અને કોફેપોસા અધિનિયમની કલમ ૩ તેમજ કલમ ૮માં સમાવિષ્ટ વૈધાનિક જોગવાઈઓનું સત્તાધિકારીએ કડક પાલન કર્યું છે.

૧૩.૧૫ શ્રી વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ રજૂ કર્યું છે કે પડકારવામાં આવેલ અટકાયતના હુકમમાં જ વર્ણવાયેલા મૂળભૂત તથ્યો પોતે જ અટકાયત માટેનું કારણ છે. નીચે દર્શાવેલ નિર્ણયાધિકાર પર આધાર રાખીને, સામાવાળા તરફથી વિદ્વાન એ.એસ.જી.એ ત્રણેય અરજીઓ નામંજૂર કરવા રજૂઆત કરી છે.

૧૪. શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, સામાવાળા તરફથી વિધાવંત વકીલ શ્રી નિરઝર દેસાઈ માટેના વિધાવંત એ.એસ.જી., એ નીચેના નિર્ણયો પર આધાર મૂક્યો છે: ૧. મુકેશ ટીકાજી બોરા વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ અદર્સ, અહેવાલિત (૨૦૦૭) ૯ એસ.સી.સી. ૨૮ (૨ ન્યાયાધીશોનું ખંડપીઠ); ઇબ્રાહિમ નઝીર વિ. સ્ટેટ ઓફ તમિલનાડુ એન્ડ અનધર, ૨. અહેવાલિત (૨૦૦૬) ૬ એસ.સી.સી. ૬૪ (૨ ન્યાયાધીશોનું ખંડપીઠ); ૩. ગુરદેવ સિંહ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, અહેવાલિત (૨૦૦૨) ૧ એસ.સી.સી. ૫૪૫ (૨ ન્યાયાધીશોનું ખંડપીઠ); ૪. રાજપ્પા નીલાકંઠન વિ. સ્ટેટ ઓફ તમિલનાડુ એન્ડ અદર્સ, અહેવાલિત (૨૦૦૦) ૭ એસ.સી.સી. ૧૪૪ (૨ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ); ૫. દ્રોષિ દેવી એન્ડ અનધર વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ અદર્સ, અહેવાલિત (૨૦૧૨) ૭ એસ.સી.સી. ૪૯૯ (૨ ન્યાયાધીશોનું ખંડપીઠ); ૬. જે. અબ્દુલ હકીમ વિ. સ્ટેટ ઓફ તમિલનાડુ એન્ડ અદર્સ, અહેવાલિત (૨૦૦૫) ૭ એસ.સી.સી. ૭૦ (૨ ન્યાયાધીશોનું ખંડપીઠ); ૭. સ્ટેટ ઓફ તમિલનાડુ, શ્રૂ સેક્રેટરી ટુ ગવર્નમેન્ટ, પબ્લિક (લો એન્ડ ઓર્ડર-એફ) એન્ડ અનધર વિ. નબીલા એન્ડ

અન્ય, (૨૦૧૫) ૧૨ એસ.સી.સી. ૧૨૭ માં અહેવાલિત; ૮. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા વિ. અંકિત અશોક જાલાન, ૨૦૧૯ એસ.સી.સી. ઓનલાઈન એસ.સી. ૧૪૯૮ (૩ ન્યાયાધીશોનું પીઠ) માં અહેવાલિત; ૯. ગૌતમ જૈન વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (૨૦૧૭) ૩ એસ.સી.સી. ૧૩૩ (૨ ન્યાયાધીશોનું પીઠ) માં

અહેવાલિત; ૧૦. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય વિ. ડિમ્પલ હેપ્પી ધાકડ, (૨૦૧૬) એસ.સી.સી. ઓનલાઈન એસ.સી. ૮૭૫ (૨ ન્યાયાધીશોનું પીઠ) માં અહેવાલિત;

૧૫. સામાવાળા સત્તામંડળ તરફથી ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓના પ્રત્યુત્તરમાં, અરજદાર તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજયવાલાએ જોરશોરથી રજૂ કર્યું છે કે સામાવાળાઓ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન આસિસ્ટન્ટ સોલિસિટર જનરલ (એ.એસ.જી.) શ્રી દેવાંગ વ્યાસની દલીલોનો આધાર સોનાની માત્રા અને સંકળાયેલી રકમ અંગે પૂર્વગ્રહ ઊભો કરવાનો છે, જે અટકાયતના આદેશો સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે અદાલત દ્વારા વિચારણા માટે અતિશય અસંગત બાબત છે. વિવિધ ચુકાદાઓનો, જેમના પર તેમણે અગાઉની પોતાની દલીલો દરમિયાન આધાર રાખ્યો હતો, ઉલ્લેખ કરતાં તેમણે રજૂ કર્યું છે કે પ્રક્રિયાત્મક પવિત્રતાનું પાલન સત્તામંડળે કરવું આવશ્યક છે અને મામલામાં થયેલા વિલંબનું સ્પષ્ટીકરણ આપવું તે અટકાયત કરનાર સત્તામંડળની અનિવાર્ય ફરજ છે. અરજીઓમાં ઉઠાવવામાં આવેલા તે આધાર તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોરતાં, જે અટકાયતનો હુકમ પસાર થવાને કારણે ઉમેરવામાં આવ્યા હતા, તેમજ તેમાં ઉઠાવવામાં આવેલા આધાર અને સત્તામંડળ દ્વારા દાખલ કરાયેલ જવાબનો સંદર્ભ આપતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું છે કે અરજદારે ઉઠાવેલા મુદ્દાઓનું સત્તામંડળ દ્વારા વિશિષ્ટપણે ખંડન કરવામાં આવ્યું નથી અને તેથી માત્ર વિલંબનો એકમાત્ર આધાર જ અટકાયતનો હુકમ રદ કરવા માટે

પૂરતો છે, કારણ કે અટકાયતના હુકમની તારીખથી ૫૯ દિવસનો અને ૨૦૧૩-૨૦૧૪થી આશરે ૪ વર્ષનો અસંગત અને અસપષ્ટ વિલંબ થયો છે, અને તેનો કોઈ સ્પષ્ટીકરણ ન તો અટકાયતના આધારોમાં આપવામાં આવ્યો છે અને ન તો જવાબી સોગંદનામામાં.

૧૫.૧ શ્રી સંજણવાલા, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે પણ રજૂઆત કરી છે કે અરજદારો દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલા નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી.ની દલીલોમાં કરવામાં આવ્યો નથી. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે અટકાયત સંબંધિત મામલાઓમાં હંમેશા એવું જોવામાં આવે છે કે જ્યારે અદાલતને એવું જણાય કે અટકાયતમાં રહેલી વ્યક્તિને એક આધાર પર મુક્ત કરવામાં આવવી હકદાર છે, ત્યારે અન્ય આધારની વિગતમાં જવું આવશ્યક રહેતું નથી. ન્યાયમૂર્તિ એસ.એચ. વોરાની સમકક્ષ પીઠના સમાન પ્રકારના એક મામલાના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરતાં, જે એ જ હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓમાંથી ઉદ્ભવ્યો હતો, શ્રી સંજણવાલા, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી છે કે તે ચુકાદાઓ હાલની હકીકતો પર સીધા લાગુ પડે છે અને સમાનતાના આધાર પર હાલની અરજીઓને આ અદાલતે મંજૂર કરવી જરૂરી છે. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે અન્ય સહ-અટકાયતમાં રહેલી વ્યક્તિએ, જેણે દિલ્લી વડી અદાલત સમક્ષ રિટ અરજી દાખલ કરી હતી, તેને વિલંબના એ જ આધાર પર પ્રામોદગિરિ ગોસ્વામીના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા ચુકાદાનું અનુસરણ કરીને મુક્ત કરવામાં આવ્યો છે. શ્રી સંજણવાલા,

વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં જણાવ્યું છે કે શ્રી વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી. દ્વારા કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૧ અને ૧૧૩ની જોગવાઈઓ પર રાખવામાં આવેલો આધાર સંપૂર્ણપણે ગેરસમજ આધારિત છે, કારણ કે અટકાયતમાં રહેલી વ્યક્તિ દ્વારા કોઈ કાર્ય કે ઉણપ કરવામાં આવેલ નથી અને જો તેમ ન હોય, તો માલ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૧ અથવા કલમ ૧૧૩ હેઠળ જમીંકરણને પાત્ર બનતો નથી. તેમના મુજબ, એવા કોઈ પ્રવાસોની આક્ષેપ પણ નથી જેમાં સોનું જમ કરવામાં આવ્યું હોય. તેમના મુજબ, જ્યાં સુધી સોનું જમ ન થાય ત્યાં સુધી તેનું જમીંકરણ થઈ શકતું નથી અને, તેથી, તે દાણચોરી ગણાશે નહિ. તેમણે પોતાની અગાઉની રજૂઆતમાં સંદર્ભિત અને ૨૦૦૮ (૨૨૭) ઈ.એલ.ટી. ૩૩૦ તથા ૨૦૦૯ (૨૩૫) ઈ.એલ.ટી. ૬૨૩માં અહેવાલિત નિર્ણયો પર આધાર રાખીને રજૂઆત કરી છે કે જો માલ જમ કરવામાં આવ્યો નથી, તો જમીંકરણનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી અને કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૧ અથવા કલમ ૧૧૩ લાગુ પડવાનો પણ કોઈ પ્રશ્ન રહેતો નથી અને, તેથી, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૨(૩૯) હેઠળ કલ્પવામાં આવેલ દાણચોરીની વ્યાખ્યામાં તેનો સમાવેશ થતો નથી. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે સોનાનો જથ્થો અને તેની કિંમત સંપૂર્ણપણે અસંગત છે અને અટકાયતના હુકમમાં દર્શાવાયેલા આધાર સંબંધિત હકીકતો સાથે સુસંગત નથી. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી છે કે કેટલાક દસ્તાવેજો અટકાયતમાં રહેલી વ્યક્તિને પૂરાં પાડવામાં આવ્યા નથી અને કેટલાક દસ્તાવેજો વાંચી શકાય તેવા નથી, જે પેપર-બુકના પૃષ્ઠ ક્રમાંક ૨૭૮, ૩૭૪, ૩૭૭, ૩૮૧ અને ૪૨૯

પર આવેલ છે, અને આ હકીકતે અરજદારોના પ્રતિનિધિત્વ કરવાની મૂલ્યવાન હકને અસર પહોંચાડી છે. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી છે કે જો કે આ મુદ્દો અરજીમાં ઉઠાવવામાં આવ્યો છે, તેમ છતાં જવાબી સોગંદનામાં તેનો કોઈ જવાબ આપવામાં આવ્યો નથી.

૧૫. ૨ અટકાયતના સમયગાળા અંગે, જેનો નિર્ણય સલાહકાર મંડળ દ્વારા કરવાનું છે, વિદ્વાન એ.એસ.જી. શ્રી દેવાંગ વ્યાસ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ દલીલ અંગે, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે જણાવ્યું છે કે વિદ્વાન એ.એસ.જી.ની દલીલ કોફેપોસાની કલમ ૧૦ના વિરુદ્ધ છે, જે અટકાયતનો મહત્તમ સમયગાળો, અર્થાત્ એક વર્ષ, નક્કી કરે છે અને તેમાં કોઈ લવચીકતા નથી.

૧૫.૩ વિદ્વાન એ.એસ.જી. શ્રી દેવાંગ વ્યાસની આ રજૂઆત અંગે કે અટકાયતના મામલે સમય સંબંધિત નથી, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું છે કે વિદ્વાન એ.એસ.જી. શ્રી વ્યાસ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆત અન્ય મામલાઓમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના હુકમના વિરોધાભાસમાં છે. વિદ્વાન એ.એસ.જી. શ્રી વ્યાસની આ રજૂઆત અંગે કે નિવેદનમાંથી પીછેહઠ કરવી એ પાછળથી કરાયેલ વિચારણા છે, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું છે કે અટકાયતના આધારોના સંદર્ભમાં પણ તે માન્ય રાખી શકાય તેમ નથી, કારણ કે નિવેદન ૧૧.૬.૨૦૧૮ના રોજ નોંધવામાં આવ્યું હતું અને અરજદારને વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ હાજર કરવામાં આવ્યો ત્યારે તેમાંથી પીછેહઠ કરવામાં આવી હતી. જિતેન્દ્રરોકડની ધરપકડ ૨૯.૬.૨૦૧૮ના રોજ કરવામાં આવી હતી અને

તેને ૧.૭.૨૦૧૯ના રોજ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ હાજર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેથી તેમાં કોઈ પાછળથી કરાયેલ વિચારણા અથવા વિલંબ નથી. મેહુલ ભીમાણીના કેસમાં પણ આવી જ સ્થિતિ બની છે. તેમના મુજબ, આ હકીકત અટકાયતના હુકમને દૂષિત કરે છે, કારણ કે સહ-અટકાયતીનું પાછું ખેંચાયેલ નિવેદન અટકાયતના હુકમનો આધાર બની શકતું નથી.

૧૫.૪ શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, વિદ્વાન એ.એસ.જી., દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલા નિર્ણય અંગે, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજાણવાલાએ રજૂઆત કરી છે કે તે જ નિર્ણયો મુદ્દાસર પ્રશ્નો પર લાગુ પડતા નથી અને હકીકતોના આધારે તેઓ ભિન્ન પાડવા યોગ્ય છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે સંબંધિત અરજીઓના સંદર્ભમાં વિવાદિત અટકાયત હુકમને રદ કરવાની અને અરજદારોને અટકાયતમાંથી તાત્કાલિક મુક્ત કરવાની પ્રાર્થના કરી છે.

૧૫.૫ અરજદારો તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજાણવાલાએ તેમના પ્રત્યુત્તરમાં રજૂ કર્યું છે કે અટકાયતના હુકમને ટકાવી રાખવા માટે પૂરતું અને સંતોષકારક સામગ્રી ઉપલબ્ધ હતી તે બાબતે અદાલતને સંતુષ્ટ કરવું સરકારી વકીલની ફરજ છે. તેમના મુજબ, અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિ દ્વારા કોઈ આધાર લેવામાં આવ્યો ન હોય તો પણ, તમામ પ્રક્રિયાત્મક પાસાઓનું કડક પાલન થયું છે તે અંગે અદાલતને સંતુષ્ટ કરવું સરકારની ફરજ છે. અટકાયતના હુકમ હેઠળના આધાર ન પુરા પાડવા બાબતે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું છે કે પડકારાયેલ અટકાયતના હુકમમાં માત્ર હકીકતોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે, પરંતુ

અટકાયતના હુકમને સમર્થન આપવા માટે કોઈપણ આધાર દર્શાવવામાં આવ્યો નથી. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું છે કે હાલની અરજીઓમાં સત્તાધિકારીએ કોઈપણ પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષા સાબિત કરી નથી. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી છે કે સોનાની માત્રા અને કિંમત અંગે વિદ્વાન એ.એસ.જી.ની દલીલ માત્ર અદાલતને પૂર્વગ્રહિત કરવા માટે કરવામાં આવી છે. તેમણે વધુમાં આ પણ વાદ કર્યો છે કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ પ્રક્રિયાત્મક પાસાઓનું પાલન કર્યું નથી અને તેથી આ કેસમાં અટકાયતનો હુકમ દૂષિત બને છે.

૧૫.૬ શ્રી સંજાણવાલા, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં એવી રજૂઆત કરી છે કે કોફેપોસા અધિનિયમની કલમ ૩(૩) મુજબ સમયમર્યાદા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે અને તે અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિનો સાંવિધાનિક અધિકાર છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું છે કે પ્રતિનિધિત્વ કરવાનો અધિકાર મૂળભૂત અધિકાર છે અને હાલના મામલામાં એવો અધિકાર સંકુચિત કરવામાં આવ્યો છે અને તેનાથી અટકાયતના હુકમની ટકાઉપણું પર મહત્વપૂર્ણ અસર થાય છે. તેમણે એવો પણ દાવો કર્યો છે કે જ્યારે અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિઓ જેલમાં હતા, ત્યારે તેમના માટે દસ્તાવેજો મેળવવું શક્ય નહોતું. તેમણે વધુમાં એવો દાવો કર્યો છે કે વિદ્વાન એ.એસ.જી.ની દલીલ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના વિવિધ નિર્ણયો સામે છે. તેમના જણાવ્યા મુજબ, આ તમામ પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષાઓનો કડકપણે પાલન કરવામાં આવ્યો છે તે બાબતે અદાલતને સંતોષ આપવો સરકારનું કાર્ય છે અને પોતાની અસંલગ્નતા સાબિત

કરવાનો કોઈ ભાર અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિ પર નથી. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતા અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિનો એક મહત્વપૂર્ણ સાંવિધાનિક અધિકાર છે અને હાલની અરજીઓના તથ્યોના આધારે કરવામાં આવેલા અટકાયતના હુકમને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા અથવા આ અદાલત દ્વારા અથવા દિલ્લી પડી અદાલત દ્વારા સમાનતાના સિદ્ધાંતના આધારે રદ કરીને અન્ય સહ-અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિઓને મુક્ત કરવામાં આવ્યા છે, તેથી આ બધી અરજીઓ મંજૂર કરવી જરૂરી છે. તેમણે વારંવાર ઉલ્લેખ કર્યો છે કે અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવામાં પદ દિવસનો વિલંબ થયો છે અને તેનો કોઈ ખુલાસો સામાવાળાઓ દ્વારા કરવામાં આવ્યો નથી તથા અરજદારોના પ્રતિનિધિત્વ અંગે સામેવાળી તરફથી કોઈ રજૂઆત કરવામાં આવી નથી અને સોગંદનામા-પ્રતિઉત્તરમાં તેનો કોઈ વિરોધ કરવામાં આવ્યો નથી. તેમણે એવો પણ દાવો કર્યો છે કે પ્રતિનિધિત્વમાં ઉઠાવવામાં આવેલા આધારબિંદુઓ અટકાયતકર્તા સત્તાધિકારી અથવા ઉચ્ચ સત્તાધિકારી દ્વારા વિચારવામાં આવ્યા નથી. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું છે કે જો સોનાની જમી જ કરવામાં આવી ન હોય, તો આવા માલની જમી-જમાદંડની કાર્યવાહી થઈ શકતી નથી, અને તેથી કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૧ અને ૧૧૩ની જોગવાઈઓ લાગુ પડતી નથી.

૧૬. અદિશ્વર જૈન વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય એકના મામલામાં (ઉપરોક્ત), માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિચ્છેદ ૫, ૮ અને ૧૫ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“૫. અમે સૌપ્રથમ અસમજાવટ રહેલા વિલંબના પ્રશ્નાનો વિચાર કરી શકીએ. આ સંદર્ભમાં અમે નીચેની તારીખોની નોંધ લઈ શકીએ: તા. ૧૩.૧૦.૨૦૦૩ના રોજ, અપીલકર્તાની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. તેને તા. ૬.૧.૨૦૦૪ના રોજ જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવ્યો હતો. ભારતની અંદર તથા ભારતની બહાર અનેક તપાસો હાથ ધરવામાં આવી હતી. વિદેશસ્થ તપાસ સંબંધિત અહેવાલ તા. ૧૨.૫.૨૦૦૪ના રોજ પ્રાપ્ત થયો હતો. તા. ૨૫.૬.૨૦૦૪ના રોજ અટકાયતનો પ્રસ્તાવ મોકલવામાં આવ્યો હતો, જેને તા. ૨.૧૨.૨૦૦૪ના રોજ મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. તા. ૨૦.૧૨.૨૦૦૪ના રોજ, ડી.આર.આઈ.ના અધિકારીઓએ જણાવ્યું હતું કે તા. ૧૧.૧૦.૨૦૦૩ પછીના વ્યવહારોની તપાસ કરવામાં આવી રહી નહોતી. વધુમાં, ડી.આર.આઈ.ના અધિકારીઓએ તા. ૨૮.૦૨.૨૦૦૫ના પત્ર દ્વારા બેંકને અપીલકર્તાઓના બેંક ખાતાઓ પરનો પ્રતિબંધ દૂર કરવા વિનંતી કરી હતી. અટકાયતનો હુકમ તા. ૫.૪.૨૦૦૫ના રોજ કરવામાં આવ્યો હતો.

૮. નિર્વિવાદ રીતે, વિલંબ કેટલાંક અંશે સમજાવવામાં આવ્યો છે. પરંતુ, અમે સમજવામાં નિષ્ફળ જઈએ છીએ કે અટકાયત માટેનો પ્રસ્તાવ ૨.૧૨.૨૦૦૪ના રોજ કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, અટકાયતનો હુકમ ચાર મહિના પછી શા માટે

પસાર કરવામાં આવ્યો. અમારે એ પણ નોંધવું જોઈએ કે દરમિયાન ૨૦.૧૨.૨૦૦૪ના રોજ, ડી.આર.આઈ.ના સત્તાધીશોએ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે ૧૧.૧૦.૨૦૦૩ પછીના વ્યવહારો તપાસ હેઠળ નહોતા, અને એમ જણાવ્યું હતું કે: "....ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત અમારા પત્રમાં, તમારા કચેરીને એમ/એસ.

ગિરનાર ઇમ્પેક્સ લિમિટેડ અને એમ/એસ. સિરી અમર એક્સપોર્ટ્સ, ફક્ત લંબિત અરજીના સંબંધમાં, જો કોઈ હોય, જે આ પક્ષકારો દ્વારા કાર્યવાહી ની તારીખ સુધી, એટલે કે, દાખલ કરવામાં આવી હોય.

આ કચેરીને પ્રાપ્ત થયેલી ગુપ્ત માહિતી અનુસાર અગાઉની નિકાસો શંકાસ્પદ હોવાથી તેની તપાસ ચાલી રહી હતી, તેથી ૧૧.૧૦.૨૦૦૩. પક્ષકારોને મળવાપાત્ર નિકાસ પ્રોત્સાહનો ૧૧.૧૦.૨૦૦૩ પછીની કાર્યવાહી તારીખથી બંધ કરવાનો આ કચેરીનો કદી પણ આશય નહોતો. નાગરિક બાબતમાં, આપની કચેરીનો પત્ર ક્રમાંક બી.એલ.૨/મિસ્ક. એમ૨૦૦૩/એલ.ડી.એચ., તા. ૧૭.૦૫.૨૦૦૪, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે, જે આ કચેરીને પ્રાપ્ત થયો નથી.

આથી, આપને વિનંતી કરવામાં આવે છે કે ઉક્ત પત્રની ફોટોકોપી આ પત્રના ધારકને પૂરી પાડશો, કારણ કે આ પત્ર માનનીય અદાલતમાં જવાબ રજૂ કરવા માટે આવશ્યક છે." ૧૫. વિલંબ, જેમ કે સર્વવિદિત છે, બંને તબક્કાઓએ સમજાવવામાં આવવો જરૂરી છે. અદાલતે સમગ્ર પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને આ પ્રશ્નનો વિચાર કરવાનો રહે છે. અમે સ્ક. સિરાજુલ વિ. પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય

[ (૧૯૭૫) ૨ એસ.સી.સી. ૭૮ ] માં જે નોંધવામાં આવ્યું હતું તેનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ: "આ રીતે બંને તબક્કાઓએ વિલંબ થયો હતો અને આ વિલંબનું સંતોષકારક રીતે સ્પષ્ટીકરણ ન કરવામાં આવે, તો બર્દવાનના જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટે અટકાયતના હુકમમાં દર્શાવેલ પોતાના વ્યક્તિનિષ્ઠ સંતોષની ખરાઈ અંગે નોંધપાત્ર શંકા ઊભી થાય. એવો વાજબી અનુમાન કરવો યોગ્ય બને કે જો બર્દવાનના જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રહેલી સામગ્રી પર યોગ્ય મનન-વિચારણા કર્યા પછી અરજદારને પૂર્વગ્રહકારક રીતે વર્તવાથી રોકવા હેતુથી તેની અટકાયત કરવી આવશ્યક છે એવી બાબતમાં તેઓ ખરેખર અને યથાર્થ રીતે સંતુષ્ટ હોત, તો તેઓ અટકાયતનો હુકમ કરવામાં તેમજ અરજદારની ધરપકડ સુનિશ્ચિત કરવામાં બંને બાબતમાં વધુ તત્પરતા દાખવત, અને અરજદારને પોતાની દુષિત પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ રાખવા માટે આટલા લાંબા સમય સુધી મુક્ત રીતે રહેવા દેવામાં આવ્યો ન હોત..."

૧૭. નરેન્દ્ર પુરશોત્તમ ઉમરો વિ. બી.બી. ગુજરાલ અને અન્યો (પૂર્વોક્ત) ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ફરિયાદ ૧૩, ૧૪ અને ૧૭ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

"૧૩. તેથી, હવે આ સુસ્થાપિત છે કે નાગરિકની પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતના કિસ્સામાં, આ અદાલત દ્વારા અર્થઘટિત બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨(૫) મુજબ, યોગ્ય સરકાર પર અટકાયતગ્રસ્તને પ્રતિનિધિત્વ રજૂ કરવાની તક આપવાની અને તે પ્રતિનિધિત્વ પર વિચાર કરવાની જે ફરજ છે, તે બોર્ડની રચના કરવાની

તેમજ બોર્ડને પોતાનું અભિપ્રાય રચી શકે અને એવું અભિપ્રાય પ્રાપ્ત કરી શકાય તે માટે તે પ્રતિનિધિત્વ અન્ય સામગ્રી સાથે બોર્ડને સંપ્રેષિત કરવાની સરકારની ફરજથી અલગ સ્વરૂપની છે.

૧૪. આ અદાલતે ખાતરીપૂર્વક પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો કે અધિ. ૨૨(૫) હેઠળ સરકારની ક્ષિત્રી ફરજનું સ્વરૂપ અને અટકાયતગ્રસ્તના હિતમાં અનુરૂપ ક્ષિત્રી અધિકાર, ખેડૂલ હક વિ. ધ સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ, ૬૦૮૫. પી. નં. ૨૪૬ ઓફ ૧૯૬૯, જેનો નિર્ણય સપ્ટે. ૧૦, ૧૯૬૯ના રોજ કરવામાં આવ્યો હતો, તેમાં નીચેના શબ્દોમાં ફરી રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો : "અધિ. ૨૨ની ભાષામાં આ બાબત અંતર્નિહિત છે કે યોગ્ય સરકાર, પ્રતિનિધિત્વ પર વિચાર કરવાની પોતાની ફરજ બજાવતા સમયે, એવા પ્રતિનિધિત્વ અંગે બોર્ડના અભિપ્રાય પર આધાર રાખી શકતી નથી. તેને બોર્ડના આવા કોઈપણ અભિપ્રાયથી પ્રભાવિત થયા વગર, સ્વતંત્ર રીતે પોતે જ તે પ્રતિનિધિત્વ પર વિચાર કરવો પડે છે.

અતએવ, સરકાર દ્વારા સલાહકાર મંડળનો અહેવાલ પ્રાપ્ત થાય ત્યાં સુધી અરજદારોના પ્રતિનિધિત્વનો વિચાર કરવા માટે રાહ જોવાનું કોઈ કારણ નહોતું.

જેમ સ્ક. અબ્દુલ કરીમ વિ. પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૯ એસ.સી. ૧૦૨૮) (પૂર્વોક્ત) માં ઠેરવવામાં આવેલઠેરવવામાં આવેલ, તેમ અનુચ્છેદ ૨૨ (૫) હેઠળ યોગ્ય સરકારની ફરજ એ છે કે અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલ પ્રતિનિધિત્વનો શક્ય તેટલી તાત્કાલિકતાથી વિચાર કરે. ઉપરોક્ત મુજબ, આવા પ્રતિનિધિત્વ અંગે સરકાર

દ્વારા થતો વિચાર સલાહકાર મંડળ દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલ હોઈ શકે તેવા કોઈપણ અભિપ્રાયથી સ્વતંત્ર હોવો આવશ્યક છે.

આ હકીકત કે કલમ ૨૨ (પ) અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારી પર અટકાયતગ્રસ્તને પ્રતિનિધિત્વ કરવાની સર્વાતિ વહેલી તક આપવાનો ફરજિયાત નિર્દેશ મૂકે છે, તેનો અભિપ્રેત અર્થ અવશ્ય એવો થાય છે કે આવું પ્રતિનિધિત્વ, જ્યારે કરવામાં આવે, ત્યારે તેની શક્ય તેટલી ઝડપથી વિચારણા કરીને તેનો નિકાલ કરવામાં આવવો જોઈએ; અન્યથા, પ્રતિનિધિત્વ કરવાની સર્વાતિ વહેલી તક પૂરી પાડવાની ફરજ તેના હેતુ અને અર્થ બન્ને ગુમાવી બેસે છે.

૧૭. અમારા મનમાં જરા પણ શંકા નથી કે જ્યારે વ્યક્તિની સ્વતંત્રતા સંકળાયેલી હોય, ભલે તે પ્રતિબંધક અટકાયત અધિનિયમ હેઠળ હોય કે આંતરિક સુરક્ષાના જતન અધિનિયમ હેઠળ હોય કે વિદેશી વિનિમયના સંરક્ષણ અને દાણચોરી પ્રવૃત્તિઓના નિવારણ અધિનિયમ હેઠળ હોય, ત્યારે અદાલતનું તે અનિવાર્ય કર્તવ્ય છે કે તે પોતે સંતોષ મેળવે કે કાયદા દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલા તમામ રક્ષણાત્મક ઉપાયોનું કડકપણે પાલન કરવામાં આવ્યું છે અને તે વ્યક્તિને કાયદા અનુસાર સિવાય તેની વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાથી વંચિત કરવામાં આવ્યો નથી.

૧૮. વિજય કુમાર ધારણા ઉપનામ કોકા વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યાઓ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, માનનીય ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે પરિચ્છેદ-૪ માં અવલોકન કર્યું છે કે: “૪. અટકાયતના

હુકમના ગુરમુખી સંસ્કરણમાં એવું જણાવાયું હતું કે તેને માલની દાણચોરી કરવાથી અને માલની દાણચોરીમાં સહાય કરવાથી અટકાવવા માટે અટકાયતનો હુકમ જરૂરી બન્યો હતો. તેથી, એ સ્પષ્ટ છે કે ગુરમુખી સંસ્કરણ મુજબ અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિને અધિનિયમની કલમ ૩(એલ) ની ઉપકલમો (૧) અને (૨) હેઠળ અટકાયતમાં લેવામાં આવ્યો હતો. જોકે, જ્યારે આપણે અટકાયતના આધારકારણો તરફ વળીએ છીએ, ત્યારે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ પોતાની સંતોષની નોંધ નીચે મુજબ કરી છે :

હું સંતોષ પામ્યો છું કે તમને સ્મગલ કરાયેલ માલ છુપાવવાથી, તેનું પરિવહન કરવાથી તેમજ સ્મગલ કરાયેલ માલમાં વ્યવહાર કરવાથી તમને રોકવાના હેતુથી, કોફેપોસા અધિનિયમ, ૧૯૭૪ હેઠળ તમારી અટકાયત કરવી જરૂરી છે.

આ સંતોષ સ્પષ્ટપણે અધિનિયમની કલમ ૩(એલ) ની ખંડો (૩) અને (૪) માં સમાયેલ આધારને પ્રતિબિંબિત કરે છે. ઉપરોક્ત સંતોષમાં માલની દાણચોરી અથવા માલની દાણચોરીમાં દુષ્પ્રેરણા આપવાની બાબતનું કોઈ ઉલ્લેખ નથી, જ્યારે આ આધાર અટકાયત હુકમના ગુરમુખી સંસ્કરણમાં જોવા મળે છે. તેથી, અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કરેલો આ દલીલમાં નોંધપાત્ર બળ છે કે આ ભિન્નતાના કારણે અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિ સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ પોતાનો કેસ અસરકારક રીતે રજૂ કરી શક્યો નહોતો. હકીકતમાં, તેમના જણાવ્યા મુજબ અપીલકર્તા આ બાબતે ગુંચવાઈ ગયો હતો કે તેને માલની દાણચોરી અને/અથવા માલની દાણચોરીમાં દુષ્પ્રેરણા આપવા બદલ પોતાની

અટકાયત વિરુદ્ધ રજૂઆત કરવી જોઈએ કે દાણચોરીના માલના પરિવહન અને ગુપ્ત રાખવામાં સંલગ્ન રહેવા અને/અથવા દાણચોરીના માલનો વ્યવહાર કરવા બદલ. ઉપરાંત, અટકાયત હુકમનું અંગ્રેજી સંસ્કરણ માત્ર માલની દાણચોરીમાં દુષ્પ્રેરણા આપવા બાબત માટે હતું. અટકાયતના આધારના ગુરમુખી સંસ્કરણમાં નોંધાયેલ સંતોષ, અટકાયત હુકમમાં દર્શાવેલા અટકાયતના હેતુ સાથે સુસંગત નથી. પરિણામે અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિ ગુંચવણમાં રહી ગઈ હતી કે તેને અટકાયત હુકમમાં દર્શાવેલા આધારો વિરુદ્ધ રજૂઆત કરવી કે અટકાયતના આધારોમાં નોંધાયેલા સંતોષ વિરુદ્ધ. તેથી, અમારો એવો મત છે કે આ ભિન્નતાના કારણે અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિ પોતાની અટકાયત વિરુદ્ધ અસરકારક રજૂઆત કરવામાં અસમર્થ રહી હતી અને પરિણામે તેને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨(પ) હેઠળનો તેનો હક નકારી દેવાયો હતો. ”

૧૯. આશાદેવી વિ. કે. શિવરાજ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, ભારતની માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે પરિચ્છેદ-૬ માં નિરિક્ષણ કર્યું છે કે:

એ બાબત સુસ્થાપિત છે કે અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવા માટે પૂર્વશરતરૂપ અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારી તરફથી આવશ્યક વ્યક્તિગત સંતોષ, જેની રચના થવાની હોય છે, તે ત્યારે કલંકિત બને છે જ્યારે આવા મહત્વના અથવા જીવંત તથ્યો, જેઓ મુદ્દા પર અસર પાડતા હોય અને અટકાયતનો હુકમ જારી કરતા

પહેલાં અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીના મનને પ્રભાવિત કરતા હોય, તેમની અવગણના થાય.

૨૦. આર. પ્રકાશ વિ. કર્ણાટક રાજ્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, માનનીય કર્ણાટક વડી અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે પરિણેદ-૬ માં નિરીક્ષણ કર્યું છે કે:

૬. અમારા સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલા દલીલોના પ્રકાશમાં અમે આ આધારોથી વિચારણા કરીએ તે પહેલાં, અટકાયતના હુકમની માન્યતા અદાલત કેટલા પ્રમાણમાં તપાસી શકે તે બાબતે અમુક શબ્દો કહેવા યોગ્ય રહેશે. આ મુદ્દેનો કાયદો સર્વોચ્ચ અદાલતે વારંવાર પ્રતિપાદિત કર્યો છે. અમે સંક્ષેપમાં તે સિદ્ધાંતોનું સ્મરણ કરી શકીએ. હિદાયતુલ્લાહ, ન્યાયાધીશે , માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું: “અટકાયત અંગેનું મત નિર્માણ સરકાર અથવા સત્તાપ્રાપ્ત અધિકારી પાસે નિર્ભર રહે છે. તેમનો સંતોષ જ કાયદો ઉલ્લેખે છે અને અદાલતોને અપીલી સત્તા તરીકે રચવામાં આવી નથી. તેથી આધારની પર્યાપ્તતા અદાલત સમક્ષ વિવાદનો વિષય બની શકતી નથી. તેમ છતાં, કોઈ વ્યક્તિને, વિના વિચારણા, માત્ર કોઈ સત્તાધિકારીના આત્મસંતોષના આધારે, તે સત્તાધિકારી કેટલો જ ઉચ્ચ હોઈ છતાં, અટકાયતમાં રાખવી ગંભીર બાબત છે. જેના આધારે નિર્ણય બનાવવામાં આવે છે તે સામગ્રીની અતિ સાવધાનીપૂર્વક તપાસ આવશ્યક છે, જેથી ભૂલોને અથવા ઓછામાં ઓછું ટાળી શકાય તેવી ભૂલોને કોઈ સ્થાન ન રહે. અદાલતો રચાયેલ મતની ચુક્તિપૂર્ણતાનો અથવા તે કઈ સામગ્રી પર આધારિત છે તેની પર્યાપ્તતાનો વિચાર કરતી નથી, એ જ બાબત દર્શાવે છે કે

જે લોકો અન્ય લોકો ઉપર આ સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે તેમની તરફથી અત્યંત સાવચેતી આવશ્યક છે.” ફરીથી ખુદીરામ દાસ વિ. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાલ , માં, સર્વોચ્ચ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠ તરફથી બોલતાં ભગવતી, ન્યાયાધીશે કહ્યું હતું: “અદાલતોએ ન્યાયિક નિર્ણયો દ્વારા એક એવો વિસ્તાર નિર્ધારિત કર્યો છે કે જે મર્યાદિત હોવા છતાં, જેના અંતર્ગત આત્મસંતોષની માન્યતા હજી પણ ન્યાયિક તપાસને આધીન થઈ શકે છે. જે મૂળભૂત ઉપપત્તિ પર અદાલતો આગળ વધી છે તે એ છે કે, કાર્યપાલિકાને પ્રદાન કરાયેલ સત્તાના ઉપયોગ માટે આત્મસંતોષ પૂર્વશરત હોવાથી, જરૂરી સંતોષ સત્તાધિકારી દ્વારા પ્રાપ્ત થયો છે કે નહીં તેની તપાસ અદાલત હંમેશાં કરી શકે છે; અને જો એવો સંતોષ પ્રાપ્ત થયો ન હોય, તો સત્તાના ઉપયોગ માટેની પૂર્વશરત પૂર્ણ થયેલી ગણાશે નહીં અને તેવી સત્તાનો ઉપયોગ દોષિત ગણાશે.” વિદ્વાન ન્યાયાધીશે આગળ કહ્યું: “જ્યાં પ્રજાજનની સ્વતંત્રતા સંકળાયેલી હોય, ત્યાં કાયદા દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલા તમામ સુરક્ષાત્મક ઉપાયોનું કડકપણે પાલન કરવામાં આવ્યું છે અને પ્રજાજનને કાયદા અનુસાર સિવાય તેની વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાથી વંચિત કરવામાં આવ્યો નથી તેની ખાતરી કરવી અદાલતનું અનિવાર્ય કર્તવ્ય છે.

૨૧. બિનોદ સિંહ વિ. જિલ્લા દંડાધિકારી, ધનબાદ તથા અન્યના મામલામાં (ઉપરોક્ત), માનનીય ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ફરો-૭ માં આ મુજબ અવલોકન કર્યું છે કે:

૭. અમારા બંધારણીય માળખામાં આ સુસ્થાપિત છે કે યોગ્ય સત્તાધિકારીઓને આપવામાં આવેલી પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતનો હુકમ આપવાની સત્તાનો ઉપયોગ, પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત વિષયક વિવિધ કાયદાઓની જુદી જુદી જોગવાઈઓમાં જે રીતે કલ્પવામાં આવ્યો છે તે મુજબ, માત્ર અસાધારણ પરિસ્થિતિઓમાં જ કરવો જોઈએ અને તેનો ઉપયોગ અત્યંત સાવધાનીપૂર્વક થવો જોઈએ. સમાજરક્ષણ હેતુસર કોઈ વ્યક્તિની પ્રતિબંધાત્મક કસ્ટડી આવશ્યક બને તેવા તથ્યો અંગે જાગૃતિ હોવી આવશ્યક છે. જો કોઈ વ્યક્તિ કસ્ટડીમાં હોય અને તેના મુક્ત થવાની કોઈ તાત્કાલિક શક્યતા ન હોય, તો પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતની સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહીં. હાલના કેસમાં, જ્યારે અટકાયતનો વાસ્તવિક હુકમ અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિને તામિલ કરવામાં આવ્યો, ત્યારે તે વ્યક્તિ જેલમાં હતી. આ પરિબળનો અથવા ઉક્ત અટકાયતમાં રહેલી વ્યક્તિ મુક્ત થઈ શકે તેવી શક્યતા હતી કે નહીં, અથવા તેની મુક્તિની એવી કોઈ સંભાવના હતી કે નહીં, તે પ્રશ્નનો, હુકમની તામિલ પહેલાં, અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ યોગ્ય રીતે અને ગંભીરતાપૂર્વક વિચાર કર્યો હતો તેવું કોઈ સૂચન મળતું નથી. નિઃસારમાં કરાયેલું નિવેદન માત્ર અધિકારીનું સ્વયંવચન જ ગણાય. જો અટકાયતમાં રહેલી વ્યક્તિ મુક્ત થઈ શકે તેવી માન્યતા માટે દૃઢ સામગ્રી ઉપલબ્ધ હોત, તો તે સ્પષ્ટ રૂપે દર્શાવવી જોઈએ હતી. કાયદો અને વ્યવસ્થા તેમજ જાહેર વ્યવસ્થા બંનેની જવાબદારી સોંપાયેલ સત્તાધિકારી તરફથી સદૈવ ચુસ્ત સતર્કતા જ તે કિંમત છે, જે આ દેશનું લોકતાંત્ર

અમારા નાગરિકોની મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓના સંરક્ષણ માટે જાહેર અધિકારીઓ પાસેથી વસૂલ કરે છે.

૨૨. રેખા વિ. તામિલ નાડુ રાજ્ય, સચિવ મારફતે

સરકાર અને અન્ય (પૂર્વોક્ત) માં, એવો અવલોકન કરવામાં આવ્યો છે કે:

“૨૭. અમારા મત મુજબ, જે વ્યક્તિ પહેલેથી જ કસ્ટડીમાં છે તેના દ્વારા જામીન અરજી કરવામાં આવી હોય અને તે બાકી પડતી હોય, તો તેની જામીન ઉપર મુક્તિ થવાની વાસ્તવિક સંભાવના રહેલી ગણાય. તેમાંથી તર્કસંગત રીતે એ અનુસરે છે કે જો કોઈ જામીન અરજી બાકી ન હોય, તો કસ્ટડીમાં રહેલી વ્યક્તિ જામીન ઉપર મુક્ત થશે તેવી કોઈ સંભાવના રહેતી નથી, અને તેથી અટકાયતનો હુકમ ગેરકાયદેસર ગણાશે. તેમ છતાં, આ નિયમનો એક અપવાદ હોઈ શકે, એટલે કે જ્યાં સમાન આધારે ઉમેલા સહ-આરોપીને જામીન આપવામાં આવ્યા હોય. આવા કેસોમાં, અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારી વાજબી રીતે એવો નિષ્કર્ષ કરી શકે કે અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિને જામીન ઉપર મુક્ત થવાની સંભાવના છે, ભલે તેની કોઈ જામીન અરજી બાકી ન હોય, કારણ કે મોટાભાગની અદાલતો સામાન્ય રીતે આ આધારે જામીન મંજૂર કરતી હોય છે. તેમ છતાં, આવા કથિત સમાન કેસોની વિગતો આપવી આવશ્યક છે; અન્યથા, સત્તાધિકારીનું નિર્વસ્ત્ર નિવેદન માન્ય ગણાવી શકાય નહીં”.

૨૩. યુમ્મન ઑંગબી લેમ્બી લેઈમા વિ. મણિપુર રાજ્ય અને અન્ય, (ઉપરોક્ત);

૨૭. જેમ આ અદાલતે સમાન સ્વરૂપના વિવિધ કેસોમાં નોંધ્યું છે, તેમ કોઈ વ્યક્તિની વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતા બંધારણના ભાગ ૩ હેઠળ પ્રતિભૂત કરવામાં આવેલ સૌથી અમૂલ્ય અને અતિમહત્વનો અધિકાર છે. રાજ્યને આવા અધિકારો પર નિયંત્રણ મૂકવાની સત્તા ફોજદારી કાયદાઓ હેઠળ તેમજ પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતના કાયદાઓ હેઠળ આપવામાં આવી છે, અને તેથી, આવી સત્તાનો ઉપયોગ યથોચિત સાવચેતી સાથે તેમજ તથ્યોની યોગ્ય મૂળવણીના આધાર પર જ થવો આવશ્યક છે કે આવી કૃત્યો કોઈ રીતે રાજ્યના હિત અને સુરક્ષા અથવા તેના નાગરિકોના હિત માટે હાનિકારક છે કે નહીં, અથવા જાહેર કાયદો અને વ્યવસ્થા ભંગ કરવાની દિશામાં છે કે નહીં, જેથી આવા હુકમનું પ્રસારણ કરવું વાજબી બને. કોઈ ગુનાની એકલદોકલ ઘટના, ભલે તે કેટલીયે જઘન્ય હોય, પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતનો હુકમ જારી કરવા માટેનો કેસ સ્થાપિત કરવા પૂરતી નથી.

૨૪. ટી.એ. અબ્દુલ રહમાન વિ. કેરળ રાજ્ય અને અન્ય (ઉપરોક્ત), તેમાં પરિચ્છેદ-૧૧ માં અવલોકિત કરવામાં આવ્યું છે કે:

૧૧. તે જ રીતે, જ્યારે અટકાયતના હુકમની તારીખ અને અટકાયતમાં લેવાયેલ વ્યક્તિની ધરપકડ સુનિશ્ચિત કરવાની તારીખ વચ્ચે અસંતોષકારક તથા અસ્પષ્ટ વિલંબ હોય, ત્યારે એવો વિલંબ અટકાયત સત્તાધિકારીના વ્યક્તિનિષ્ઠ સંતોષની વાસ્તવિકતા અંગે નોંધપાત્ર શંકા ઊભી કરે છે, જેના પરિણામે એવો વાજબી અનુમાન ઉપજે છે કે અટકાયત સત્તાધિકારી તે વ્યક્તિને હાનિકારક રીતે

વર્તતા અટકાવવા માટે તેની અટકાયત કરવાની આવશ્યકતા અંગે ખરેખર અને નિષ્ઠાપૂર્વક સંતુષ્ટ નહોતો.

૨૫. ઉપરોક્ત નિર્ણયને રાજિંદર અરોરા વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યના કેસમાં (ઉપરોક્ત) અનુસરવામાં આવ્યો છે.

૨૬. પ્રમોદગિરિ પ્રેમગિરિ ગોસ્વામી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, રિટ પિટિશન (ફિ) નં. ૩૫૯ ઓફ ૨૦૧૯, તારીખ ૨૭.૧.૨૦૧૯માં, ભારતની માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કરીને ઠરાવ્યું છે:

“...અટકાયતના આધારકારણોમાં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું છે કે અરજદાર દાણચોરોના એક જાળાનો ભાગ હોવાનું જણાય છે, અને માર્ચ, ૨૦૧૩ થી માર્ચ, ૨૦૧૫ દરમિયાન ૭૩૧.૭૦૫ કિગ્રા સોનું જપ્ત કરવામાં આવ્યું હતું, જેનો સ્ત્રોત આ જાળામાંથી હોવાનું અનુસરાય છે, અને જેની કિંમત આશરે રૂપિયા ૨૦૪.૬૦ કરોડ છે. અરજદારનું નિવેદન પણ ૨૪/૨૫.૦૯.૨૦૧૯ના રોજ નોંધવામાં આવ્યું હતું, જે, તેમ છતાં, ૨૭.૦૯.૨૦૧૯ના રોજ પરત ખેંચવામાં આવ્યું હતું.

અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી સૌરવ કિરપાલ તથા ભારત સંઘ તરફથી વિદ્વાન વધારાના સોલિસિટર જનરલ શ્રી કે.એમ. નટરાજને સાંભળ્યા બાદ, આ અરજીનો નિકાલ આ આધાર પર કરવામાં આવે છે કે માર્ચ, ૨૦૧૩ અને માર્ચ,

૨૦૧૫ની ઘટનાઓ અને ત્યારથી ચાર વર્ષથી વધુ સમય પછીના અટકાયતના હુકમ વચ્ચે કોઈ નિકટવર્તી સંબંધ નથી. માત્ર આ આધાર પર જ, આ રિટ અરજી મંજૂર કરવામાં આવે છે. અટકાયત હેઠળના વ્યક્તિને તાત્કાલિક મુક્ત કરવામાં આવે.”

૨૭. સંજયકુમાર મૂળચંદભાઈ શાહ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, આ અદાલતે આ આધાર પર અરજી મંજૂર કરી છે કે અટકાયતનો હુકમ, અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવામાં થયેલા અતિશય અને અસમજૂતીભર્યા વિલંબ, મહત્વપૂર્ણ સામગ્રી/દસ્તાવેજો, ખાસ કરીને સક્ષમ અદાલતના જામીન આદેશો, પૂરા પાડવામાં ન આવ્યા હોવાના કારણે, તેમજ સમાન હકીકતી પરિસ્થિતિમાં સહ-અટકાયતી શ્રી રામનારાયણ લક્ષ્મી અટકાયતનો હુકમ સલાહકાર મંડળ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો હોવાના કારણે, દૂષિત બને છે.

૨૮. મેહુલભાઈ રસિકભાઈ ભીમાણી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યાઓ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, જે વર્તમાન અરજીઓના તથ્યોના સમૂહ પર આધારિત છે, દિલ્લી હાઈકોર્ટે, પ્રમોદગિરી પ્રેમગિરી ગોસ્વામી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યાઓ (ઉપરોક્ત) મામલે સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખીને, તે મામલાના અરજદારને આ આધારે મુક્ત કર્યો હતો કે જાન્યુઆરી, ૨૦૧૪ થી જુલાઈ, ૨૦૧૫ દરમિયાન થયેલી ઘટનાઓ અને પડકારાયેલ હુકમ વચ્ચે કોઈ નિકટ સંબંધ નથી અને આક્ષેપિત હુકમ લગભગ ચાર વર્ષ બાદ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

૨૯. જીતેન્દ્રકુમાર ધનજીભાઈ રોકડ વિ. ભારત સંઘ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, જે હાલના કેસની એ જ ઘટનાક્રમ અને તથ્યો સંબંધિત છે, આ અદાલતની સહસમન્વય પીઠે ૨૭.૨.૨૦૨૦ના રોજ પ્રમોદગીરી પ્રેમગીરી ગોસ્વામી વિ. ભારત સંઘ અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય ચુકાદા તથા મહુલભાઈ રસિકભાઈ ભીમાણી વિ. ભારત સંઘ અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય દિલ્હી વડી અદાલતના નિર્ણયના આધારે અરજી મંજૂર કરી હતી અને અટકાયતનો હુકમ કરવામાં અસ્પષ્ટ વિલંબ થયો હતો તે હકીકતનો વિચાર કર્યો હતો.

૩૦. પંકજકુમાર ચક્રવર્તી અને અન્ય વિ. પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે કે;

“કલમ ૨૧ કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયા અનુસાર સિવાય વ્યક્તિગત સ્વાતંત્ર્યથી વંચિત કરવામાં આવવા સામે રક્ષણની ખાતરી આપે છે. પ્રથમ દ્રષ્ટિએ કંઈક અજુગતું લાગે કે બંધારણે કલમ ૨૧ પછી તરત જ નિવારક અટકાયત સંબંધિત જોગવાઈઓ કરી છે. એવું જણાય છે કે એવું તે માટે કરવામાં આવ્યું છે કે, જ્યારે જાહેર વ્યવસ્થા, દેશની સુરક્ષા વગેરે પર નિયંત્રણ ભંગ થવાના જોખમમાં હોય તેવી અસાધારણ પરિસ્થિતિઓમાં, બંધારણ નિવારક અટકાયતની આવશ્યકતાને માન્યતા આપે છે. પરંતુ, કાયદા અનુસારની સામાન્ય પ્રક્રિયાનો આશ્રય લીધા વિના કરવામાં આવતી નિવારક અટકાયતની જરૂરિયાતને સ્વીકારતાં જ, તે સાથે સાથે અટકાયતની સત્તા ઉપર, વિધાનિક

અને કાર્યપાલક બન્ને પ્રકારના, કેટલાક પ્રતિબંધો પણ મૂકે છે, જેને તે ન્યૂનતમ સુરક્ષાત્મક ઉપાયો માને છે જેથી આવી અટકાયતની સત્તાનો ગેરકાયદેસર અથવા મનસ્વી ઉપયોગ ન થાય તેની ખાતરી થાય. આ રીતે નિવારક અટકાયતની સત્તાને બંધારણ દ્વારા એક આવશ્યક દુષ્ટતા તરીકે સ્વીકારવામાં આવી છે અને તેથી, તેના દુરુપયોગના જોખમને શક્ય તેટલું ઓછું કરવા માટે, તેને વિવિધ પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષાત્મક ઉપાયો દ્વારા ઘેરી દેવામાં આવી છે. આ જ કારણસર તેને ખાતરીપ્રાપ્ત હકો સંબંધિત અધ્યાયમાં સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે”.

૩૧. હરિશ પહવા વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્યના કેસમાં

(ઉપરોક્ત), માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે;

“૩. ....અમે આ બાબત સ્પષ્ટ કરી શકીએ છીએ, જેમ અમે અગાઉ અનેક પ્રસંગોએ કરી છે, કે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો પ્રશ્ન સંકળાયેલો હોય ત્યારે આવી વિલંબિત કાર્યવાહી પ્રત્યે આ અદાલત સમભાવથી જોતી નથી. અન્ય વિભાગોમાંથી ટિપ્પણીઓ મંગાવવી, સચિવ પછી સચિવનો અભિપ્રાય મેળવવો અને રજૂઆતોને ધ્યાનમાં લીધા વગર પડતી રાખવી, આવો અત્યંત મહત્વના વિષયમાં રાજ્ય પાસેથી અપેક્ષિત કાર્યવાહીનો પ્રકાર નથી. અમે આ બાબત ઉપર ભાર મૂકીએ છીએ કે ઉપર દર્શાવેલ સ્વરૂપની રજૂઆતોનો નિર્ણય રાજ્યએ સર્વાધિક ત્વરિતતા સાથે કરવો તેની ફરજ છે, તેનો અર્થ એવો થાય છે કે આવી રજૂઆત પ્રાપ્ત થતા જ તે મુદ્દાને વિચારણા માટે હાથ ધરવો જોઈએ અને

તેના સંબંધમાં કેટલીક સહાય માટે રાહ જોવી સંપૂર્ણપણે આવશ્યક ન હોય ત્યાં સુધી સતત તેની ઉપર કાર્યવાહી કરવી જોઈએ, જ્યાં સુધી અંતિમ નિર્ણય લઈ અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિને તેની જાણ કરવામાં ન આવે.....”.

૩૨. મોહિનુદ્દીન વિ. જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ, બીડ અને અન્યાઓ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૪. અપૂર્ણ અભિવ્યક્તિના આધાર પર રિટ અરજીને નામંજૂર કરતાં હાઈકોર્ટે સત્તાનો અયોગ્ય ઉપયોગ કર્યો હતો. સામાન્ય રીતે, રિટ અરજીઓનો નિર્ણય સોગંદનામાંઓના આધારે કરવામાં આવે છે અને સુનાવણી સમયે અરજદારને અરજીમાં લેવામાં ન આવેલા આધાર રજૂ કરવાની પરવાનગી આપી શકાતી નથી. એ જ નિયમ હેનિયસ કોર્પસની રિટ મંજૂર કરવા માટેની અરજી પર લાગુ કરી શકાતો નથી. અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિએ માત્ર એટલું કહેવું પૂરતું છે કે તે ગેરકાયદેસર અટકાયત હેઠળ છે, અને અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારી પર અદાલતને એથી સંતુષ્ટ કરવાની જવાબદારી રહે છે કે અટકાયત ગેરકાયદેસર અથવા ગેરવાજબી નથી અને અરજદાર માંગેલ રાહત મેળવવા હકદાર નથી. આ અદાલતે એકથી વધુ પ્રસંગોએ આ પ્રશ્નનો વિચાર કર્યો છે અને હવે આ સુસ્થાપિત છે કે રાજ્ય માટે અદાલતને એથી સંતુષ્ટ કરવું ફરજિયાત છે કે અરજદાર/અટકાયતગ્રસ્તની અટકાયત કાયદેસર હતી અને તે માત્ર અધિનિયમની અનિવાર્ય જોગવાઈઓને જ નહીં, પણ અનુચ્છેદ ૨૨(૫) માં સમાવવામાં આવેલી બંધારણીય સુરક્ષાઓને પણ કડક રીતે અનુરૂપ હતી. આ

અદાલત અથવા વડી અદાલત દ્વારા હેબિયસ કોર્પસ અરજીમાં જારી કરાયેલ રૂલ નિસીના પ્રત્યુત્તરમાં, તે નોંધાવનાર યોગ્ય વ્યક્તિ તે જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ છે જેણે પડકારાયેલ અટકાયતનો હુકમ પસાર કર્યો હોય અને તેણે પોતાની આત્મસંતોષ તથા તે માટેના આધાર સમજાવવા જોઈએ; અને જો કોઈ યોગ્ય કારણસર જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ ઉપલબ્ધ ન હોય, તો સોગંદનામું ગૃહ વિભાગમાં સરકારના સચિવ અથવા ઉપસચિવ જેવા જવાબદાર અધિકારી દ્વારા કરાયેલ હોવું જોઈએ, જેણે સચિવાલયમાં વ્યક્તિગત રીતે કેસનું નિરાકરણ કર્યું હોય અથવા તેની કાર્યવાહી હાથ ધરી હોય, અથવા તેને મંત્રી સમક્ષ અથવા બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૬૬ હેઠળ રાજ્યપાલે ઘડેલ કાર્યવ્યવહારના નિયમો મુજબ આવા વિષયોમાં સરકારની તરફથી આદેશો પસાર કરવા માટે સમ્યક રીતે સત્તાપ્રદાન કરાયેલા અન્ય અધિકારી સમક્ષ રજૂ કર્યું હોય: નિરંજન સિંહ વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યર, હબીબુલ્લાહ ખાન વિ. પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય૩, જગદીશ પ્રસાદ વિ. બિહાર રાજ્ય અને અન્યજ તથા મોહમ્મદ આલમ વિ. પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય. ....જ્યારે નાગરિકનું જીવન અને સ્વાતંત્ર્ય સંકળાયેલ હોય, ત્યારે ક. એ અપેક્ષિત છે કે સરકાર એ સુનિશ્ચિત કરશે કે અનુચ્છેદ ૨૨(પ) માં સમાવવામાં આવેલી બંધારણીય સુરક્ષાઓનું કડક પાલન કરવામાં આવે. અમે કહીએ છીએ અને અમને તે પુનરાવર્તિત કરવું જરૂરી લાગે છે કે સામાજિક વિરોધી પ્રવૃત્તિઓથી સમાજને થતી હાનિ કેટલીય ગંભીર હોય, તો પણ તે નાગરિકના વ્યક્તિગત સ્વાતંત્ર્યમાં હસ્તક્ષેપ કરવા માટે પૂરતું કારણ બની શકતી નથી, સિવાય કે તે બંધારણ અને કાયદાઓ દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયા અનુસાર હોય. વ્યક્તિગત

સ્વાતંત્ર્યનો ઇતિહાસ મુખ્યત્વે પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષાઓના પાલન પર આગ્રહનો ઇતિહાસ છે

૩૩. અસલમ અહમદ ઝાહિરે અહમદ શેખ વિ. ભારત સંઘ અને અન્યના કેસમાં (ઉપરોક્ત), માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે :

“૭. એવી કોઈ કઠોર સમયમર્યાદા નિર્ધારિત કરવી કે જે તમામ કેસોમાં સમાનરૂપે લાગુ પડે અને જેના અંદર અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિનું પ્રતિનિધિત્વ યુક્તિસંગત તાત્કાલિકતા સાથે નિકાલ કરવાનું હોય, તે ન તો શક્ય છે અને ન તો સલાહનીય છે; પરંતુ તે અવશ્ય દરેક કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ પર આધારિત રહેશે. ‘યુક્તિસંગત તાત્કાલિકતા’ આ અભિવ્યક્તિનું સ્પષ્ટીકરણ સબીર અહમદ વિ. યુનિયન ઑફ ઇન્ડિયા, (૧૯૮૦) ૩ એસ.સી.સી. ૨૯૫ માં નીચે મુજબ કરવામાં આવ્યું છે :

યોગ્ય તાત્કાલિકતા શું ગણાય તે સંબંધિત ખાસ કેસની પરિસ્થિતિઓ પર આધારિત પ્રશ્ન છે. યોગ્ય સમયની મર્યાદાનું કોઈ કડક અને અચલ નિયમ નિર્ધારિત કરી શકાય તેમ નથી. પરંતુ તેમાં બેદરકારી, નિષ્ફૃણ નિષ્ક્રિયતા, ટાળી શકાય તેવી શાસકીય લાલકિતાશાહી અને અતિશય લંબાયેલી ટાળટૂંટીના કારણે થયેલા વિલંબનો નિશ્ચિતપણે સમાવેશ થતો નથી.

૯. આમ, જ્યારે આ અદાલતના નિર્ણયોની શ્રેણી દ્વારા આ બાબત ઉપર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે અને પુનઃપુનઃ ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે કે પ્રતિનિધિત્વનો

વિચાર વાજબી તાત્કાલિકતા સાથે કરવામાં આવવો જોઈએ, ત્યારે દરેક સત્તાધિકારી માટે, તે માત્ર તેને આગળ મોકલવાની કાર્યવાહી કરતો હોય કે તેના પર વિચારવિમર્શ કરતો હોય, આ ફરજનું નિર્વહન સંપૂર્ણ વાજબી ત્વરિતતા અને સાવચેત પરિશ્રમ સાથે કરવું અનિવાર્ય બને છે, અને ઉપેક્ષા, ઉદાસીનતા અથવા ટાળી શકાય તેવા વિલંબ અંગે કોઈ ફરિયાદ ઉદ્ભવે તેવી જગ્યા આપવી નહીં; કારણ કે કોઈપણ સત્તાધિકારીની શિથિલતાના કારણે થયેલો વિલંબ અંતે પ્રતિનિધિત્વના નિકાલમાં વિલંબનું કારણ બનશે, જે પરિણામે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨(૫) ના હુકમનું ઉલ્લંઘન થયેલ હોવાથી અટકાયતનો હુકમ અમાન્ય ઠરી શકે છે.”

૩૪. રામા ભોન્ડુ બોરાડે વિ. વી.કે. સારાફ, પોલીસ કમિશનર અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, અટકાયત હેઠળની વ્યક્તિના પ્રતિનિધિત્વના નિર્ણયમાં ૩૨ દિવસનો વિલંબ થયો હતો અને વિલંબના માત્ર તે જ આધાર પર સંબંધિત વ્યક્તિ વિરુદ્ધનો અટકાયતનો હુકમ અદાલતે રદ કર્યો હતો.

૩૫. મહેશ કુમાર ચૌહાણ @બંટી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યાઓ (ઉપરોક્ત), તેમજ પ્રેમ લતા શર્મા (શ્રીમતી) વિ. જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ, મથુરા અને અન્યાઓ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે જો અટકાયતગ્રસ્તની રજૂઆત પર હુકમ પસાર કરવામાં વિલંબ થાય અને તેનો કોઈ સ્પષ્ટીકરણ ન આપવામાં આવે, તો માત્ર આ હકીકત જ અટકાયતનો હુકમ દૂષિત બનાવે છે.

૩૬. શ્રીમતી ગ્રેસી વિ. કેરળ રાજ્ય અને અન્ય એકના કેસમાં (ઉપરોક્ત), માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૯. ઉપરોક્ત રીતે, અટકાયતગ્રસ્ત દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી રજૂઆતનું પરામર્શ બોર્ડ દ્વારા અને સ્વતંત્ર રીતે અટકાયત હુકમ કરનાર સત્તાધિકારી દ્વારા વિચારણા કરવાની ક્લિગુણી ફરજ, માત્ર એક જ રજૂઆત અટકાયત હુકમ કરનાર સત્તાધિકારીને સંબોધીને કરવામાં આવી હોય ત્યારે પણ લાગુ પડે છે, એવું નિશ્ચિત થયેલું હોવાથી, માત્ર એટલા કારણે કે રજૂઆત અટકાયત હુકમ કરનાર સત્તાધિકારીને બદલે પરામર્શ બોર્ડને સંબોધીને કરવામાં આવી છે અને તેની સમક્ષ સંદર્ભ બાકી રહેલો હોય તે દરમિયાન પરામર્શ બોર્ડને સોંપવામાં આવી છે, તેથી અટકાયત હુકમ કરનાર સત્તાધિકારી આ ફરજમાંથી મુક્ત થાય છે એવું માનવા માટે કોઈ કારણ નથી. માનનીય સોલિસિટર જનરલની દલીલના સમર્થનમાં તેના આશય અને વિષયવસ્તુમાંથી એવો અનુમાન કાઢવો મુશ્કેલ છે. તેની વિષયવસ્તુ તેમજ તેના દ્વારા અટકાયત હુકમ કરનાર સત્તાધિકારી પર મૂકવામાં આવેલી ફરજનું સ્વરૂપ, બંને, આ દૃષ્ટિકોણને સમર્થન આપે છે કે જ્યાં સુધી અટકાયતગ્રસ્ત દ્વારા અટકાયતના હુકમ વિરુદ્ધ રજૂઆત કરવામાં આવી હોય, ત્યાં સુધી ઉપરોક્ત ક્લિગુણી ફરજ હેઠળ ઉભી થાય છે, ભલે રજૂઆત અટકાયત હુકમ કરનાર સત્તાધિકારીને સંબોધિત હોય કે પરામર્શ બોર્ડને કે બંનેને. સંબોધનની પદ્ધતિ માત્ર ઔપચારિક બાબત છે, જે પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતના કેસમાં અટકાયતગ્રસ્તને આપવામાં આવેલા એક સુરક્ષાત્મક ઉપાય

તરીકે અમલમાં મૂકવામાં આવેલ બંધારણીય હુકમની આવશ્યકતાને કોઈ રીતે ક્ષીણ કરી શકતી નથી.

૩૭. ઉષા અગરવાલ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૧૧. કોફેપોસા અધિનિયમ હેઠળની અટકાયત પૂર્વાનુમાનાત્મક અને પ્રતિબંધાત્મક સ્વરૂપની હોય છે. તે ન તો દંડાત્મક છે અને ન તો ઉપચારાત્મક છે. પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત, ધરપકડ અને અટકાયત સામે અનુરોધ રૂઢિ હેઠળ પ્રદાન કરાયેલ સંવિધાનિક રક્ષણના બે અપવાદોમાંનું એક હોવાને કારણે, પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત કરવાનો હુકમ આપવાની સત્તાના ઉપયોગ સંબંધે કેટલીક પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષાઓ પ્રદાન કરવામાં આવી છે. સંવિધાન હેઠળની પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષાઓનું એવું અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું છે કે, જે પણ સામગ્રી પ્રાસંગિક હોય અને અધિનિયમ હેઠળ કોઈ વ્યક્તિને અટકાયતમાં રાખવી જોઈએ કે નહીં તે પ્રશ્ન પર અસરકારક સંબંધ ધરાવતી હોય, તે દરેક સામગ્રી અટકાયત સત્તાધિકારી સમક્ષ મૂકવી જરૂરી છે, કારણ કે કોઈ વ્યક્તિને અટકાયતમાં રાખવાનો નિર્ણય એવી અટકાયત સત્તાધિકારી દ્વારા, આવી અટકાયતના આધારભૂત કારણો અસ્તિત્વમાં છે કે નહીં તે અંગેની તેની વિષયનિષ્ઠ સંતોષના આધારે લેવામાં આવે છે. પ્રાયોજક સત્તાધિકારીએ ઉપલબ્ધ સામગ્રીનું પરીક્ષણ અને અર્થઘટન કરવાની કોઈ એવી કસરત હાથ ધરવી જોઈએ નહીં કે જેના હેતુથી પસંદગીપૂર્વક દસ્તાવેજો અટકાયત સત્તાધિકારી સમક્ષ મૂકવામાં આવે. કયા

પ્રાસંગિક દસ્તાવેજો અટકાયત સત્તાધિકારી સમક્ષ મૂકવા જોઈએ, અથવા કયા દસ્તાવેજો સંભવિત અટકાયતીને મદદરૂપ થવાની સંભાવના ધરાવે છે કે મદદરૂપ થવાની નથી, તે નક્કી કરવાનો અધિકાર પ્રાયોજક સત્તાધિકારીને નથી. પરિણામે, પ્રાયોજક સત્તાધિકારી અટકાયત સત્તાધિકારી સમક્ષ મૂકવાનાં સામગ્રીમાંથી કોઈ ખાસ દસ્તાવેજને બાકાત રાખી શકતું નથી. જો પ્રાસંગિક હકીકતો અથવા દસ્તાવેજો, જે અટકાયતનો હુકમ કરવો કે નહીં તે પ્રશ્ન પર અટકાયત સત્તાધિકારીની વિષયનિષ્ઠ સંતોષને પ્રભાવિત કરી શકે, અટકાયત સત્તાધિકારી સમક્ષ મૂકવામાં ન આવે, અથવા અટકાયત સત્તાધિકારી દ્વારા વિચારવામાં ન આવે, તો તે અટકાયતના હુકમને જ દૂષિત કરી શકે છે. અટકાયત સત્તાધિકારી સમક્ષ મૂકવામાં આવેલા અન્ય દસ્તાવેજોને ધ્યાનમાં લેતાં, કોઈ પ્રાસંગિક દસ્તાવેજને બાકાત રાખવાથી વ્યક્તિને અટકાયતમાં રાખવાના નિર્ણય પર કોઈ અસર પડી નહોતી, અથવા તે દસ્તાવેજનો વિચાર કર્યો હોત તો પણ અટકાયત સત્તાધિકારી એ જ નિષ્કર્ષે પહોંચ્યો હોત, એવું કહેવું કોઈ જવાબ નથી, ભારતના એટર્ની જનરલ વિ. અમરતલાલ પ્રજીવંદાસ, આશાદેવી વિ. કે. શિવરાજ, ગુજરાત સરકારના એડિશનલ ચીફ સેક્રેટરી, સીતા રામ સોમાણી વિ. રાજ્ય રાજસ્થાન; અચ્યા વિ. રાજ્ય ઉત્તર પ્રદેશ અને અહમદ નાસ્સર વિ. રાજ્ય તમિલનાડુ

૩૮. એસ. ગુરદીપ સિંહ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યના મામલામાં, જે એ.આઈ.આર. ૧૯૮૧ એસ.સી.સી. ૩૬૨ માં અહેવાલિત છે, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૨.....અમારા મત મુજબ, આ મામલો આ અદાલતના તાજેતરના વિભાગીય ખંડપીઠના બે નિર્ણયોથી સ્પષ્ટપણે નિષ્પન્ન થાય છે, અર્થે: શ્રીમતી ઇચ્છુ દેવી ચોરાશિયા વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, રિટ અરજી (ફોજદારી) ક્રમાંક ૨૦૩૦ ઓફ ૧૯૮૦, જેનો નિર્ણય ૯૯૧૯૮૦ના રોજ થયો હતો (એ.આઈ.આર. ૧૯૮૦ એસ.સી. ૧૯૮૩ માં અહેવાલિત) અને શ્રીમતી શાલિની સોની વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (ફોજદારી રિટ અરજી ક્રમાંક ૪૩૪૪ ઓફ ૧૯૮૦, જેનો નિર્ણય ૨૪૧૦૧૯૮૦ના રોજ થયો હતો: (૧૯૮૦ ક્રિ. એલ.જે. ૧૪૮૭ માં અહેવાલિત). આ બંને મામલાઓમાં, આ અદાલતે એવો દૃષ્ટિકોણ અપનાવ્યો છે કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨(૫) ના યોગ્ય અર્થઘટન અનુસાર, અટકાયતના આધારકારણોની અટકાયતમાં રહેલી વ્યક્તિ પર તામીલ ત્યારે જ સંપૂર્ણ ગણાય જ્યારે તે સાથે તે દસ્તાવેજો અથવા સામગ્રી પણ અપાય, જેઓના આધાર પર અટકાયતનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હોય, કારણ કે ત્યારે જ અટકાયતમાં રહેલી વ્યક્તિ અસરકારક રજૂઆત કરી શકશે. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, જો અટકાયતના હુકમનો આધાર બનેલા દસ્તાવેજો, અટકાયતના આધારકારણો સાથે અટકાયતમાં રહેલી વ્યક્તિને તામીલ ન કરવામાં આવે, તો કાનૂનની નજરે

અટકાયતના આધારકારણોની કોઈ તામીલ ગણાશે નહીં અને તે પરિસ્થિતિ તેની અટકાયતને દૂષિત બનાવશે અને તેને આરંભથી જ રદબાતલ બનાવશે.

૩૯. મુકેશ ટિકાજી બોરા વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્યના પ્રકરણમાં (ઉપરોક્ત), માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરા-૧૦ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:—

૧૦. આ તબક્કે આ અદાલતે માં શું જણાવ્યું હતું તેની નોંધ લેવી યોગ્ય રહેશે. તે મામલામાં અંતિમ પોલીસ અહેવાલથી ફોજદારી કાર્યવાહી સમાપ્ત કરવામાં આવી હતી. પ્રશ્ન એ હતો કે આવી પરિસ્થિતિમાં અટકાયતનો હુકમ પસાર કરી શકાય કે નહીં. આ અદાલતે અન્ય બાબતો સાથે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું: “પોલીસ અહેવાલોના આધારે ફોજદારી અદાલત દ્વારા આરોપીને મુક્ત કરવામાં આવવાથી, તે જ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ તે જ આરોપના આધારે કરવામાં આવેલા અટકાયતના હુકમની માન્યતા પર, સત્તાધિકારીએ મનનો ઉપયોગ ન કર્યો હોવાના વાદના સંદર્ભમાં, શું અસર પડે છે? ૧. ફોજદારી અદાલત દ્વારા મુક્તિ અથવા નિર્દોષ છૂટકારો મળવો એ “સુરક્ષા” હેતુઓ માટે તે જ હકીકતોના આધારે પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત માટે આવશ્યક રીતે અવરોધ નથી. પરંતુ જો આવી મુક્તિ અથવા નિર્દોષ છૂટકારો આ આધાર પર હોય કે આરોપ ખોટો અથવા આધારવિહોળો છે, તો તે જ નિર્દિત હકીકતોના આધારે પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત એ આ આધાર પર આક્ષેપ માટે સંવેદનશીલ બની શકે છે કે મિસા હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ દુર્ભાવનાપૂર્વક અથવા દેખાવટી રીતે કરવામાં આવ્યો છે.

૪૦. ઇબ્રાહિમ નઝીર વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય એકના કેસમાં (ઉપરોક્ત), માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિષ્કેદ-૭ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“૭. એ નોંધવું આવશ્યક છે કે જામીન માટેની પ્રાર્થના સ્વીકારવામાં આવશે કે નહીં તે દરેક કેસની પરિસ્થિતિઓ પર આધારિત છે અને તેના માટે કોઈ કઠોર તથા અચળ નિયમ લાગુ કરી શકાય તેમ નથી. એકમાત્ર આવશ્યકતા એટલી છે કે અટકાયત હુકમ આપનાર સત્તાધિકારીને એ બાબતની જાણ હોવી જોઈએ કે અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિ પહેલેથી જ કસ્ટડીમાં છે અને તેને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવવાની સંભાવના છે. અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવી શકે છે એવો નિષ્કર્ષ અટકાયત સત્તાધિકારીનું માત્ર સ્વમંતવ્ય હોઈ શકતો નથી. તેના સમક્ષ રહેલ સામગ્રીના આધારે, અટકાયત સત્તાધિકારી એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યો હતો કે અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવવાની સંભાવના છે. તે સામગ્રી પર આધારિત તેની વ્યક્તિનિષ્ઠ સંતોષ છે. સામાન્ય રીતે, એવી સંતોષમાં હસ્તક્ષેપ કરવો ન જોઈએ. હાલના કેસના તથ્યોના આધાર પર, અટકાયત સત્તાધિકારીએ તે કેમ એવું માનતો હતો કે અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવવાની સંભાવના છે તે દર્શાવ્યું છે. સ્પષ્ટ રીતે જણાવવામાં આવ્યું છે કે સમાન પ્રકારના કેસોમાં વિવિધ અદાલતો દ્વારા જામીન મંજૂર કરતાં આદેશો કરવામાં આવે છે. અપીલકર્તાએ આ નિવેદનની સાચાઈનો વિવાદ કર્યો નથી. અપીલકર્તા તરફથી

ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલે [૨૦૦૨ (૭) એસ.સી.સી. ૧૨૯] પર ભારે નિર્ભરતા મૂકી હતી. તે કેસની હકીકતોની પરિસ્થિતિ સંપૂર્ણપણે ભિન્ન હતી. હકીકતમાં, દાખલ કરાયેલ પાંચ જામીન અરજીઓ અગાઉથી જ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. તે પૃષ્ઠભૂમિમાં આ અદાલતે નોંધ્યું હતું કે તે “સામાન્ય” કેસ નહોતો. અપીલકર્તાનો અભિગમ નકારવામાં વડી અદાલત યોગ્ય હતી”.

૪૧. ગુરદેવ સિંહ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરા-૨૦ માં નીચે મુજબ નિરીક્ષણ કર્યું છે:

૨૦..... અટકાયતનો હુકમ અટકાયત કરનાર સત્તાવાળાના મનના અભાવપૂર્વકના ઉપયોગથી દુષિત બને છે કે નહીં, તે કોઈ કઠોર બંધાયેલ સૂત્ર અથવા નિશ્ચિત સિદ્ધાંતો મુજબ તપાસવાનો વિષય નથી. તે કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ, અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિ વિરુદ્ધ આક્ષેપિત પ્રવૃત્તિઓના સ્વરૂપ, આવા આક્ષેપોના સમર્થનમાં એકત્રિત કરવામાં આવેલ સામગ્રી, આવી પ્રવૃત્તિઓમાં સંકળાવાની અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિની વૃત્તિ અને સંભાવના વગેરે પર નિર્ભર કરે છે. અધિનિયમ અટકાયત કરનાર સત્તાવાળાને વ્યક્તિગત સંતોષ સુધી પહોંચવા માટે કોઈ નિશ્ચિત પરિમાણો નક્કી કરતું નથી. જે હેતુસર આ કાયદો બનાવવામાં આવ્યો છે અને જે હેતુ પ્રાપ્ત કરવાનો તેનો અભિપ્રાય છે તેને ધ્યાનમાં રાખીને, સંસદે પોતાની વિવેકબુદ્ધિથી, કોઈ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ અટકાયતનો હુકમ કરવો જોઈએ કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે અટકાયત કરનાર

સત્તાવાળાને કોઈ નિશ્ચિત માપદંડો નિર્ધારિત કર્યા નથી. આ વિષય સક્ષમ સત્તાવાળાના વ્યક્તિગત સંતોષ પર છોડી દેવામાં આવ્યો છે.

૪૨. રાજપ્પા નીલકંઠન વિ. તમિલ નાડુ રાજ્ય અને અન્યના કેસમાં (પૂર્વોક્ત), માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિચ્છેદ-૭ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે: “૭.....એવો કાયદો નથી કે જ્યારે પણ કોઈ વિલંબ થાય ત્યારે અટકાયતનો હુકમ દૂષિત થઈ જાય. કાયદો એવો છે કે વિલંબ અસ્પષ્ટીકરણીય ન હોવો જોઈએ અને આપેલ સ્પષ્ટીકરણ અદાલતને વાજબી અને સ્વીકાર્ય જણાવું જોઈએ”.

૪૩. ડ્રોપ્ટી દેવી અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ફરો ૩૦, ૩૦.૮, ૪૧, ૪૨, ૪૩, ૪૪, ૪૫, ૫૧ અને ૫૨ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“૩૦. ...બંધારણના વિવિધ લક્ષણોનું વિસ્તૃતપણે નિરૂપણ કરવું આવશ્યક નથી, તેમ છતાં એટલું જણાવવું પૂરતું છે કે મૂળભૂત અધિકારોની જોગવાઈ કરતો ભાગ ૩, વ્યક્તિઓ અને નાગરિકોની દ્રષ્ટિએ, સૌથી મહત્વપૂર્ણ પ્રકરણ છે”. તે બે ભાગોમાં છે. પ્રથમ ભાગ, જેમાં કલમો ૧ અને ૨નો સમાવેશ થાય છે, તેવા વ્યક્તિઓને લાગુ પડે છે જેઓને પ્રતિબંધક અટકાયતના કાયદા સિવાયના અન્ય કાયદા હેઠળ ધરપકડ કરવામાં આવ્યા હોય અથવા અટકાયતમાં રાખવામાં આવ્યા હોય. દ્વિતીય ભાગ, જેમાં કલમો (૪) થી (૭૦) નો સમાવેશ થાય છે,

પ્રતિબંધક અટકાયતના કાયદા હેઠળ ધરપકડ કરવામાં આવેલા અથવા અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલા વ્યક્તિઓને લાગુ પડે છે.

“૪૧ આ અદાલતની નવ-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે અમરતલાલ પ્રજીવંદાસ ૧૪ માં સીધી રીતે સીઓએફ્ડીપીઓએસએની સંવિધાનિક માન્યતા અંગે વિચારણા કરી હતી. અદાલત સમક્ષ રહેલા મુદ્દાઓમાંથી એક મુદ્દો એવો હતો કે શું સંસદને તે અધિનિયમ બનાવવાની સક્ષમતા નહોતી. આ ચુકાદાનો અમે થોડી આગળ ઉલ્લેખ કરીશું, કારણ કે વિચારાધીન મુદ્દા પર તેનો મહત્વપૂર્ણ પ્રભાવ છે અને તેના વિગતવાર ઉલ્લેખની આવશ્યકતા છે.

૪૨. [૧૮], વિચારાધીન કાનૂની પ્રશ્ન અંગે આ અદાલતનો અભિપ્રાય સર્વસંમતિનો ન હતો. મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ ડૉ. એ.એસ. આનંદે બહુમતી તરફથી બોલતાં નોંધ્યું હતું:

“૨૦. વ્યક્તિગત સ્વાતંત્ર્ય સર્વાધિક લાડકવાયેલ સ્વતંત્રતાઓમાંથી એક છે, અને સંભવતઃ સંવિધાન હેઠળ ખાતરી અપાયેલી અન્ય સ્વતંત્રતાઓ કરતાં પણ વધુ મહત્વપૂર્ણ છે. આ જ કારણસર સંવિધાન નિર્માતાઓએ સંવિધાનમાં એવા સુરક્ષા ઉપાયોનો પ્રણયન કર્યો હતો કે જેના દ્વારા નીચલી અદાલતમાં વિચારણા વિના કોઈ વ્યક્તિને અટકાયતમાં રાખવાની રાજ્યસત્તાને મર્યાદિત કરી શકાય, જે અન્યથા વ્યક્તિગત સ્વાતંત્ર્ય ઉપરની કઠોર સત્તાને માનવીય બનાવતાં હોવા છતાં તેની કસોટી પાર કરી શકે. કારણ કે, પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત સાવચેતીરૂપે રાજ્ય કાર્યવાહીનો એક પ્રકાર છે, જેનો હેતુ કોઈ વ્યક્તિને એવા આચરણમાં

પ્રવૃત્ત થવાથી અટકાવવાનો છે, જે સમાજને અથવા રાજ્યની સુરક્ષાને અથવા જાહેર વ્યવસ્થાને હાનિકારક હોય, તેથી તેને “આવશ્યક દુષ્ટતા” તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી છે અને રાજ્યની સુરક્ષા તથા જાહેર વ્યવસ્થાના જતનના વિશાળ હિતમાં મુક્ત સમાજમાં તેને સહન કરવામાં આવે છે. તેમ છતાં, આ સત્તા કઠોર સ્વરૂપની હોવાને કારણે, કોઈ વ્યક્તિને પ્રતિબંધાત્મક રીતે અટકાયતમાં રાખવા માટે તેની ઉપર મૂકવામાં આવતી મર્યાદાઓ, અટકાયતની કાર્યક્ષમતા સાથે સુસંગત રીતે, લઘુત્તમ હોવી આવશ્યક છે. કાનૂનના શાસનથી સંચાલિત લોકશાહીમાં, રાજ્યની સુરક્ષા અને/અથવા જાહેર વ્યવસ્થાના જતન માટે કોઈ વ્યક્તિને નીચલી અદાલતમાં વિચારણા વિના અટકાયતમાં રાખવાની આવી કઠોર સત્તાનો કડક અર્થઘટન થવો જોઈએ. આ અદાલતે, સંવિધાનના સંરક્ષક તરીકે, ચર્દિપ એકમાત્ર સંરક્ષક નથી, છતાં નાગરિકના સ્વાતંત્ર્યને જાળવી રાખવા અને રક્ષવા માટે ઉત્સાહપૂર્વક પ્રયત્ન કર્યો છે. તેમ છતાં, જ્યાં વ્યક્તિગત સ્વાતંત્ર્યનો રાજ્યની સુરક્ષા અથવા જાહેર વ્યવસ્થાના હિત સાથે સંઘર્ષ થાય છે, ત્યાં વ્યક્તિનું સ્વાતંત્ર્ય રાષ્ટ્રના વિશાળ હિતને વશ થવું જ જોઈએ”.

૪૩.અલ્પમતના અભિપ્રાયમાં, જી.ટી. નાણાવટી, ન્યાયાધીશે, કાનૂની પ્રશ્ન અંગે બહુમતીના અભિપ્રાયથી અસહમતિ દર્શાવી હતી, છતાં તેમણે પણ નોંધ્યું હતું:

“૧૧. પ્રતિબંધક અટકાયત અને દંડાત્મક અટકાયત વચ્ચેનો ભેદ હવે સારી રીતે માન્ય કરવામાં આવ્યો છે. પ્રતિબંધક અટકાયત ગુણાત્મક રીતે દંડાત્મક

અટકાયત/સજા કરતાં ભિન્ન છે. કોઈ વ્યક્તિને નિયમિત વિચારણા વિના પ્રતિબંધક રીતે અટકાયતમાં રાખવામાં આવે છે, પરંતુ દંડાત્મક અટકાયત નિયમિત વિચારણા પછી અને તે વ્યક્તિએ ગુનો કર્યો હોવાનું દોષિત ઠરે ત્યારે થાય છે. પ્રતિબંધક અટકાયતનો આધાર શંકા છે અને તેનું ન્યાયસંગતકરણ આવશ્યકતા છે. સજાનો આધાર નિયમિત વિચારણા પછી અદાલતનો નિર્ણય છે. જ્યારે કોઈ વ્યક્તિને પ્રતિબંધક રીતે અટકાયતમાં રાખવામાં આવે છે, ત્યારે તેની અટકાયત ફક્ત તેટલા સમય સુધી જ ન્યાયસંગત ઠરી શકે, જેટલા સમય સુધી તે આવશ્યક હોવાનું જણાય”.

૪૪. વેંકટેશન એસ.૧ ના મામલામાં, આ સર્વોચ્ચ અદાલતની ઢિ-ન્યાયાધીશ પીઠ કર્ણાટક વડી અદાલતના તે ચુકાદા અને હુકમ અંગે વિચારણા કરી રહી હતી, જેના દ્વારા ભારત સરકારના નાણાં મંત્રાલય, આવક વિભાગના સંયુક્ત સચિવ દ્વારા કોફેપોસા હેઠળ પસાર કરાયેલ અટકાયત હુકમને આ આધારે રદ કરવામાં આવ્યો હતો કે જે બાબતને ફેરાનો ફોજદારી ભંગ માનવામાં આવતી હતી, તે ફેરા રદ થઈ અને તેની જગ્યાએ ફેમા આવ્યા પછી હવે એવી રહી નથી. અદાલતે કોફેપોસા દ્વારા કલ્પિત પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતની બે પરિસ્થિતિઓ, ફેમાના હેતુઓ તથા ફેરાના રદબાતલ થવાનું વિચાર્યું અને આ મુદ્દાની નીચે મુજબ ચર્ચા કરી હતી:

“૮. તેથી, સીમિત પ્રશ્ન એવો રહેશે કે — શું ફેમાની જોગવાઈઓનો મોટા પાયે ભંગ કરનાર વ્યક્તિને પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત અધિનિયમ, એટલે કે, . હેઠળ

અટકાયતમાં રાખી શકાય કે નહીં. ઉપર જણાવ્યા મુજબ, ફેમાનો હેતુ ભારતમાં વિદેશી વિનિમય બજારના સુવ્યવસ્થિત વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવાનો અને તેની જાળવણી કરવાનો પણ છે. વિદેશી વિનિમયમાં વ્યવહાર અધિનિયમ દ્વારા નિયમિત કરવામાં આવે છે. વિદેશી વિનિમય સંબંધિત નિયમોના ભંગ બદલ દંડ લાદી શકાય છે અને આવી પ્રવૃત્તિ નિશ્ચિતપણે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ છે, જે વિદેશી વિનિમયના સંરક્ષણ અથવા વૃદ્ધિ માટે હાનિકારક છે. . ના હેતુઓ અને કારણોમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અધિનિયમનો હેતુ વિદેશી વિનિમય સંબંધિત નિયમોના ભંગ અથવા દાણચોરીની એવી પ્રવૃત્તિઓને રોકવાનો છે, જે રાષ્ટ્રીય અર્થતંત્ર પર વધતી જતી હાનિકારક અસર પેદા કરે છે અને તે દ્વારા રાજ્યની સુરક્ષા પર ગંભીર અસર કરે છે. કોફેપોસા અધિનિયમની , જે સુધારવામાં કે રદ કરવામાં આવી નથી, તે સત્તાધિકારીને કોઈપણ વ્યક્તિને, અન્ય બાબતો સાથે, વિદેશી વિનિમયના સંરક્ષણ અથવા વૃદ્ધિને હાનિકારક રીતે વર્તવાથી રોકવાના દષ્ટિકોણથી અટકાયતની સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે. જો કોઈ વ્યક્તિની પ્રવૃત્તિ વિદેશી વિનિમયના સંરક્ષણ અથવા વૃદ્ધિ માટે હાનિકારક હોય, તો તે વ્યક્તિ વિરુદ્ધ અટકાયતનો હુકમ કરવા માટે સત્તાધિકારી સક્ષમ છે અને અધિનિયમ એવી કલ્પના કરતું નથી કે આવી પ્રવૃત્તિ ગુનો હોવી જ જોઈએ.

૯. પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતની સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે બે પરિસ્થિતિઓની કલ્પના કરવામાં આવી છે — (એ) વિદેશી ચલણના નિયમોના ભંગને રોકવા માટે; અને (બી) દાણચોરીની પ્રવૃત્તિઓને રોકવા માટે. કોફેપોસા અધિનિયમ

હેઠળ, “દાણચોરી”નો અર્થ કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ (૩૯) હેઠળ આપેલી વ્યાખ્યા મુજબ સમજવાનો છે, જેમાં જોગવાઈ છે કે કોઈ પણ કૃત્ય અથવા ચૂંકના સંદર્ભમાં “દાણચોરી” એવી સ્થિતિ ઊભી કરશે કે તે માલ અથવા હેઠળ જમીપાત્ર બનશે. માં અયોગ્ય રીતે આયાત કરાયેલા માલની જમીની કલ્પના કરવામાં આવી છે અને માં અયોગ્ય રીતે નિકાસ કરવાનો પ્રયાસ કરાયેલા માલની જમીની કલ્પના કરવામાં આવી છે. તેનો કસ્ટમ્સ અધિનિયમની દંડાત્મક જોગવાઈઓ એટલે કે અને સાથે કોઈ સંબંધ નથી, જે દાણચોરીની પ્રવૃત્તિઓ સંબંધિત ગુનામાં સજાની જોગવાઈ કરે છે. તેથી, હેઠળ કોઈ વ્યક્તિને અટકાયત હેઠળ રાખવા માટે સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે તે વ્યક્તિ ફોજદારી ગુનામાં સંકળાયેલ હોવી જ જોઈએ, એવી દલીલ ઉપરોક્ત જોગવાઈઓથી સમર્થિત થતી નથી.

૧૦. બીજું મહત્વપૂર્ણ પાસું એ છે કે અધિનિયમ અને ફેમા અલગ અલગ ક્ષેત્રોમાં કાર્યરત છે. વિદેશી વિનિમય નિયમોના ઉદ્દંઘન માટે અટકાયતી અટકાયત અંગેનો વ્યવહાર અધિનિયમ કરે છે અને અધિકૃત વ્યક્તિ મારફતે વિદેશી વિનિમયના નિયમન અને વ્યવસ્થાપન માટે ફેમા છે તથા ઉક્ત જોગવાઈઓના ઉદ્દંઘન માટે દંડની જોગવાઈ કરે છે. ઉપર જણાવ્યા મુજબ તેનો હેતુ ભારતમાં વિદેશી વિનિમય બજારના સુવ્યવસ્થિત વિકાસ અને જાળવણીને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે. અટકાયતી અટકાયતનો કાયદો નિર્ધારિત અવધિ દરમિયાન અટકાયતી અટકાયતના ઉપાય દ્વારા અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિને

અસરકારક રીતે પ્રવર્તનમાંથી દૂર રાખવા માટે છે (, (૧૯૮૭) ૩ એસીસી ૩૪૭). અટકાયત કરવાની સત્તા સ્પષ્ટપણે એક નિવારક પગલું છે. તે કોઈ રીતે દંડના સ્વભાવમાં આવતી નથી. તે સમાજને અનિષ્ટથી બચાવવા સાવચેતીના ઉપાયરૂપે લેવામાં આવે છે (., (૧૯૭૫) ૨ એસીસી ૮૧). સંવિધાન પીઠે આંતરિક સુરક્ષા જાળવણી અધિનિયમ, ૧૯૭૧ (મિસા) ની સંવિધાનિક માન્યતા અંગે વિચારણા કરતી વખતે ., (૧૯૭૫) ૩ એસીસી ૧૯૮ માં આ પ્રમાણે ઠરાવ્યું હતું: (એસીસી પૃષ્ઠ ૨૦૮૦૯, પરા ૩૨૩૩)

‘૩૨. પ્રતિબંધક અટકાયત કરવાની સત્તા ગુણાત્મક રીતે દંડાત્મક અટકાયતથી ભિન્ન છે. પ્રતિબંધક અટકાયત કરવાની સત્તા યુક્તિસંગત પૂર્વઅનુમાનના આધારે વપરાતી સાવચેતીરૂપ સત્તા છે. તેનો સંબંધ કોઈ ગુના સાથે હોઈ શકે છે અથવા ન પણ હોઈ શકે. તે સમાનાંતર કાર્યવાહી નથી. જો કે તેવા કેટલાક તથ્યો પર તેનો આધાર હોય કે જેના માટે ફરિયાદ પક્ષ શરૂ કરવામાં આવી શકે અથવા શરૂ કરવામાં આવી હોય, તો પણ તેનો ફરિયાદ પક્ષ સાથે આરંભાદન થતું નથી. પ્રતિબંધક અટકાયતનો હુકમ ફરિયાદ પક્ષ પહેલાં અથવા દરમિયાન કરવામાં આવી શકે છે. પ્રતિબંધક અટકાયતનો હુકમ ફરિયાદ પક્ષ સાથે અથવા તેના વિના, તેમજ મુક્તિ બાદના અનુમાનમાં અથવા આરોપમુક્તિ પછી અથવા નિર્દોષ છૂટકારો મળ્યા પછી પણ કરવામાં આવી શકે છે. ફરિયાદ પક્ષ બાકી હોવું પ્રતિબંધક અટકાયતના હુકમ માટે કોઈ અડચણ નથી. પ્રતિબંધક અટકાયતનો હુકમ પણ ફરિયાદ પક્ષ માટે કોઈ અડચણ નથી.

૩૩. લાગુ પડતી નથી, કારણ કે પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત અને ફોજદારી કાર્યવાહી સમાનાર્થી નથી. તેમનાં હેતુઓ ભિન્ન છે. સત્તાધિકારીઓ ભિન્ન છે. કાર્યવાહીનું સ્વરૂપ ભિન્ન છે. ફોજદારી કાર્યવાહીમાં, આરોપીને તેના ભૂતકાળના કૃત્ય માટે દંડિત કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે. પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતમાં, ભૂતકાળનું કૃત્ય માત્ર અટકાયતગ્રસ્તના સંભવિત વર્તનના ભવિષ્યના પ્રવાહ અંગે અનુમાન કરવા માટેની સામગ્રી માત્ર હોય છે.”

ઉપરોક્ત તર્કના પ્રકાશમાં, વડી અદાલતનો હુકમ રદ કરતાં અદાલતે એમ ઠરાવ્યું,

૧૧. ...અમારા મત મુજબ, હાઇકોર્ટે એવો નિર્ધાર કરતાં આપેલો હુકમ કે ફેરા હેઠળ જે બાબતને ફોજદારી ઉદ્દંધન માનવામાં આવતી હતી, તે ફેમા હેઠળ હવે ફોજદારી ગુનો રહી નથી, તેથી ૧૬૨૦૦૦ પછી અટકાયતનો હુકમ ચાલુ રાખી શકાય નહીં, તે વાજબી ઠરાવી શકાય નહીં.

૪૫. સંવિધાન પ્રતિરોધક અટકાયતને માન્યતા આપે છે, યદ્યપિ તે કોઈપણ તપાસ અથવા વિચારણા વિના વ્યક્તિની સ્વતંત્રતા છીનવી લે છે. પ્રતિરોધક અટકાયતના પરિણામે વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાનો નકાર થાય છે; તે વ્યક્તિને સ્વતંત્રતાથી વંચિત કરે છે અને કાયદાના શાસન સાથે સુસંગત તરીકે જોવામાં આવતી નથી, તેમ છતાં સંવિધાનના રચયિતાઓએ તેને સંવિધાનના ભાગ ૩ માં સ્થાન આપ્યું છે. વ્યક્તિને સર્વાધિક મૂલ્યવાન અધિકાર – વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતા – આપતાં અને તેની સુરક્ષા માટે જોગવાઈ કરતાં સંવિધાને રાજ્યની સુરક્ષાને

ઉપસ્થિત જોખમને અટકાવવા માટે પ્રતિરોધક અટકાયતને સંભવિત ઉપાય તરીકે સ્વીકારી છે. રાજ્યની સુરક્ષા વૈધ ધ્યેય હોવાને કારણે, આ અદાલતે પ્રતિરોધક અટકાયત સંબંધિત કાયદા બનાવવાની સંસદ તથા રાજ્ય વિધાનમંડળોની સત્તાને સમર્થન આપ્યું છે. આ અદાલતે વારંવાર ‘વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતા’ શબ્દપ્રયોગને તેનો પૂર્ણ અર્થ અને મહત્વ આપ્યું છે અને સંવિધાન હેઠળ વ્યક્તિને અપાયેલ સ્વતંત્રતાનો અધિકાર કેટલો મૂલ્યવાન, અતિપ્રિય, પવિત્ર અને મહત્વપૂર્ણ છે તે દઢપણે જણાવ્યું છે; છતાં રાજ્યની સુરક્ષાના વિશાળ હિતમાં પ્રતિરોધક અટકાયત સંબંધિત કાયદા બનાવવાની વિધાનસત્તાને માન્ય રાખવામાં આવી છે.

“ ૬૧. કોફેપોસાની જોગવાઈ કેટલીક વ્યક્તિઓને અટકાયત કરવાનો હુકમ કરવાની સત્તા માટે કરે છે. તેની ઉપકલમ (૧), જેટલી હદ સુધી તે સંબંધિત છે, તે નીચે મુજબ વાંચાય છે : “૩ કેટલીક વ્યક્તિઓની અટકાયત કરવા માટે હુકમ કરવાની સત્તા

(૧) કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકાર અથવા કેન્દ્ર સરકારનો એવો કોઈ અધિકારી, જે તે સરકારમાં સંયુક્ત સચિવના દરજ્જાથી નીચો ન હોય અને આ કલમના હેતુઓ માટે તે સરકાર દ્વારા વિશેષ રીતે સશક્ત કરવામાં આવેલ હોય, અથવા રાજ્ય સરકારનો એવો કોઈ અધિકારી, જે તે સરકારમાં સચિવના દરજ્જાથી નીચો ન હોય અને આ કલમના હેતુઓ માટે તે સરકાર દ્વારા વિશેષ રીતે સશક્ત કરવામાં આવેલ હોય, કોઈપણ વ્યક્તિ (પરદેશી સહિત) અંગે, જો તે એવી

સંતોષ પર પહોંચે કે, તેને વિદેશી ચલણના સંરક્ષણ અથવા વૃદ્ધિને હાનિકારક હોય તેવી કોઈ પણ રીતથી કાર્ય કરતા અટકાવવા માટે, અથવા તેને નીચેનાં કાર્યોથી અટકાવવા માટે કે

(૧) ચોરીછૂપીથી માલની હેરફેર કરવી, અથવા

(૨) માલની દાણચોરી કરવામાં દુષ્પ્રેરણા આપવી, અથવા

(૩) દાણચોરી કરેલ માલના વહન કરવામાં, અથવા છુપાવવામાં, અથવા રાખવામાં સંલગ્ન થવું, અથવા

(૪) દાણચોરીના માલ સાથે વ્યવહાર કરવો, પરંતુ દાણચોરીનો માલ પરિવહન કરવા અથવા છુપાવવા અથવા રાખવામાં સંલગ્ન થવા સિવાય, અથવા

(૫) માલની દાણચોરીમાં સંલગ્ન વ્યક્તિઓને અથવા માલની દાણચોરી કરવા માટે સહાય કરનાર વ્યક્તિઓને આશ્રય આપવાના મામલે, એવું કરવું આવશ્યક હોય, તો તેવા વ્યક્તિની અટકાયત કરવાનો નિર્દેશ આપતો હુકમ કરવામાં આવે.”

૬૨. ઉપકલમ (૩) તેમાં નિર્ધારિત કરાયેલ અનુપાલન ફરજિયાત બનાવે છે, જેમ કે તેમાં આવશ્યક છે. અન્ય કેટલાક સુરક્ષા ઉપાયો, જે હેઠળ આવશ્યક છે, ખાસ કરીને સંવિધાનની કલમ (૪) ની ઉપખંડ (એ) થી કલમ (૭) ની ઉપખંડ (સી) સુધી, અને માં પ્રદાન કરવામાં આવ્યા છે. અટકાયતનો મહત્તમ

સમયગાળો માં પ્રદાન કરવામાં આવ્યો છે. માં સમાયેલ જોગવાઈ હોવા છતાં, તેમાં કલ્પવામાં આવેલ પરિસ્થિતિઓમાં અને નિર્ધારિત મર્યાદા સુધી અટકાયતના સમયગાળાના વિસ્તરણ માટે જોગવાઈ કરે છે. પ્રકરણ અનુસાર, કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકારને કોઈપણ અટકાયત હુકમ રદ કરવાની સત્તા આપે છે.

૪૪. જે. અબ્દુલ હકીમ વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્યના મામલામાં (ઉપરોક્ત), માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિચ્છેદ-૮ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“૮. અટકાયતગ્રસ્તને સંબંધિત મહત્વપૂર્ણ દસ્તાવેજોની નકલો પૂરી પાડવાના સિદ્ધાંત પર આ અદાલતે રાધાકૃષ્ણન પ્રભાકરણ વિ. તમિલ નાડુ રાજ્ય અને અન્ય, (૨૦૦૦) ૯ એસ.સી.સી. ૧૭૦ ના મામલામાં વિચાર કર્યો હતો. પેરા ૮ માં, આ અદાલતે આ મુજબ જણાવ્યું છે:

૮. અમે આ બાબત સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે હુકમમાં ઉલ્લેખિત દરેક દસ્તાવેજની નકલ અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિને અનિવાર્યપણે પૂરી પાડવાની કોઈ કાનૂની આવશ્યકતા નથી. મહત્વની બાબત એ છે કે માત્ર તેવા દસ્તાવેજોની નકલો, જેઓ પર અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિની પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત જરૂરી છે તેવી સંતોષપ્રાપ્તિ સુધી પહોંચવા માટે આધાર રાખ્યો હોય, તેને પૂરી પાડવામાં આવવી જોઈએ

ઉપરોક્ત અધિકૃત નિર્ણયો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિને અટકાયત હુકમ પસાર કરવા માટે અટકાયત સત્તાધિકારીએ જેના પર આધાર રાખ્યો હોય તેવા સંબંધિત દસ્તાવેજોની નકલો આપવામાં આવવાનો અધિકાર છે, પરંતુ જો કોઈ દસ્તાવેજનો હુકમમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હોય છતાં અટકાયત સત્તાધિકારીએ પોતાના મતની રચના કરવા માટે તેના પર આધાર રાખ્યો ન હોય અથવા તેને અટકાયત હુકમ પસાર કરવાનો આધાર બનાવ્યો ન હોય અને તેથી તે દસ્તાવેજ પૂરું પાડવામાં ન આવ્યું હોય, તો માત્ર તે કારણે અટકાયત હુકમ દૂષિત ગણાશે નહીં. મુદ્દાનું સાર એટલું છે કે અટકાયત હુકમ વિરુદ્ધ પ્રતિનિધિત્વ કરવાની અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિની હકદારી કોઈ ચોક્કસ દસ્તાવેજ પૂરું ન પાડવાને કારણે અવરોધિત થાય છે કે નહીં.

જપ. સ્ટેટ ઓફ તમિલ નાડુ શ્રૂ સેક્રેટરી ટુ ગવર્નમેન્ટ, પબ્લિક ( લો એન્ડ ઓર્ડર-એફ ) એન્ડ અનધર વિ. નબીલા એન્ડ અનધર (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિણેદ-૧૨ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૧૨. નિર્વિવાદ રીતે, પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત સંબંધિત કાયદાનો હેતુ દંડાત્મક નથી, પરંતુ માત્ર નિવારક છે. પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતના કિસ્સામાં કોઈ ગુનો સાબિત કરવાનો હોતો નથી અને કોઈ આરોપ પણ ઘડવામાં આવતો નથી. આવી અટકાયતનું ઔચિત્ય શંકા અને ચુકિતસંગતતા પર આધારિત હોય છે અને

તેમાં કોઈ ફોજદારી દોષસિદ્ધિ હોતી નથી, કારણ કે દોષસિદ્ધિ તો માત્ર કાનૂની પુરાવાના આધારે જ સમર્થિત થઈ શકે. તેમ છતાં, અટકાયતનો હુકમ કરતાં વખતે અટકાયત સત્તાધિકારીએ ભારતના સંવિધાન દ્વારા દરેક નાગરિકને આપવામાં આવેલા નાગરિક અને સંવિધાનિક અધિકારને ધ્યાનમાં રાખવો આવશ્યક છે, કારણ કે કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયા અનુસાર સિવાય કોઈપણ વ્યક્તિને તેના જીવન અને સ્વતંત્રતાથી વંચિત કરી શકાય નહીં. પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત સંબંધિત કાયદાઓનું કડક અર્થઘટન કરવાનું રહે છે અને તેમાં નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનું અતિસાવધાનીપૂર્વક પાલન કરવું આવશ્યક છે.

૪૬. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. અંકિત અશોક જાલાન (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરા-૧૫, ૪૨, ૪૪, ૪૭, ૪૯ અને ૫૦ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“૧૫. આ ઉપરાંત, વિદ્વાન વધારાના સોલિસિટર જનરલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવે છે કે સામાવાળા દ્વારા આધાર લેવાયેલા (૧૯૯૧) ૧ એસ.સી.સી. ૧૨૮ ના કેસમાં પણ, પહેલેથી જ ન્યાયિક કસ્ટડીમાં રહેલા વ્યક્તિના મામલે અટકાયતનો હુકમ પસાર કરતી વખતે, આ અદાલતે નીચે મુજબની ત્રણ મુદ્દાની કસોટી નિર્ધારિત કરી છે:

“(૧) જો હુકમ પસાર કરનાર સત્તાધિકારીને એ હકીકતની જાણ હોય કે તે વાસ્તવમાં કસ્ટડીમાં છે;

(ર) જો તેની સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી વિશ્વસનીય સામગ્રીના આધારે તેને માનવાનો કારણ હોય;

(એ) કે તેની જામીન પર મુક્ત થવાની વાસ્તવિક સંભાવના છે, અને

(બી) કે આ રીતે મુક્ત કરવામાં આવે ત્યારે તે તમામ સંભાવનામાં હાનિકારક પ્રવૃત્તિમાં સંકળાય અને (૩) જો તેને તેમ કરવાથી અટકાવવા માટે તેની અટકાયત કરવી આવશ્યક માનવામાં આવે.”

“ ૪૨. હવે જ્યાં સુધી તે પ્રથમ આધારનો પ્રશ્ન છે જેના આધારે અટકાયતના આદેશો રદ કરવામાં આવ્યા છે, અર્થાત્, અટકાયત સત્તાધિકારી તરફથી પોતાની આત્મસ તોષની નોંધ કરતાં અને અટકાયતના આદેશો પસાર કરતાં સમયે, અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિઓને જામીન મંજૂર થવાની આસન્ન શક્યતા સંબંધિત પ્રાસંગિક અને સંબંધિત પ્રશ્નનું પરીક્ષણ અને વિચારણા કરવામાં સ્પષ્ટ ચૂક અને નિષ્ફળતા રહી છે, ત્યાં પ્રારંભમાં નોંધવું આવશ્યક છે કે અનુચ્છેદ ૭ માં અટકાયત સત્તાધિકારીએ નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું અને જણાવ્યું હતું:

“૭. મને જાણ છે કે તમે, એટલે કે, શ્રી અશોક કુમાર જાલાન હાલમાં પ્રેસિડન્સી ક્રેક્શનલ હોમ, અલીપોર, કોલકાતા ખાતે ન્યાયિક કસ્ટડીમાં છો. તેમ છતાં, તમારી ન્યાયિક કસ્ટડીમાંથી મુક્તિ થવાની તાત્કાલિક શક્યતા છે અને જો તમને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવશે, તો તમે હાનિકારક પ્રવૃત્તિઓમાં સતત સંલગ્ન

રહેશો તેવી શક્યતા છે અને તેથી ભવિષ્યમાં તમારા દ્વારા સોનાં અને વિદેશી ચલણની દાણચોરી અટકાવવા માટે તમારા વિરુદ્ધ , ૧૯૭૪ હેઠળ અટકાયતનો હુકમ જારી કરવાની જરૂર છે.” તેથી, સ્પષ્ટ થાય છે કે અટકાયત સત્તાધિકારીએ અટકાયતના આદેશો પસાર કરતાં સમયે આ હકીકતની જાણ રાખી હતી કે અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિઓ હકીકતમાં કસ્ટડીમાં છે; તેઓ જામીન પર મુક્ત થવાની વાસ્તવિક શક્યતા છે; અને આવી રીતે મુક્ત થવા પર તેઓ તમામ સંભાવનામાં હાનિકારક પ્રવૃત્તિઓમાં પ્રવૃત્ત થશે અને તેથી ભવિષ્યમાં તેમના દ્વારા સોનાં અને વિદેશી ચલણની દાણચોરી અટકાવવી આવશ્યક છે”.

“૪૪. આ અદાલતના નિર્ણયોની શ્રેણી અનુસાર, કોઈ વ્યક્તિ ન્યાયિક કસ્ટડીમાં હોય તો પણ, સંબંધિત અધિનિયમની લાગુ જોગવાઈઓ હેઠળ, જેમ કે કોફેપોસા વગેરે, તેની અટકાયત કરી શકાય છે. તેમ છતાં, મનનો યોગ્ય ઉપયોગ થયેલો હોવો આવશ્યક છે અને અટકાયત સત્તાધિકારી સંબંધિત સામગ્રીનો વિચાર કર્યા પછી આ બાબતે વ્યક્તિનિષ્ઠ રીતે સંતુષ્ટ થયેલો હોવો જોઈએ કે અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિઓને જામીન પર મુક્ત થવાની વાસ્તવિક શક્યતા છે અને આવી રીતે મુક્ત થવા પર તેઓ સર્વ સંભાવનાએ હાનિકારક પ્રવૃત્તિઓમાં સંલગ્ન થશે. તાજેતરના નિર્ણયમાં, આ અદાલતે ડિમ્પલ હેપી ઢાકડ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ઉપરોક્ત પાસાનો વિચાર કરવાની તક મેળવી હતી અને કામારુન્નિસા (ઉપરોક્ત); (૨૦૦૩) ૮ એસ.સી.સી. ૩૪૨; (૨૦૧૨) ૭ એસ.સી.સી. ૧૮૧; (૧૯૯૦) ૧ એસ.સી.સી. ૭૪૬; અને વીરામણી

(ઉપરોક્ત) ના કેસોમાં આ અદાલતના નિર્ણયોની વિચારણા કર્યા બાદ, આ અદાલતે નોંધ્યું અને ઠરાવ્યું હતું કે (૧) કસ્ટડીમાં રહેલી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ અટકાયતનો હુકમ કાયદેસર રીતે પસાર કરી શકાય છે અને તે હેતુ માટે અટકાયતના આધારોએ દર્શાવવું આવશ્યક છે કે અટકાયત સત્તાધિકારીને આ હકીકતની જાણ હતી કે અટકાયતગ્રસ્ત પહેલેથી જ કસ્ટડીમાં હતો; (૨) અટકાયત સત્તાધિકારી વધુમાં આ બાબતે સંતુષ્ટ હોવો જોઈએ કે અટકાયતગ્રસ્તના કસ્ટડીમાંથી મુક્ત થવાની શક્યતા છે અને અટકાયતગ્રસ્તની પ્રવૃત્તિઓનું સ્વરૂપ એ દર્શાવે છે કે જો તેને મુક્ત કરવામાં આવે તો તે આવી હાનિકારક પ્રવૃત્તિઓમાં સંલગ્ન થવાની શક્યતા છે અને તેથી તેને આવી પ્રવૃત્તિઓમાં જોડાતો અટકાવવા માટે તેની અટકાયત કરવી જરૂરી છે; અને (૩) અટકાયત સત્તાધિકારીની એ સંતોષપ્રાપ્તિ કે અટકાયતગ્રસ્ત પહેલેથી જ કસ્ટડીમાં છે અને તેને જામીન પર મુક્ત થવાની શક્યતા છે તથા મુક્ત થયા પછી તે એ જ હાનિકારક પ્રવૃત્તિઓમાં સંલગ્ન થવાની શક્યતા છે, તે અટકાયત સત્તાધિકારીની વ્યક્તિનિષ્ઠ સંતોષપ્રાપ્તિ સાથે હોવી જોઈએ”.

“૪૭. આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે રમેશ્વર શૌ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અવલોકન કર્યું છે અને ઠરાવ્યું છે કે ઉક્ત વ્યક્તિને જેલમાંથી મુક્ત કર્યા પછી તેની અટકાયત જરૂરી બનશે, અને જો સત્તાધિકારી સદ્ભાવપૂર્વક આ બાબતે સંતુષ્ટ હોય કે આવી અટકાયત જરૂરી છે, તો તે વ્યક્તિ મુક્ત થવાની સંભાવના હોય તેનાં થોડાં દિવસો પહેલાં અટકાયતનો માન્ય હુકમ કરી શકે છે. વધુમાં એવું

અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે “આથી, જે વ્યક્તિ અટકાયત હેઠળ હોય અથવા જેલમાં હોય તેની વિરુદ્ધ અટકાયતનો હુકમ કરી શકાય કે કેમ, તે પ્રશ્નનો નિર્ધારણ હંમેશા દરેક કેસની પરિસ્થિતિઓના આધારે કરવો પડશે.” આ અદાલતના ઉપરોક્ત નિર્ણયને અનુસરીને, અનુવર્તી નિર્ણયમાં, . (૧૯૮૯) ૪ એસ.સી.સી. ૪૧૮ ના કેસમાં, પરિચ્છેદ ૨૨ માં, આ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું અને ઠરાવ્યું:

....અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિની ચાલુ કસ્ટડી માત્ર તેના આધારે જ તેના પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતના હુકમને અમાન્ય બનાવતી નથી અને નિર્ણય દરેક વિશિષ્ટ કેસના તથ્યો પર નિર્ભર રહેવાનો હોય છે; રાજ્યની સુરક્ષા અથવા જાહેર વ્યવસ્થાના જતન વગેરેને પ્રતિકૂળ પડે તેવી કોઈપણ રીતથી અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિ વર્તે તે અટકાવવા પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત આવશ્યક હોવા છતાં, સામાન્ય રીતે જ્યારે અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિ પહેલેથી જ કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે તેની જરૂર રહેતી નથી; અટકાયતનો હુકમ આપનાર સત્તાધિકારીએ અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિની ચાલુ કસ્ટડીના તથ્ય વિશે પોતાની જાગૃતિ દર્શાવવી જોઈએ અને હુકમ કરતાં વખતે તે પરિબળને ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ; પરંતુ તેમ છતાં, જો અટકાયતનો હુકમ આપનાર સત્તાધિકારી દૃઢ સામગ્રીના આધારે વાજબી રીતે સંતુષ્ટ હોય કે તેની મુક્ત થવાની સંભાવના છે અને સમયની દૃષ્ટિએ નજીકની તેની પૂર્વવર્તી પ્રવૃત્તિઓને ધ્યાનમાં લેતાં, તેને એવી પ્રતિકૂળ પ્રવૃત્તિમાં પ્રવૃત્ત થવાથી રોકવા માટે અટકાયત હેઠળ રાખવો આવશ્યક છે, તો

તેની મુક્તિ પછી અમલમાં આવે તે પૂર્વઅનુમાનમાં પણ અટકાયતનો હુકમ કાયદેસર રીતે કરી શકાય છે. અમને એવું જણાય છે કે, આ જ યોગ્ય કાનૂની સ્થિતિ છે.

“ ૪૯. કમરુન્નિસ્સા (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં, આ અદાલતે નીચે મુજબ નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો:

“(૧) જે વ્યક્તિ પહેલેથી જ અટકાયતમાં હોય, તેના કેસમાં પણ અટકાયતનો હુકમ કાયદેસર રીતે પસાર કરી શકાય છે. આવા કેસમાં, કારણોમાંથી એવું પ્રગટ થવું આવશ્યક છે કે સત્તાધિકારીને એ બાબતની જાણ હતી કે અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિ પહેલેથી જ અટકાયતમાં હતો.

(૨) જ્યારે આવી જાગૃતિ હોય ત્યારે કારણોમાંથી આગળ એ પણ પ્રગટ થવું જોઈએ કે અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિની અટકાયત કરવી જરૂરી બને તે માટે પૂરતું સામગ્રી ઉપલબ્ધ હતું. આ પાસું વિવિધ વિચારણાઓ તથા દરેક કેસની હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓ પર આધારિત છે. જો તેની મુક્ત થવાની શક્યતા હોય અને આવી રીતે મુક્ત થયા બાદ તે હાનિકારક પ્રવૃત્તિમાં પ્રવર્તે તેવી સંભાવના હોય, તો અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવા માટે તે એવી એક પ્રબળ આવશ્યકતા ગણાશે. ફક્ત આ આધારે કે સત્તાધિકારી માટે યોગ્ય માર્ગ જામીનનો વિરોધ કરવાનો હતો અને એવો વિરોધ હોવા છતાં જો જામીન મંજૂર થાય તો તે જ બાબતને ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ પડકારી શકાય, એટલા કારણો હુકમ રદ કરી શકાય નહીં.

(૩) જો અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિએ જામીન માટે અરજ કરી હોય, તો તે અરજી અને તે અંગે જામીન નકારતો હુકમ અટકાયત સત્તાધિકારી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હોય તો પણ, તે સંબંધિત સામગ્રીનું દબાવી રાખવું ગણાતું નથી. જ્યાં સુધી અટકાયત સત્તાધિકારીને આ હકીકતની જાણ હતી કે અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિ વાસ્તવિક કસ્ટડીમાં હતો, ત્યાં સુધી મનનો અમલ ન કર્યાનો પ્રશ્ન તથા સંતોષ પર પ્રતિકૂળ અસર થવાનો પ્રશ્ન ઉદ્ભવતો નથી.

(૪) તે મુજબ, અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિને જામીન અરજીની નકલો અથવા જામીન નામંજૂર કરતો હુકમ આપવામાં ન આવવાથી, તેને વાજબી અવસર આપવામાં આવે તેવો હક, જેની બાંધધરી આપવામાં આવી છે, તેના પર કોઈ અસર થઈ શકતી નથી, જ્યારે સ્પષ્ટ છે કે સત્તાધિકારીએ તેના પર આધાર રાખ્યો નથી અથવા તેનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી.

(૫) જ્યારે અટકાયત હુકમ આપનાર સત્તાધિકારીએ ઘટનાઓના વર્ણનમાં માત્ર તેમનો ઉલ્લેખ કર્યો હોય અને તેમના પર આધાર રાખ્યો ન હોય, ત્યારે જામીન અરજી તથા જામીન નામંજૂર કરનાર હુકમની નકલો પૂરી પાડવામાં થયેલી નિષ્ફળતા, અસરકારક પ્રતિનિધિત્વ કરવા બાબતમાં અટકાયત પામેલા વ્યક્તિને કોઈ પૂર્વગ્રહ પેદા કરશે નહીં. માત્ર ત્યારે જ, જ્યારે અટકાયત હુકમ આપનાર સત્તાધિકારીએ તેમનો માત્ર ઉલ્લેખ જ કર્યો ન હોય પરંતુ જરૂરી સંતોષ પર પહોંચવા માટે તેમના પર આધાર પણ રાખ્યો હોય, ત્યારે આ દસ્તાવેજો પૂરા

પાડવામાં થયેલી નિષ્ફળતા, કેટલાક કેસોમાં, તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ પર આધાર રાખીને, ભારતના બંધારણના ભંગ સમાન બની શકે છે. આપેલ કેસમાં અટકાયત હુકમ આપનાર સત્તાધિકારીએ આ દસ્તાવેજોનો સહજ અથવા પસારતા ઉદ્દેશ કર્યો હતો કે તેમના પર આધાર પાછા રાખ્યો હતો, તે તથ્યો અને આધારકારણો પર નિર્ભર કરે છે; અને આ પાસાનું પરીક્ષણ અદાલત કરી શકે છે. (૬) એવા કેસમાં કે જેમાં અટકાયત પામેલા વ્યક્તિને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવ્યો હોય અને અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવામાં આવે તે સમયે તે મુક્ત અવસ્થામાં હોય, ત્યારે અટકાયત હુકમ આપનાર સત્તાધિકારીએ અનિવાર્ય રીતે તેમના પર આધાર રાખવો પડે, કારણ કે અટકાયતનો હુકમ આપવા માટે તે એક મહત્વપૂર્ણ આધારકારણ બનશે. આવા કેસમાં જામીન અરજી અને જામીન મંજૂર કરનાર હુકમ અનિવાર્ય રીતે સત્તાધિકારી સમક્ષ રજૂ કરવાના રહેશે અને તેમની નકલો પણ અટકાયત પામેલા વ્યક્તિને પૂરી પાડવાની રહેશે. ”

૫૦. હવે ઉપરોક્ત રીતે આ અદાલતે પ્રતિપાદિત કરાયેલ કાનૂનને હાલના કેસના તથ્યો પર લાગુ કરતાં અને આધાર (પરિષ્કેદ ૭) તેમજ અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ નોંધેલ વિવિધ પરિસ્થિતિઓનું વિચારણા કરતાં, અમે સંતોષ પામીએ છીએ કે આ આધાર પર અટકાયતના આદેશો રદ કરી શકાતા નથી. નોંધવું આવશ્યક છે કે અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિઓને અદાલતે એ જ તારીખે જામીન મંજૂર કર્યા હતા, જે તારીખે અટકાયતના આદેશો વડી અદાલત દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યા હતા, એટલે કે, ૨.૮.૨૦૧૮ના રોજ. તેથી, અટકાયત કરનાર

સત્તાધિકારીના મનમાં રહેલી આ આશંકા કે અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિઓ જામીન પર મુક્ત થવાની સંભાવના ધરાવે છે, તે યોગ્ય આધારિત અને સબળ હતી. તેથી, હાઈકોર્ટે આ આધાર પર અટકાયતના આદેશો રદ કરીને ભૂલ કરી છે કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારી તરફથી, પોતાનો વિષયક સંતોષ નોંધતી વખતે અને અટકાયતના આદેશો પસાર કરતી વખતે, અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિઓને તાત્કાલિક જામીન મળવાની સંભવિતતા સંબંધિત પ્રાસંગિક અને સંબંધિત પ્રશ્નનું પરીક્ષણ અને વિચારણા કરવામાં સ્પષ્ટ ઢીલાશ અને નિષ્ફળતા રહી હતી.”

૪૭. ગૌતમ જૈન વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ફરરા ૧૮, ૧૯, ૨૦, ૨૨ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“૧૮. ....બંને પક્ષો આ બાબતે એકમત છે કે જો અટકાયતનો હુકમ એકબીજાથી સ્વતંત્ર એવા એકથી વધુ આધારો પર આધારિત હોય, તો આધાર પૈકીનો એક આધાર અસ્તિત્વમાં ન હોવાનું અથવા કાયદેસર રીતે અસ્થિર હોવાનું જણાય તો પણ અટકાયતનો હુકમ યથાવત્ રહેશે...”.

૧૯. અટકાયતના હુકમનું યોગ્ય વિશ્લેષણ કરવા માટે, આપણે સૌપ્રથમ અધિનિયમમાં સમાવાયેલ ‘આધારો’ શબ્દપ્રયોગને આપવાનો અર્થ સમજવો પડશે. ‘આધારો’ શબ્દપ્રયોગને નીચેનો અર્થ સોંપવામાં આવ્યો હતો:

(એસ.સી.સી. પૃષ્ઠ ૫૫૨૫૩, પરિષ્દેદ ૨૯) “૨૯. અમે આ ચુકાદામાં અગાઉ

અટકાયતના આધારની વિગતો પૂર્ણરૂપે પુનઃઉત્પન્ન કરી છે. તેમને એકંદરે વાંચતાં, તેઓ અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલા વ્યક્તિને તેની અટકાયતના આધાર અંગેનું જ્ઞાન કરાવવા માટે યુક્તિપૂર્ણ રીતે સ્પષ્ટ અને સ્વયંસંપૂર્ણ જણાય છે. આ આધારોમાં એફ.આઈ.યુ. સંક્ષેપ ચાર વખત આવે છે, પરંતુ દરેક વખતે પી.એ.કે. સાથે સંયોજનમાં, અને બે વખત “પાક અધિકારીઓ” શબ્દો સાથેના સંબંધમાં આવે છે. શબ્દસમૂહોની ગોઠવણી અને જે સંદર્ભમાં એફ.આઈ.યુ. આવે છે તે તેનો આશય પૂરતો સમજણપાત્ર બનાવે છે.

અધિનિયમના પરિપ્રેક્ષ્યમાં “આધારો”નો અર્થ તેવા ‘સામગ્રી’થી થાય છે, જેના આધારે અટકાયતનો હુકમ મુખ્યત્વે આધારિત હોય છે. તથ્યલક્ષી નિષ્કર્ષો સિવાય, “આધારો”માં તથ્યાત્મક ઘટક પણ સમાવેશ પામે છે. તેમાં પ્રાથમિક તથ્યોનો સાર અને તત્ત્વ સમાવવામાં આવવો જોઈએ, પરંતુ ગૌણ તથ્યો અથવા પુરાવાકીય વિગતો સમાવવામાં આવવી જરૂરી નથી. આધારોના તમામ આવશ્યક ઘટકોની જાણ કરવામાં આવે તે બાબતની આ આવશ્યકતાનું પાલન હાલના કેસમાં કરવામાં આવ્યું હતું. તથ્યાત્મક વિગતો કરતાં ભિન્ન એવા મૂળભૂત તથ્યો અટકાયતી વ્યક્તિને સંપ્રેષિત કરાયેલા સામગ્રીમાં સમાવાયા હતા. તેને કુખ્શાળ પાક એજન્ટ અને કુરિયર (જુમ્બિયાનનો રહેવાસી મિયાન રહામ)નું નામ જણાવવામાં આવ્યું હતું, જેના મારફતે તે ભારતીય સેનાની માહિતી પહોંચાડતો હતો. તેને પાકિસ્તાનમાં તે ક્યા ક્યા સ્થળોએ જતો હતો તેની પણ જાણ કરવામાં આવી હતી. વધુમાં, તેને એ પણ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે આ માહિતી

પહોંચાડવાના બદલામાં તે પાકિસ્તાન પાસેથી રકમ મેળવતો હતો. તેને અસરકારક પ્રતિનિધિત્વ રજૂ કરી શકે તે માટે વધુ કશું જાણ કરવું આવશ્યક નહોતું. જે તથ્યો જાહેર કરવામાં આવ્યા ન હતા, તે મૂળભૂત તથ્યો ન હતા, અને તેમનો અપ્રકટાવ અરજદારના પ્રતિનિધિત્વ કરવાની હક પર કોઈ અસરકારક પ્રભાવ પાડી શક્યો નહોતો. અટકાયતના આધારો અટકાયતી વ્યક્તિને જે આવરણ-પત્ર હેઠળ બજાવવામાં આવ્યા હતા, તેમાં ઉલ્લેખ મુજબ, તે તથ્યાત્મક વિગતો અટકાયતકર્તા સત્તાધિકારીએ રોકી રાખી હતી, કારણ કે તેના મત મુજબ તેમનો ખુલાસો જાહેર હિતના વિરુદ્ધ હતો.” (ભાર મૂકવામાં આવેલ)

૨૦. ફરી એકવાર, આ જ પાસું નીચેના શબ્દોમાં યથાવત રીતે સમજાવવામાં આવ્યું હતું: (એસ.સી.સી. પૃ. ૧૮૨૮૩, પરિચ્છેદ ૧૮)

૧૮. ... આ નિર્ણયો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે સીઓએફ્પોસાની ), અને તે જ બાબતે, ની અંદર આવતો “આધારો” શબ્દપ્રયોગ માત્ર તથ્ય સંબંધિત નિષ્કર્ષોને જ નહીં પરંતુ તે નિષ્કર્ષો જે પર આધારિત છે એવા તમામ ‘મૂળભૂત તથ્યો’ ને પણ આવરી લે છે; જોકે, તે મૂળભૂત તથ્યોનાં અનુગામી તથ્યો અથવા વધુ વિગતો કરતાં ભિન્ન છે. ‘મૂળભૂત તથ્યો’, જે ‘આધારો’ ના આવશ્યક તથ્યાત્મક ઘટકો છે, અને તેમની વધુ વિગતો અથવા અનુગામી વિગતવાર બાબતો વચ્ચેનો ભેદ મહત્વનો છે. સીઓએફ્પોસાની અનુસાર, ‘આધારો’ નો અભિન્ન ભાગ હોવાને કારણે ‘મૂળભૂત તથ્યો’ “અટકાયત બાદ શક્ય તેટલી વહેલી તકે, સામાન્ય રીતે પાંચ દિવસથી મોડું નહીં, અને અસાધારણ

પરિસ્થિતિમાં તથા લખિતમાં નોંધવાનાં કારણોસર, અટકાયતની તારીખથી ૧૫ દિવસથી મોડું નહીં, અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિને જણાવવામાં આવવા જોઈએ”; જ્યારે ખુદી રામના કેસમાં ઉલ્લેખિત બીજા બંધારણીય આવશ્યક હુકમના પાલનમાં, તે આધારોની વધુ વિગતો અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિને, શક્ય હોય તેટલી વ્યવહારુ વહેલી તકે અને ચુક્તિસંગત ક્રૂતતા સાથે જણાવવી આવશ્યક છે. તેથી, જો કોઈ કેસમાં અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિને જણાવવામાં આવેલા કહેવાતા “અટકાયતના આધારો” માં તેમાં દર્શાવાયેલા તથ્ય નિષ્કર્ષો જે પર આધારિત છે એવા મૂળભૂત અથવા પ્રાથમિક તથ્યોનો અભાવ હોય, અને આ ખામી કલમ ૩(૩) માં નિર્ધારિત અવધિની અંદર પૂરી કરીને અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિને જણાવવામાં ન આવે, તો આ ચૂક અટકાયતની માન્યતા માટે ઘાતક બનશે. પરંતુ, જો જણાવાયેલા આધારો વિસ્તૃત હોય અને તેમાં તમામ “મૂળભૂત તથ્યો” સમાવાયા હોય, છતાં “મૂળભૂત તથ્યો” ની તમામ વિગતો અથવા વિશિષ્ટતાઓ આવરી લેવા જેટલા સર્વગ્રાહી ન હોય, તો એવી વિગતો પણ, જો અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિ તેની માંગ કરે, તો તેને ચુક્તિસંગત ક્રૂતતા સાથે અને ચુક્તિસંગત અવધિમાં પૂરી પાડવી જ પડે. આવી વિગતો અથવા વધુ વિશિષ્ટતાઓ પૂરી પાડવા માટે જરૂરી “ચુક્તિસંગત ક્રૂતતાને અનુરૂપ ચુક્તિસંગત સમય” શું ગણાય, તે દરેક વિશિષ્ટ કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ પર આધારિત તથ્યનો પ્રશ્ન છે. કોઈ નિર્ધારિત કેસની પરિસ્થિતિમાં, આવી વધારાની વિગતો પૂરી પાડવા લેવામાં આવેલ સમય જો આધારો જણાવવા માટે કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત મહત્તમ સમયમર્યાદા કરતાં અલ્પ પ્રમાણમાં વધારે હોય, તો પણ

તેને “યુક્તિસંગત” માનવામાં આવી શકે; જ્યારે બીજા કેસના તથ્યોમાં, ૧૫ દિવસથી વધુ ન હોય એવો વિલંબ પણ અયોગ્ય ઠરી શકે અને ખુદી રામના કેસમાં દર્શાવાયેલા બીજા બંધારણીય આવશ્યક હુકમના ભંગ સમાન બની શકે.

“૨૨. ઉપર નોંધાયેલા ચુકાદાઓમાંથી, અટકાયતના હુકમના આધારરૂપ બનતા ‘આધારો’ શું ગણાય તે અંગે થોડું માર્ગદર્શન સહેલાઈથી અનુમાનિત થઈ શકે છે. પ્રથમ દ્રષ્ટિએ, એ ઉદ્દેશ કરવો જરૂરી છે કે આ આધારો તે ‘મૂળભૂત તથ્યો’ છે જેઓ પર નિષ્કર્ષો આધારિત હોય છે અને તે આ મૂળભૂત તથ્યોના અનુગામી તથ્યો અથવા વધુ વિગતો કરતાં ભિન્ન છે. ઉપરોક્તમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે દરેક ‘મૂળભૂત તથ્ય’ એક આધાર ગણાશે અને તેના સમર્થનમાં આપેલ વિગતો અથવા વિશદ વર્ણન અનુગામી તથ્યો અથવા ઉક્ત મૂળભૂત તથ્યોની વધુ વિગતો ગણાશે, જે ‘આધારો’નો અભિન્ન ભાગ બનશે. અધિનિયમની કોઈ જોગવાઈમાં ‘આધારો’ શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ નથી. અધિનિયમની અન્ય કોઈ જોગવાઈમાં પણ ‘આધારો’ની વ્યાખ્યા આપવામાં આવેલી નથી. અટકાયતના હુકમની જાણ કરવાની બાબત સાથે સંબંધિત જોગવાઈમાં એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે જે ‘આધારો’ પર હુકમ કરવામાં આવ્યો હોય તે અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિને અટકાયતનો હુકમ કરવામાં આવે ત્યારબાદ શક્ય તેટલી વહેલી તકે સંદેશિત કરવાના રહેશે અને એવો અટકાયતનો હુકમ કઈ સમયમર્યાદામાં કરવામાં આવવાનો છે તે પણ ઠેરવવામાં આવેલઠેરવવામાં આવેલ. અહીં ‘આધારો’ શબ્દપ્રયોગ વપરાયો છે અને એ જ કારણસર જે

વિગતવાર આધારો પર અટકાયતનો હુકમ કરવામાં આવે છે તે અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિને પૂરા પાડવામાં આવે છે. અધિનિયમની ઉપકલમ (૧) હેઠળ દર્શાવેલ વિવિધ પરિસ્થિતિઓ, જેના આધારે અટકાયતનો હુકમ કરવામાં આવી શકે, તેને ‘આધારો’ તરીકે ગણાવી શકાય નહીં. તેના વિપરીત, કેસ સ્પષ્ટ કરે છે કે અધિનિયમનો એક જ હેતુ છે, એટલે કે, દાણચોરીને રોકવાનો અને અન્ય તમામ આધારો, ભલે તે એક હોય કે વધુ, દાણચોરીની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંબંધિત રહેશે. આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ભિન્ન ઘટનાઓને ભિન્ન ‘આધારો’ તરીકે ગણવામાં આવશે, કારણ કે તે મૂળભૂત તથ્યો રચે છે અને તેથી ‘આધારો’ના મૂળ તથ્યાત્મક ઘટકો બને છે, જ્યારે તે ઘટનાઓ સંબંધિત આપેલી વધુ વિગતો અનુગામી વિગતો ગણાશે. વકીલ સિંહના કેસમાં થયેલી ચર્ચામાં ‘આધારો’ને ‘જે સામગ્રી પર અટકાયતનો હુકમ મુખ્યત્વે આધારિત હોય છે’ તરીકે સંબોધવામાં આવ્યા છે, તેથી અમારો આ અભિપ્રાય વધુ મજબૂત બને છે. અદાલતે એ પણ નિર્દેશ કર્યો હતો કે આ ‘આધારો’માં પ્રાથમિક તથ્યોનો સાર અને તત્ત્વ આવવો જોઈએ, અનુગામી તથ્યો અથવા પુરાવાકીય વિગતો નહીં.

૪૮. યુનિયન ઑફ ઇન્ડિયા અને અન્ય વિ. ડિમ્પલ હેપ્પી ધાકડ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, માનનીય સર્પોચ્ય અદાલતે ૫૨-૨૪, ૨૫, ૨૮, ૩૨ અને ૪૫ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“૨૪. અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારી પર એ જ દિવસે અટકાયતના કારણો તથા આધાર તરીકે લેવાયેલા દસ્તાવેજો આપવાની કોઈ કાયદેસરની ફરજ નથી; ખાસ

કરીને ત્યારે, જ્યારે એવું દર્શાવવા માટે કશું જ ઉપલબ્ધ ન હોય કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારી નિષ્ક્રિયતા અથવા બેદરકારી માટે દોષી હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે (૧૯૮૧) ૨ એસ.સી.સી. ૩૫૮ માં પ્રતિપાદિત કરેલો સિદ્ધાંત કે દસ્તાવેજો અને સામગ્રીનું સમકાલીન પૂરવઠો ન થવાથી અટકાયતનો હુકમ અમાન્ય બની જાય, તે કોફેપોસા અધિનિયમના પરિપ્રેક્ષ્યમાં સમજવાનો છે. અટકાયતના હુકમની બજવણી, અટકાયતના કારણોની જાણ અને દસ્તાવેજોની પૂર્તિ, કોફેપોસા અધિનિયમ તથા ભારતના બંધારણ હેઠળ નિર્ધારિત પાંચ દિવસની મર્યાદામાં, સમકાલીન હોવી આવશ્યક છે.

૨૫. (૧૯૯૯) ૪ એસ.સી.સી. ૨૨૮ માં, એવું ઠેરવવામાં આવેલ હતું કે પાંચ દિવસની અવધિની ગણતરી માટે જે તારીખે અટકાયતનો હુકમ તામિલ કરવામાં આવ્યો હતો તે તારીખને બાદ કરવી આવશ્યક છે. તેથી, હાલના મામલામાં પણ પાંચ દિવસની અવધિની ગણતરી કરવા માટે ૧૮.૦૫.૨૦૧૯ તારીખને બાદ કરવી આવશ્યક છે....

૨૮. “કોફેપોસા બાબતો અંગે સૂચનાઓના સંકલન પરનું હેન્ડબુક” વિભાગના અધિકારીઓને કોફેપોસા બાબતોનો વ્યવહાર કરતી વખતે માર્ગદર્શનરૂપ સ્વભાવનું માત્ર છે. ઉક્ત માર્ગદર્શિકાઓમાં નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે કે “અટકાયતના હુકમના સંદેશાવ્યવહાર/તામિલમાં કાળજી લેવામાં આવે” અને અટકાયતના આધારકારણો તથા આધારરૂપ રાખવામાં આવેલા દસ્તાવેજો શક્ય તેટલા જલદી, પરંતુ અટકાયતના હુકમની તારીખથી પાંચ દિવસની કાયદેસરની

સમયમર્યાદા અંદર, તામીલ કરવાના રહે. ઉક્ત માર્ગદર્શિકાઓનું પૂર્ણ પાલન કરવામાં આવ્યું હતું. વધુમાં, આ સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે માર્ગદર્શિકા જેવી કોઈપણ કાર્યપાલક સૂચના કોઈપણ અધિનિયમની જોગવાઈઓને સંકુચિત કરી શકતી નથી અથવા કાયદાની કોઈ જોગવાઈને ક્ષીણ બનાવી શકતી નથી.

૩૨. આ બાબત સુસ્થાપિત છે કે અટકાયતમાં રહેલી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ અટકાયતનો હુકમ કાયદેસર રીતે પસાર કરી શકાય છે અને તે હેતુસર આવશ્યક છે કે અટકાયતના આધારકારણોમાંથી એવું દર્શાવતું હોવું જોઈએ કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીને આ હકીકતની જાણ હતી કે અટકાયતમાં લેવાયેલ વ્યક્તિ પહેલેથી જ કસ્ટડીમાં હતી. અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ વધુમાં આ બાબતે સંતોષ પામેલો હોવો જોઈએ કે અટકાયતમાં લેવાયેલ વ્યક્તિ કસ્ટડીમાંથી મુક્ત થવાની સંભાવના ધરાવે છે અને તેની પ્રવૃત્તિઓનું સ્વરૂપ એવું સૂચવે છે કે જો તેને મુક્ત કરવામાં આવે તો તે આવી હાનિકારક પ્રવૃત્તિઓમાં સંકળાવાની શક્યતા છે અને તેથી તેને આવી પ્રવૃત્તિઓમાં પ્રવૃત્ત થવાથી રોકવા માટે તેની અટકાયત કરવી આવશ્યક છે.

૪૫. અદાલતે આ બાબત અંગે સજાગ રહેવું જોઈએ કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીનું સંતોષ સ્વરૂપે “આત્મલક્ષી” છે અને અદાલત પોતાનું મત અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીના આત્મલક્ષી સંતોષના સ્થાને મૂકી શકતી નથી તથા અટકાયતના હુકમમાં હસ્તક્ષેપ કરી શકતી નથી. તેનો અર્થ એવો નથી કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીનો આત્મલક્ષી સંતોષ ન્યાયિક પુનર્વિલોકનથી

અસ્પર્શ્ય છે. વિવિધ નિર્ણયો દ્વારા, સર્વોચ્ચ અદાલતે એવા ક્ષેત્રો નિર્ધારિત કર્યા છે, જેઓની અંદર આત્મલક્ષી સંતોષની માન્યતા ચકાસી શકાય છે.....”

૪૯. કોફેપોસા અધિનિયમ તેમજ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની જોગવાઈઓ અને ઉપર ઉદ્દેખિત નિર્ણયોના વિચારણાપશ્ચાત, નીચે મુજબના સુસ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંતો પ્રગટ થાય છે:

૧. સંવિધાન પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતને માન્યતા આપે છે, યદ્યપિ તે કોઈપણ તપાસ અથવા વિચારણા વિના વ્યક્તિની સ્વતંત્રતા છીનવી લે છે.

૨. અદાલતે સમયાંતરે “વ્યક્તિગત સ્વાતંત્ર્ય” આ અભિવ્યક્તિને તેનો સંપૂર્ણ અર્થ અને વ્યાપ આપ્યો છે અને બંધારણ દ્વારા વ્યક્તિને અપાયેલ સ્વાતંત્ર્યનો અધિકાર કેટલો મૂલ્યવાન, લાડકવાયો, પવિત્ર અને મહત્વપૂર્ણ છે તે પ્રતિપાદિત કર્યું છે; તેમ છતાં, રાજ્યની સુરક્ષાના વિશાળ હિતમાં પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત સંબંધિત કાયદાઓ બનાવવાની વિધાનસભા માન્ય રાખવામાં આવી છે.

૩. નિવારક અટકાયતના અનેક ગેરલાભો હોવા છતાં, ખાસ કરીને આપણા જેવા દેશમાં, જ્યાં વ્યક્તિગત સ્વાતંત્ર્યના અધિકારને અત્યંત ઉચ્ચ સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે, ત્યાં રાજ્યની સુરક્ષા, સલામતી અને રાષ્ટ્રના કલ્યાણને જોખમમાં મુકતા તત્ત્વોના વધુ મોટા અનિષ્ટને અટકાવવા માટે સંવિધાને નિવારક અટકાયતને સ્વીકારી છે.

૪. એવું કોઈ બંધારણીય હુકમ નથી કે, જ્યારે કોઈ કૃત્ય ફોજદારી ગુનો ન હોય અને તે માટે દંડની જોગવાઈ ન કરતી હોય, ત્યારે તેવા કૃત્ય માટે પ્રતિબંધક અટકાયત અસ્તિત્વમાં રહી શકે નહીં.

૫. નિવારક અટકાયતનો કાયદો રાજ્યને સાવચેતીરૂપ પગલા લેવાની સત્તા આપે છે અને તેને તે રીતે જ જોવો જોઈએ. નિશ્ચિતપણે, જ્યારે અદાલતને નિવારક અટકાયતના હુકમની કાનૂનીતા અને માન્યતા તપાસવા માટે બોલાવવામાં આવે, ત્યારે બંધારણ અને નિવારક અટકાયતના કાયદાઓ જે સુરક્ષાત્મક ઉપાયો પ્રદાન કરે છે, તેમના કડક પાલન પર આગ્રહ રાખવો આવશ્યક છે.

૬. પ્રતિરોધાત્મક અટકાયતનો આધાર શંકા છે અને તેનું ઔચિત્ય અનિવાર્યતા છે.

૭. દાણચોરી અને વિદેશી વિનિમયના ઉદ્ધંધનોનો ઉપદ્રવ કાબૂમાં લેવો આવશ્યક છે.

૮. કાયદા હેઠળ કોઈ કૃત્યને ગુનો તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યું ન હોય, તો પણ એવું કૃત્ય જો ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ હોય અને રાજ્યની સુરક્ષાને પ્રતિકૂળ હોય, તો આવા કૃત્ય માટે કાયદો પ્રતિબંધક અટકાયતની જોગવાઈ કરી શકે છે.

૯. પ્રતિરોધાત્મક અટકાયતની મૂળભૂત સંકલ્પના એ વ્યક્તિએ જે કર્યું છે તેના માટે તેને દંડિત કરવાની નથી, પરંતુ તેને રાજ્યની સુરક્ષાને પ્રતિકૂળ એવી ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ કરવાથી રોકવાની છે.

૧૦. કડક અર્થમાં કહીએ તો, પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત નિયમન નથી; તે તેની કરતાં ઘણું વધુ ગંભીર છે, કારણ કે તે વ્યક્તિની સ્વતંત્રતા છીનવી લે છે, પરંતુ સમાજને જોખમથી બચાવવા માટે તેને આવશ્યક દુષ્પ્રયોગ તરીકે સ્વીકારવામાં આવે છે.

૧૧. અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવા માટે આવશ્યક વ્યક્તિગત સંતોષ રચવા માટે એકમાત્ર એક ઘટના પણ પૂરતી થઈ શકે છે.

૧૨. દરેક 'મૂળભૂત હકીકત' પોતે એક આધાર બનશે અને તેના સમર્થનમાં વિગતો હશે, અથવા તે વિગતો ઉક્ત મૂળભૂત હકીકતોની અનુગામી હકીકતો અથવા વધુ વિગતો હશે, જે 'આધારો'નો અભિન્ન ભાગ બનશે.

૧૩. આ સુસ્થાપિત છે કે અટકાયતનો હુકમ આપવા માટે એ આવશ્યક છે કે અટકાયતના આધારોથી સ્પષ્ટ થવું જોઈએ કે અટકાયત સત્તાધિકારીને આ હકીકતની જાણ હતી કે અટકાયતમાં રહેલો વ્યક્તિ પહેલેથી જ કસ્ટડીમાં હતો. અટકાયત સત્તાધિકારીને વધુમાં આ બાબતે સંતોષ થવો જોઈએ કે અટકાયતમાં રહેલો વ્યક્તિ કસ્ટડીમાંથી મુક્ત થવાનો છે અને અટકાયતમાં રહેલા વ્યક્તિની હાનિકારક પ્રવૃત્તિઓ એ દર્શાવે છે કે જો તેને મુક્ત કરવામાં આવશે, તો તે એવી હાનિકારક પ્રવૃત્તિઓમાં સંલગ્ન થવાની શક્યતા છે અને તેથી તેને એવી પ્રવૃત્તિઓમાં સંલગ્ન થવાથી અટકાવવા માટે તેની અટકાયત કરવી આવશ્યક છે.

૧૪. પ્રતિરોધક અટકાયતના પરિણામે કોઈ વ્યક્તિની વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાનો નિષેધ થાય છે; તે વ્યક્તિને સ્વાતંત્ર્યથી વંચિત કરે છે અને કાયદાના શાસન સાથે સુસંગત તરીકે જોવામાં આવતી નથી, છતાં સંવિધાનના ઘડવૈયાઓએ તેને સંવિધાનના ભાગ ૩ માં સ્થાન આપ્યું છે.

૧૫. આ એક સુસ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંત છે કે જે તમામ દસ્તાવેજો મહત્વપૂર્ણ નથી, તે બધાં પૂરા પાડવા આવશ્યક નથી. જે દસ્તાવેજો પૂરા પાડવા આવશ્યક છે તે સંબંધિત અને મહત્વપૂર્ણ દસ્તાવેજો છે; પરંતુ, તેથી, તમામ સંબંધિત દસ્તાવેજો પૂરા પાડવા જરૂરી છે જેથી અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિને અસરકારક પ્રતિનિધિત્વ રજૂ કરી શકે, જે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨(૫) હેઠળ તેનો મૂળભૂત અધિકાર છે. અસરકારક પ્રતિનિધિત્વ રજૂ કરવાનો અધિકાર કાયદેસર અધિકાર પણ છે.

૧૬. જો કોઈ વ્યક્તિની પ્રવૃત્તિ વિદેશી ચલણના સંરક્ષણ અથવા વૃદ્ધિ માટે પ્રતિકૂળ હોય, તો સત્તાધિકારી એવી વ્યક્તિ સામે અટકાયતનો હુકમ કરવા માટે સશક્ત છે અને અધિનિયમમાં એવો અભિપ્રાય નથી કે આવી પ્રવૃત્તિ ગુનો હોવી જોઈએ.

૧૭. ફોજદારી અદાલત દ્વારા મુક્તિ અથવા નિર્દોષ છૂટકારો મળવો, “સુરક્ષા”ના હેતુઓ માટે, એ જ તથ્યોના આધારે પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત કરવા માટે આવશ્યક રીતે અવરોધરૂપ નથી. પરંતુ જો આવી મુક્તિ અથવા નિર્દોષ છૂટકારો એ આધાર પર આપવામાં આવ્યો હોય કે આરોપ ખોટો છે અથવા નિરાધાર છે,

તો એ જ નિંદિત તથ્યોના આધારે કરવામાં આવેલી પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત, સત્તાનો દુરાશયપૂર્વક અથવા દેખાવટી રીતે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે એવા આધાર પર, કાયદેસર પડકાર માટે સંવેદનશીલ બની શકે છે.

૧૮. જ્યાં વિલંબનું માત્ર પૂરતું સમજૂતીકરણ જ થયેલું ન હોય પરંતુ અટકાયતગ્રસ્ત વ્યક્તિએ ધરપકડ ટાળવા માટે અડગ અને અવગણનાપૂર્ણ વર્તન કર્યું હોવાના પરિણામરૂપ હોવાનું જણાય છે, ત્યાં ‘કડી’ તૂટી ગઈ હોવાનું નહીં પરંતુ વધુ મજબૂત બની હોવાનું માનવા યોગ્ય આધાર રહેલો છે.

૧૯. જામીન માટે કરવામાં આવેલી પ્રાર્થના સ્વીકારવામાં આવશે કે નહીં તે દરેક કેસની પરિસ્થિતિઓ પર નિર્ભર કરે છે અને તેના માટે કોઈ કઠોર તથા અચૂક નિયમ લાગુ કરી શકાય તેમ નથી. એકમાત્ર આવશ્યકતા એ છે કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીને એ બાબતની જાણ હોવી જોઈએ કે અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિ પહેલેથી જ કસ્ટડીમાં છે અને તેને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવવાની સંભાવના છે. અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિ જામીન પર મુક્ત થઈ શકે છે એવો નિષ્કર્ષ અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીનું માત્ર સ્વમત નિવેદન હોઈ શકે નહીં. તેની સમક્ષ રહેલી સામગ્રીના આધારે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ એવો નિષ્કર્ષ પર આવવું જોઈએ કે અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવવાની સંભાવના છે. તે સામગ્રીના આધારે થયેલો તેનો વ્યક્તિગત સંતોષ છે. સામાન્ય રીતે, આવા સંતોષમાં હસ્તક્ષેપ કરવો યોગ્ય નથી.

૨૦. જ્યારે પણ વિલંબ થાય ત્યારે અટકાયતનો હુકમ દૂષિત થઈ જાય, એવો કાયદો નથી. કાયદો એવો છે કે વિલંબ અસમજૂતિયો ન હોવો જોઈએ અને રજૂ કરવામાં આવેલું સ્પષ્ટીકરણ અદાલતને વાજબી અને સ્વીકાર્ય જણાવું જોઈએ.

૨૧. અટકાયત હેઠળની વ્યક્તિને, અટકાયતના આધારો ઘડતી વખતે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ વિચારમાં લીધેલા દસ્તાવેજની નકલ પ્રાપ્ત કરવાનો અધિકાર સુપ્રતિષ્ઠિત છે; પરંતુ એવું નથી કે દરેક એકેક દસ્તાવેજની અપૂર્તિ અટકાયતનો હુકમ રદ કરવા માટેનું કારણ પૂરું પાડે.

૨૨. દસ્તાવેજોની નકલો પૂરી પાડવામાં ન આવવાને કારણે અસરકારક અને હેતુપૂર્ણ રજૂઆત કરવાની અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિની હકક્ષમતા પર પ્રતિકૂલ અસર પડી છે તે સ્થાપિત કરવાની જવાબદારી અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિની છે. માત્ર એટલા આધાર પર કે અટકાયતના આધારકારણોમાં તે દસ્તાવેજનો ઉલ્લેખ આવેલો છે, અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી દસ્તાવેજની માંગ અન્યથા કાયદેસર અટકાયત હુકમને બગાડી શકતી નથી. આ બાબતમાં કોઈ કડક અને અચલ નિયમ નિર્ધારિત કરી શકાય તેમ નથી. આવશ્યક બાબત એ છે કે અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિએ દર્શાવવું જોઈએ કે દસ્તાવેજો પૂરા પાડવામાં થયેલી નિષ્ફળતાએ તેના હકને નુકસાન પહોંચાડ્યું છે, ભલે તે નુકસાન અલ્પ કે અગત્યહીન હોય.

૫૦. કોફેપોસા અધિનિયમ, ૧૯૭૪ અમુક કિસ્સાઓમાં વિદેશી ચલણના સંરક્ષણ અને વૃદ્ધિ તથા દાણચોરીની પ્રવૃત્તિઓના નિવારણ માટે અને તે

સંબંધિત બાબતો માટે પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતના હેતુસર ઘડવામાં આવ્યો છે. અધિનિયમના ઉદ્દેશ મુજબ, વિદેશી ચલણના નિયમોના ઉલ્લંઘનો અને દાણચોરીની પ્રવૃત્તિઓથી રાષ્ટ્રીય અર્થતંત્ર પર વધતી જતી હાનિકારક અસર થતી હતી અને તે દ્વારા રાજ્યની સુરક્ષા પર ગંભીર પ્રતિકૂળ અસર પડતી હતી, તેથી આવી પ્રવૃત્તિઓને અટકાવવા તથા તે સાથે કોઈપણ રીતે સંકળાયેલ વ્યક્તિઓને પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત હેઠળ અટકાયત કરવાની જોગવાઈ કરવા માટે આ અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો છે, જે ૩૦.૧૨.૧૯૭૪ના રોજ અમલમાં આવ્યો.

૫૧. દેશના વિકાસમાં વિદેશી મુદ્રાનું મહત્વ કોઈ વિશેષ ભાર મૂકવાની જરૂરિયાત રાખતું નથી. વિદેશી મુદ્રાનું સંરક્ષણ અને વૃદ્ધિ સતત મહત્વપૂર્ણ બાબત રહી છે. જોકે, તેની જોગવાઈઓનો ભંગ ફોજદારી ગુનો માનવામાં આવતો નથી, તેમ છતાં તે એવી ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિ છે જે દેશની આર્થિક રચનાને જ જોખમમાં મૂકે છે. વિદેશી મુદ્રા નિયમનના ઉલ્લંઘન બદલ દંડ લાદી શકાય છે અને તેના પાલનના અભાવથી ચુકાદેનાં ભંગકર્તાને નાગરિક કેદ ભોગવવી પડે છે. પરંતુ કોફેપોસા અધિનિયમનો સંપૂર્ણ આશય અને હેતુ વિદેશી મુદ્રાના ઉલ્લંઘન તથા ચોરીછૂપીના કારોબારની પ્રવૃત્તિઓના નિયંત્રણને રોકવાનો છે, જે રાષ્ટ્રીય અર્થતંત્ર અને સુરક્ષા પર ગંભીર અને હાનિકારક અસર કરે છે.

૫૨. એ વાત યાદ રાખવી જોઈએ કે જે વ્યક્તિ વિદેશી ચલણ વિનિયમનો ભંગ કરે છે અથવા દાણચોરીની પ્રવૃત્તિઓમાં સંલગ્ન થાય છે, તે દેશના વિકાસ અને

વૃદ્ધિને નિષ્ફળ બનાવવામાં સફળ થાય છે. તેના કૃત્ય અથવા ચૂક રાષ્ટ્રીય અર્થવ્યવસ્થાને ગંભીર રીતે અસર કરે છે.

૫૩. અટકાયતને નિવારતા કાયદાનો હેતુ દંડાત્મક નથી, પરંતુ માત્ર પ્રતિબંધાત્મક છે. પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતના કિસ્સામાં, કોઈ ગુનો સાબિત કરવો પડતો નથી અને ન તો કોઈ આરોપ ઘડવામાં આવે છે. આવી અટકાયતનું ઔચિત્ય શંકા અને ચુકિતસંગતતા પર આધારિત છે અને ત્યાં કોઈ ફોજદારી દોષારોપણ નથી, જે માત્ર કાનૂની પુરાવાથી જ સમર્થિત થઈ શકે. તે જ સમયે, પ્રતિબંધાત્મક અટકાયત સંબંધિત કાયદાઓનું કડક અર્થઘટન કરવું આવશ્યક છે અને નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનું અત્યંત કાળજીપૂર્વક પાલન કરવું આવશ્યક છે.

૫૪. દાણચોરીની પ્રવૃત્તિના સ્વભાવને ધ્યાનમાં લેતાં, એ સ્પષ્ટ છે કે દાણચોરીની એકમાત્ર ઘટનાથી પણ કાયદેસર રીતે એવો અનુમાન કાઢી શકાય કે તે વ્યક્તિ સોનાની દાણચોરીમાં પ્રવૃત્ત થવાની સંભાવના ધરાવે છે.

૫૫. પ્રતિબંધક અટકાયતની સત્તા એ વાજબી પૂર્વાનુમાનના આધારે અમલમાં મૂકાતી સાવચેતીમૂલક સત્તા છે. તેનો સંબંધ કોઈ ગુના સાથે હોઈ શકે છે અથવા ન પણ હોઈ શકે. તે સમાંતર કાર્યવાહી નથી. ફરિયાદ પક્ષ શરૂ કરવામાં આવ્યો હોય અથવા શરૂ કરવામાં આવી શકે એવા કેટલાક તથ્યો પર તે આધારિત હોય તો પણ તેનો ફરિયાદ પક્ષ સાથે સહસંબંધ થતો નથી. પ્રતિબંધક અટકાયતનો હુકમ ફરિયાદ પક્ષ પહેલાં અથવા ફરિયાદ પક્ષ દરમિયાન કરવામાં આવી શકે છે.

ફરિયાદ પક્ષ બાકી હોવું પ્રતિબંધક અટકાયતનો હુકમ કરવા માટે કોઈ અવરોધ નથી. પ્રતિબંધક અટકાયતનો હુકમ પણ ફરિયાદ પક્ષ માટે અવરોધક નથી.

૫૬. પ્રતિબંધક અટકાયતનો હુકમ, વ્યક્તિના ભૂતકાળના વર્તનના આધારે તથા તેની આસપાસની પરિસ્થિતિઓના પ્રકાશમાં, તેના ભવિષ્યના વર્તન અંગેના વાજબી અનુમાન પર આધારિત હોય છે.

૫૭. કોફેપોસા અધિનિયમની કલમ ૩ અહીં પુનઃઉલ્લેખ કરવી યોગ્ય છે, જે નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે:

કલમ ૩: “અમુક વ્યક્તિઓને અટકાયત હેઠળ રાખવાના આદેશો કરવાની સત્તા

(૧) કેન્દ્રીય સરકાર અથવા રાજ્ય સરકાર અથવા કેન્દ્રીય સરકારનો એવો કોઈ અધિકારી, જે તે સરકારમાં સંયુક્ત સચિવના દરજ્જાથી નીચો ન હોય અને આ કલમના હેતુઓ માટે તે સરકાર દ્વારા વિશેષ રીતે સશક્ત કરવામાં આવેલ હોય, અથવા રાજ્ય સરકારનો એવો કોઈ અધિકારી, જે તે સરકારમાં સચિવના દરજ્જાથી નીચો ન હોય અને આ કલમના હેતુઓ માટે તે સરકાર દ્વારા વિશેષ રીતે સશક્ત કરવામાં આવેલ હોય, કોઈપણ વ્યક્તિ (વિદેશી સહિત) સંબંધે જો આ બાબતે સંતોષ પામે કે તેને વિદેશી ચલણના સંરક્ષણ અથવા વૃદ્ધિને હાનિકારક હોય તેવા કોઈપણ પ્રકારના વર્તનથી અટકાવવાના હેતુથી અથવા તેને— (૧) માલની દાણચોરી કરવાથી, અથવા (૨) માલની દાણચોરીમાં પ્રોત્સાહન આપવાથી, અથવા (૩) દાણચોરીનો માલ વહન કરવા અથવા છુપાવવા અથવા

રાખવામાં પ્રવૃત્ત થવાથી, અથવા (જ) દાણચોરીનો માલ વહન કરવા અથવા છુપાવવા અથવા રાખવામાં પ્રવૃત્ત થયા સિવાય અન્ય રીતે દાણચોરીના માલમાં વ્યવહાર કરવાથી, અથવા (પ) માલની દાણચોરીમાં અથવા માલની દાણચોરીને પ્રોત્સાહન આપવામાં પ્રવૃત્ત વ્યક્તિઓને આશ્રય આપવાથી અટકાવવાના હેતુથી, આપું કરવું જરૂરી છે, તો એવો હુકમ કરી શકે છે કે આવી વ્યક્તિને અટકાયતમાં રાખવામાં આવે: (ર) જ્યારે અટકાયતનો કોઈ હુકમ રાજ્ય સરકાર દ્વારા અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા સશક્ત બનાવવામાં આવેલા કોઈ અધિકારી દ્વારા કરવામાં આવે, ત્યારે રાજ્ય સરકાર દસ દિવસની અંદર તે હુકમ અંગેનો અહેવાલ કેન્દ્રીય સરકારને મોકલશે.

(૩) બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨ ની ઉપકલમ (પ) ના હેતુઓ માટે, અટકાયત હુકમના અનુસરણમાં અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિને તે હુકમ કયા આધારો પર કરવામાં આવ્યો છે તેની જાણ અટકાયત બાદ શક્ય તેટલી વહેલી તકે કરવામાં આવશે, પરંતુ સામાન્ય રીતે અટકાયતની તારીખથી પાંચ દિવસથી વધુ મોડું નહીં, અને અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓમાં તથા લેખિતરૂપે નોંધવાના કારણોસર, પંદર દિવસથી વધુ મોડું નહીં.”

૫૭.૧ હવે, કલમ ૩ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓના દૃષ્ટિએ, સંબંધિત સત્તાધિકારી અથવા અધિકૃત વ્યક્તિઓને કોઈપણ વ્યક્તિ, જેમાં વિદેશી વ્યક્તિનો પણ સમાવેશ થાય છે, તેના સંબંધમાં એવી સત્તાઓ પ્રાપ્ત છે કે તેને વિદેશી વિનિમયના સંરક્ષણ અથવા વૃદ્ધિ માટે હાનિકારક હોય તેવી કોઈપણ રીતે

વર્તન કરવાથી રોકવા માટે અથવા તેને – (૧) માલની દાણચોરી કરવાથી, અથવા

(૨) માલની દાણચોરી કરવામાં દુષ્પ્રેરણા આપવી, અથવા

(૩) દાણચોરી કરેલ માલના પરિવહન કરવામાં અથવા તેને છુપાવવામાં અથવા રાખવામાં પ્રવૃત્ત થવું, અથવા

(૪) દાણચોરી કરાયેલ માલ સાથે, તે માલના પરિવહન, ગુપ્ત રીતે છુપાવવું અથવા કબજામાં રાખવા જેવી પ્રવૃત્તિમાં સંકળાયા વિના, અન્ય રીતે વ્યવહાર કરવો, અથવા

(૫) માલની દાણચોરીમાં સંલગ્ન હોય અથવા માલની દાણચોરીને પ્રોત્સાહન આપવામાં સંલગ્ન હોય તેવી વ્યક્તિઓને આશ્રય આપવાનો, તે અંગે પોતાની સંતુષ્ટિ થયા બાદ, એવો હુકમ કરી શકે છે કે એવી વ્યક્તિને અટકાયતમાં રાખવામાં આવે:

૫૭.૨ કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૨) માં સમાયેલ જોગવાઈઓ મુજબ, જો હુકમ રાજ્ય સરકાર દ્વારા અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા સશક્ત બનાવવામાં આવેલા અધિકારી દ્વારા પસાર કરવામાં આવ્યો હોય, તો તેમની બંધનકારક ફરજ છે કે તેઓ હુકમ સંબંધિત અહેવાલ ૧૦ દિવસની અંદર કેન્દ્રીય સરકારને મોકલે.

પ૭.૩ કલમ ૩ ની ઉપકલમ ૩ મુજબ, બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨ ના ખંડ (પ) ના હેતુઓની પૂર્તિ કરવા માટે, અટકાયતના હુકમના અનુસંધાને અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિને, જે આધાર પર હુકમ કરવામાં આવ્યો હોય તે આધારની જાણ, અટકાયત પછી શક્ય તેટલી વહેલી તકે કરવી આવશ્યક છે, પરંતુ સામાન્ય રીતે અટકાયતની તારીખથી પાંચ દિવસથી મોડું નહીં, અને અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓમાં તથા લેખિતમાં નોંધવાના કારણોસર, વીસ દિવસથી મોડું નહીં.

પ૭.૪ આ રીતે, સંબંધિત વ્યક્તિ એટલે કે અટકાયતમાં રાખેલ વ્યક્તિને અટકાયતના કારણોની જાણ કરવાની બાબતે કલમ ૩ માં સમયમર્યાદાનું માળખું ઠેરવવામાં આવેલઠેરવવામાં આવેલ. કલમ ૩ ની ઉપકલમ ૩ પરથી એ પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે સત્તાધિકારીનો સંતોષ એક મહત્વનો તત્ત્વ છે અને ઉક્ત સંતોષ વિષયલક્ષી સંતોષ હોવો જોઈએ. આવી અટકાયતના કારણો ઉપરોક્ત (૧) થી (પ) માં દર્શાવ્યા મુજબ હોઈ શકે.

પ૭.૫ હવે, અટકાયતનો હુકમ જે હેતુ માટે પસાર કરી શકાય તે સંબંધિત જોગવાઈઓમાં, દરેક ખંડમાં “અથવા” શબ્દ સાથે (૧) થી (પ) માં તે પ્રતિબિંબિત થાય છે. અધિનિયમના ઉદ્દેશને ધ્યાનમાં લેતાં, એ નોંધવું જરૂરી છે કે અહીં “અથવા” શબ્દનો ઉપયોગ વૈકલ્પિક હેતુ માટે કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૧) ના ખંડ (૧) થી (પ) માં દર્શાવાયેલ હેતુઓ પૈકી દરેક સ્વતંત્ર છે. તે જ સમયે, જો કોઈ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ ૧ કરતાં વધુ અથવા ૨

આધારો માટે અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવામાં આવે, તો માત્ર તે હકીકતને આધારે જ અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારી દ્વારા સત્તાનો ગેરકાયદેસર ઉપયોગ અથવા રંગીન ઉપયોગ ગણાવી શકાય નહીં.

પટ. આ તબક્કે, કલમ ૫(એ) નો ઉદ્દેશ કરવો યોગ્ય છે, જે ૦૧.૦૭.૧૯૭૫ થી ઉમેરવામાં આવી છે. તેમાં સમાવાયેલ જોગવાઈઓ નીચે મુજબ છે: કલમ ૫(એ) “ અટકાયતના આધારો વિભાજ્ય

જ્યાં કોઈ વ્યક્તિને કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળના અટકાયતના હુકમના અનુસંધાનમાં અટકાયતમાં રાખવામાં આવ્યો હોય અને એવો હુકમ બે અથવા વધુ આધારો પર કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યારે એવો અટકાયતનો હુકમ તે દરેક આધાર પર અલગથી કરવામાં આવ્યો હોવાનું માનવામાં આવશે અને તદનુસાર — (એ) એવો હુકમ માત્ર એટલા કારણો અમાન્ય અથવા અમલાતીત ગણાશે નહીં કે આધારોમાંથી એક અથવા કેટલાક આધાર— (૧) અસ્પષ્ટ છે, (૨) અસ્તિત્વમાં નથી, (૩) સંબંધિત નથી, (૪) એવી વ્યક્તિ સાથે સંકળાયેલા નથી અથવા નજીકથી સંકળાયેલા નથી, અથવા (૫) અન્ય કોઈપણ કારણસર અમાન્ય છે, અને તેથી, એવો નિષ્કર્ષ આપવો શક્ય નહીં બને કે એવો હુકમ કરનાર સરકાર અથવા અધિકારી કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૧) મુજબ બાકીના આધાર અથવા આધારોના સંદર્ભમાં સંતોષ પામ્યા હોત અને અટકાયતનો હુકમ કર્યો હોત;

(બી) સરકાર અથવા અટકાયતનો હુકમ કરનાર અધિકારીને બાકીના આધાર અથવા આધારોના સંદર્ભે તે ઉપકલમ (૧) માં જોગવેલ મુજબ સંતોષ પામ્યા બાદ, ઉક્ત ઉપકલમ (૧) હેઠળ અટકાયતનો હુકમ કર્યો હોવાનું માનવામાં આવશે.”

પટ.૧ આ તબક્કે નોંધવું યોગ્ય છે કે વિધાનમંડળે કાયદામાં ૧.૭.૧૯૭૫ થી અમલમાં આવે તે રીતે કલમ ૫(એ) દાખલ કરી છે, જેમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિને કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ કરવામાં આવેલા અટકાયતના હુકમના અનુસંધાનમાં, જે બે અથવા વધુ આધારોએ કરવામાં આવ્યો હોય, અટકાયત કરવામાં આવી હોય, ત્યારે એવો અટકાયતનો હુકમ તે દરેક આવા આધાર પર અલગથી કરવામાં આવ્યો હોવાનું માનવામાં આવશે અને તે અનુસાર—

(એ) એવો હુકમ માત્ર એટલા કારણો અમાન્ય અથવા અમલયોગ્ય ન ગણાય કે આધાર પૈકીનો એક અથવા કેટલાક આધાર —

(૧) અસ્પષ્ટ,

(૨) અસ્તિત્વમાં ન હોય તેવું,

(૩) સંબંધિત નથી,

(જ) આવી વ્યક્તિ સાથે સંકળાયેલ નથી અથવા નજીકથી સંકળાયેલ નથી, અથવા

(પ) અન્ય કોઈપણ કારણસર અમાન્ય,

આથી, એવું ઠરાવવું શક્ય નથી કે એવો હુકમ કરનાર સરકાર અથવા અધિકારી ધારા ૩ ની ઉપધારા (૧) માં જોગવાઈ મુજબ બાકી રહેલા આધાર અથવા આધારોથી સંબંધિત રીતે સંતુષ્ટ થયો હોત અને અટકાયતનો હુકમ કર્યો હોત;

(બી) અટકાયતનો હુકમ કરનાર સરકાર અથવા અધિકારી, બાકીના આધાર અથવા આધારોના સંદર્ભમાં, ઉક્ત ઉપકલમ (૧) માં જોગવાઈ મુજબ સંતોષ પામ્યા પછી, તે જ ઉપકલમ (૧) હેઠળ અટકાયતનો હુકમ કર્યો હોવાનું માનવામાં આવશે.

૫૯. હવે, તેથી, કલમ ૩ ને કલમ ૫એ સાથે સંયુક્ત રીતે વાંચતાં એ સ્ફટિક સમાન સ્પષ્ટ થાય છે કે બે કરતાં વધુ આધારો પર કરવામાં આવેલ અટકાયતનો હુકમ હોય અને તેમાંનો કોઈ એક આધાર લાગુ પડતો ન હોય અથવા અસ્પષ્ટ હોય અથવા અસ્તિત્વમાં ન હોય અથવા અસંગત હોય અથવા સંબંધિત ન હોય અથવા એવા વ્યક્તિ સાથે નજીકથી સંકળાયેલો ન હોય, તો માત્ર તે કારણસર એવો અટકાયતનો હુકમ અમાન્ય અટકાયતનો હુકમ જાહેર કરી શકાય નહીં. જો અટકાયતનો હુકમ કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૧) ના ખંડ (૧) થી (૫) માં દર્શાવેલ

કોઈ એક આધારના હેતુ માટે માન્ય હોય, તો આપેલ હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓમાં એવો અટકાયતનો હુકમ કાયદેસર અને માન્ય ગણાવી શકાય.

૬૦. સલાહકાર મંડળને સંદર્ભ મોકલવા માટેની સમયમર્યાદા નક્કી કરતી તથા સલાહકાર મંડળ દ્વારા તે અંગે નિર્ણય લેવા માટેની મહત્તમ અવધિ નિર્ધારિત કરતી સંબંધિત જોગવાઈઓ કોફેપોસા અધિનિયમની કલમ ૮ માં સમાવિષ્ટ છે. સંબંધિત જોગવાઈઓ નીચે મુજબ છે:

કલમ ૮: “સલાહકાર મંડળ:

બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨ ની ખંડિકા (૪) ની ઉપખંડ (એ) અને ખંડિકા (૭) ની ઉપખંડ (સી) ના હેતુઓ માટે,—

(એ) એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ;

(બી) કલમ ૮ માં અન્યથા જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય, યોગ્ય સરકાર અટકાયતના હુકમ હેઠળ કોઈ વ્યક્તિની અટકાયત થયાની તારીખથી પાંચ અઠવાડિયાની અંદર, તે સંબંધમાં કલમ (એ) હેઠળ રચાયેલ સલાહકાર બોર્ડને સંદર્ભ મોકલશે જેથી સલાહકાર બોર્ડ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨ ની કલમ (૪) ના ઉપખંડ (એ) હેઠળ અહેવાલ આપી શકે;

(સી) કલમ (બી) હેઠળ જેને સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો હોય તે સલાહકાર મંડળ, તે સંદર્ભ તથા તેના સમક્ષ રજૂ કરાયેલ સામગ્રીનો વિચાર કર્યા પછી અને યોગ્ય

સરકાર પાસેથી અથવા તે હેતુસર યોગ્ય સરકાર મારફતે બોલાવવામાં આવેલા કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી, અથવા સંબંધિત વ્યક્તિ પાસેથી, તેને જરૂરી લાગે તેવી વધુ માહિતી મંગાવ્યા પછી, અને જો કોઈ વિશિષ્ટ કેસમાં તેને આવું કરવું આવશ્યક લાગે અથવા સંબંધિત વ્યક્તિને વ્યક્તિગત રીતે સાંભળવાની ઈચ્છા હોય, તો તેને વ્યક્તિગત રીતે સાંભળ્યા પછી, પોતાની અહેવાલ તૈયાર કરશે અને તેમાં એક અલગ પરિચ્છેદમાં સંબંધિત વ્યક્તિની અટકાયત માટે પૂરતું કારણ છે કે નથી તે બાબતે પોતાનો અભિપ્રાય દર્શાવશે અને તે જ અહેવાલ સંબંધિત વ્યક્તિની અટકાયતની તારીખથી અગિયાર અઠવાડિયાની અંદર રજૂ કરશે.”

૬૦.૧ અધિનિયમની કલમ ૮ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ અનુરૂપ યોગ્ય સરકાર પર એવી ફરજ નક્કી કરવામાં આવી છે કે, કોઈ વ્યક્તિને અટકાયતના હુકમ હેઠળ અટકાયતમાં લેવામાં આવેલી તારીખથી ૫ અઠવાડિયાની અંદર, તે બાબતે અનુચ્છેદની જોગવાઈઓ હેઠળ રચાયેલ સલાહકાર બોર્ડને સંદર્ભ મોકલે

બંધારણનું ૨૨. તેમાં તેની ઉપકલમ (સી) માં પણ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે બંને પક્ષોને સાંભળ્યા પછી, સલાહકાર બોર્ડે પોતાનો અભિપ્રાય રચવો અને સંબંધિત વ્યક્તિની અટકાયતની તારીખથી ૧૧ અઠવાડિયામાં સત્તાધિકારીને અહેવાલ મોકલવો રહેશે. તેથી, કલમ (બી) હેઠળ જેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તે ધારા ૮ ની જોગવાઈઓ મુજબ, તેની સમક્ષ મુકાયેલા સંદર્ભ અને સામગ્રીનો વિચાર કર્યા પછી અને યોગ્ય સરકાર પાસેથી અથવા યોગ્ય સરકાર

મારફતે આ હેતુસર બોલાવવામાં આવેલી કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી, અથવા સંબંધિત વ્યક્તિ પાસેથી, તેને જરૂરી લાગે તેવી વધુ માહિતી મંગાવ્યા પછી, તેમજ કોઈ વિશિષ્ટ કેસમાં તેવું કરવું આવશ્યક છે એવું તે માને અથવા સંબંધિત વ્યક્તિ વ્યક્તિગત રીતે સાંભળવાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરે, તો તેને વ્યક્તિગત રીતે સાંભળ્યા પછી, સંબંધિત વ્યક્તિની અટકાયત માટે પૂરતું કારણ છે કે નહીં તે બાબતે પોતાનો અભિપ્રાય તેના અલગ પરિચ્છેદમાં દર્શાવતો અહેવાલ તૈયાર કરશે અને તે જ સંબંધિત વ્યક્તિની અટકાયતની તારીખથી અગિયાર અઠવાડિયામાં રજૂ કરશે.

૬૦.૨ આ રીતે, કલમ ૮ની જોગવાઈ અનુસાર સંબંધિત યોગ્ય સરકાર પર સંબંધિત વ્યક્તિની અટકાયતની તારીખથી પાંચ અઠવાડિયાંની અંદર અટકાયતનો હુકમ સલાહકાર મંડળને મોકલવાની કાયદેસર ફરજ નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. તે જ સમયે, સલાહકાર મંડળની પણ ફરજ છે કે તે સંબંધિત વ્યક્તિની અટકાયતની તારીખથી અગિયાર અઠવાડિયાંની અંદર તેનો અહેવાલ રજૂ કરે.

૬૦.૩ કલમ ૮માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતાં સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે તેમાં સમયમર્યાદાબદ્ધ પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે અને તે માત્ર પ્રક્રિયાત્મક કવાયત નથી, પરંતુ કાયદેસર રીતે નિર્ધારિત સમયમર્યાદા છે, જેનું પાલન સંબંધિત સત્તાધિકારી અને સલાહકાર મંડળ દ્વારા કરવાનું રહે છે.

૬૧. “સ્મગલિંગ” શબ્દની વ્યાખ્યા કોફેપોસા અધિનિયમની કલમ ૨ ની ઉપકલમ (ઈ) માં કરવામાં આવી છે, જેમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે સ્મગલિંગનો અર્થ કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૨ ની ઉપકલમ ૩૯ માં જેવો છે તે જ રહેશે, અથવા તેના વ્યાકરણાત્મક ફેરફાર અને સગા અભિવ્યક્તિનો અર્થ પણ તે મુજબ કરવામાં આવશે. તેથી, સ્મગલિંગની વ્યાખ્યામાં આવતી એવી કઈ પ્રવૃત્તિને સ્મગલિંગ ગણવી તે નક્કી કરવા માટે કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૨ ની ઉપકલમ ૩૯ નો સંદર્ભ લેવો આવશ્યક છે.

૬૧.૧ કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૨ ની ઉપકલમ ૩૯ ના અવલોકનથી એવું પ્રગટ થાય છે કે “સ્મગલિંગ” શબ્દની વ્યાખ્યા એવી રીતે કરવામાં આવી છે કે કોઈપણ માલના સંદર્ભમાં સ્મગલિંગનો અર્થ એવો કોઈપણ કૃત્ય અથવા ચૂક થાય છે, જેના કારણે એવો માલ કલમ ૧૧૧ અથવા કલમ ૧૧૩ હેઠળ જપ્તી માટે પાત્ર બને.

૬૧.૨ હવે, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૧ અયોગ્ય રીતે આયાત કરવામાં આવેલી માલસામાન વગેરેના જપ્તીકરણ અંગે જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૧૧૧ માં રહેલી જોગવાઈઓ મુજબ, વિવિધ પરિસ્થિતિઓની સંખ્યા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, જેમાં જો તે માલસામાન ભારત બહારના સ્થાનેથી લાવવામાં આવે, તો તે જપ્ત કરવામાં પાત્ર બને છે, જેમાં પ્રતિબંધિત અથવા શુલ્કપાત્ર માલસામાન વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. તે જ સમયે, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૧૩

હેઠળ, એવા માલસામાનના નિકાસ અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, જે જમ કરવામાં પાત્ર રહેશે. તેથી, કલમ ૧૧૧ અયોગ્ય રીતે આયાત કરવામાં આવેલા માલસામાનની આયાતને લગતી છે, જ્યારે કલમ ૧૧૩ એવા માલસામાનના નિકાસને લગતી છે.

૬૨. પરસ્પર વિરુદ્ધ રજૂઆતો, નોંધપત્રક પર રજૂ કરાયેલ સામગ્રી તથા ઉપરોક્ત રીતે ઉદ્દેખિત કાનૂની પાસાઓને ધ્યાનમાં લેતા, આ બાબત સ્ફટિક જેવી સ્પષ્ટ થાય છે કે કસ્ટમ્સ સત્તાધિકારીઓએ પ્રારંભમાં જિન્નેશ સાવલિયાની તલાશી લીધી હતી, જેણે અલગ વિશેષ સિવિલ એપ્લિકેશન, એટલે કે એસ.સી.એ. નં. ૧૮૮૫૮ ઓફ ૨૦૧૯, દાખલ કરી છે.

૬૩. સામાવાળાઓના કહેવા મુજબ, તારીખ ૪.૬.૨૦૧૯ના રોજ જિન્નેશ સાવલિયાની અને અરજદાર લોકેશ શર્માની તપાસ દરમિયાન, કસ્ટમ્સ સત્તાધિકારીઓએ કુલ રૂ.૫ કરોડ ૫૪ લાખ ૭૫ હજાર ૭૫૦/ના ટેરિફ મૂલ્ય ધરાવતી ૪૭ સોનાની પટ્ટીઓ જમ કરી હતી. એવો આક્ષેપ છે કે શ્રી જિન્નેશ સાવલિયાની પૂછપરછ દરમિયાન ખુલ્લું હતું કે તેને આ સોનું લોકેશ શર્મા પાસેથી મળ્યું હતું, જે દુબઈથી અમદાવાદ આવ્યો હતો, અને કસ્ટમ્સ સત્તાધિકારીઓની સૂચના મુજબ શ્રી જિન્નેશ સાવલિયાએ શ્રી લોકેશ શર્માને ગેટપ પર પાછા બોલાવ્યો હતો. એવો પણ આક્ષેપ છે કે શ્રી લોકેશ શર્માની પૂછપરછ કરતાં જાણવા મળ્યું હતું કે આ સોનું તેને દુબઈ ખાતે શ્રી ઋતુગ્ર ત્રિવેદીની પત્નીએ આપ્યું હતું અને તે જ અમદાવાદ ખાતે શ્રી ઋતુગ્ર ત્રિવેદીને સોંપવાનું

હતું. નોંધપાત્ર છે કે નોંધપોથી પર રહેલ સામગ્રી પરથી એ પણ જણાય છે કે શ્રી જિગ્નેશ સાવલિયા અને શ્રી લોકેશ શર્માનાં નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા હતા અને જમીનું પંચનામું સત્તાધિકારીએ કર્યું હતું તથા આ બંને વ્યક્તિઓની ધરપકડ કરીને તેમને સંબંધિત મહાનગર દંડાધિકારી સમક્ષ રજુ કરવામાં આવ્યા હતા. નોંધપોથી પરની સામગ્રી પરથી એ પણ ખુલ્લું છે કે તપાસ દરમિયાન સત્તાધિકારીએ એવું શોધી કાઢ્યું હતું કે સોનાની દાણચોરીની સંપૂર્ણ પ્રવૃત્તિ શ્રી ઋતુગ્ર ત્રિવેદીના ઇશારે કરવામાં આવતી હતી અને અન્ય અનેક વ્યક્તિઓ, એટલે કે તેની પત્ની, તેનો બનેવી, રાજુભાઈ ગોસ્વામી, મહુલ ભીમાણી તથા અન્ય વહનકારો, આ કહેવાતી પ્રવૃત્તિઓનો ભાગ હતા, જે વર્ષ ૨૦૧૪૧૫માં શરૂ થઈ હતી. સામાવાળા દ્વારા એવો પણ આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે તપાસ દરમિયાન એવું જાણવા મળ્યું હતું કે આશરે ૪૮૮૬.૨૦૬ કિગ્રા સોનું, જેની કિંમત રૂપિયા ૧૩૦૦ કરોડથી વધુ છે, દુબઈથી ભારતમાં દાણચોરી કરીને લાવવામાં આવ્યું હતું. શ્રી ઋતુગ્ર ત્રિવેદી (એસ.સી.એ. નં. ૨૨૫૧૨ ઓફ ૨૦૧૯ના અરજદાર)ને સોંપાયેલ ભૂમિકાનું વર્ણન મુખ્ય સૂત્રધાર તરીકે કરવામાં આવ્યું છે અને તેણે ભૂતકાળમાં પણ સોનું વહન કર્યું હોવાનું કહેવાય છે. સુશ્રી નીતાબેન ચુનીલાલ પરમાર (એસ.સી.એ. નં. ૧૭૧૩/૨૦૨૦ના અરજદાર)ને મુખ્ય સૂત્રધારની નજીકની સહયોગી તથા ચુકવણી અને ખરીદીની વિગતો જાળવનાર તરીકે ભૂમિકા સોંપવામાં આવી છે. જ્યાં સુધી શ્રી લોકેશ શર્મા (એસ.સી.એ. નં. ૨૩૧૪૭/૨૦૧૯ના અરજદાર)નો પ્રશ્ન છે, તેને વહનકારની ભૂમિકા સોંપવામાં આવી છે. અન્ય વ્યક્તિઓ, જેમ કે દિવ્યા કિશોર ભૂંડિયા, શ્રી

ધર્માત્રા અરવિંદકુમાર ત્રિવેદી, શ્રી ભાર્ગવ કનુભાઈ ટાંટી, શ્રી બિરેન્દ્ર સિંહ ચાદવ, શ્રી મુકેશકુમાર ભાઈશંકરભાઈ ત્રિવેદી, શ્રી વિપુલ નવીનચંદ્ર જોષી, તેઓને પણ વહનકારો તરીકે ગણવામાં આવ્યા છે. અલગ વિશેષ સિવિલ એપિલિકેશન દાખલ કરનાર શ્રી જિગેન્શ સાવલિયાને સોંપવામાં આવેલી ભૂમિકા, વહનકાર પાસેથી સોનું મેળવી વિમાનમથક પરિસરમાંથી બહાર કાઢવામાં મહત્વપૂર્ણ ગણવામાં આવી છે. આ રીતે, આ તમામ વ્યક્તિઓમાંથી વર્તમાન અરજદારો, એટલે કે ઋતુગ્ર ત્રિવેદી, લોકેશ શર્મા અને નીતાબેન પરમારે આ અરજીઓ રજૂ કરી છે.

૬૪. આ તબક્કે નોંધવું પ્રસ્તુત છે કે નાણાંપૂરવઠો કરનાર તરીકે દર્શાવવામાં આવેલા જિતેન્દ્ર રોકડ અને મેહુલ ભીમાણી વિરુદ્ધના આરોપોના સંદર્ભમાં, તેઓ બન્નેને માનનીય દિલ્લી વડી અદાલત અથવા આ અદાલત દ્વારા અટકાયતના હુકમમાંથી આ આધારે મુક્ત કરવામાં આવ્યા છે કે ૨૦૧૪ અને ૨૦૧૮ની પ્રવૃત્તિઓ વચ્ચે કોઈ નિકટનો સંબંધ નથી. બન્ને નિર્ણયોની નકલ પરથી એવું જણાય છે કે હુકમ પસાર કરવામાં થયેલા વિલંબના પરિણામે એવા અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિઓને મુક્ત કરાયા છે, જેઓ પર દુબઈથી ભારત સુધી સોનાની દાણચોરીના સમગ્ર જાળનો ભાગ હોવાનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો.

૬૫. નોંધનીય છે કે, વર્તમાન અરજીઓમાં, જ્યાં સુધી શ્રી લોકેશ શર્માનો સંબંધ છે, તેમને ૪.૬.૨૦૧૮ના રોજ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને અટકાયતનો હુકમ ૨.૮.૨૦૧૮ના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, અને જ્યાં સુધી શ્રી

ઋતુજા ત્રિવેદીનો સંબંધ છે, અટકાયતનો હુકમ ૨.૮.૨૦૧૯ના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તપાસમાં તેમના અસહકારને કારણે તે તેમના વિરુદ્ધ અમલમાં મૂકી શકાયો નહોતો અને અંતે તેમને ૧૪.૧૦.૨૦૧૯ના રોજ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. શ્રીમતી નીતાબેન ચૂનીલાલ પરમાર અંગે પણ સ્થિતિ એવી જ છે. આ તબક્કે નોંધનીય છે કે આ બંને અરજદારોએ, જ્યારે તેમને સમન્સ પાઠવવામાં આવ્યા ત્યારે, સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ હાજરી આપી નહોતી અને તેમણે રક્ષણ માટે આ અદાલત સમક્ષ અરજીઓ દાખલ કરી હતી અને અનુરૂપ રીતે આ અદાલતે સત્તાધિકારીઓને એવો નિર્દેશ આપીને તેમને રક્ષણ આપ્યું હતું કે કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયાનું પાલન કર્યા વિના તેમની ધરપકડ કરવી નહીં, અને અરજદારોને તપાસમાં સહકાર આપવા પણ નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો તેમજ તેમના નિવેદનોની નોંધણી સમયે તેમને વકીલ રાખવાની મંજૂરી પણ આપવામાં આવી હતી. તેમ છતાં તેઓ આ અદાલતના રક્ષણાત્મક હુકમ હેઠળ હતા અને તેમને ત્રણ વખત સમન્સ પાઠવવામાં આવ્યા હતા, છતાં તેઓ સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ હાજર રહેવામાં નિષ્ફળ ગયા હતા. અભિલેખ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રી પરથી એ પણ બહાર આવે છે કે સત્તાધિકારીએ નિર્દેશ માટે આ અદાલતનો આશરો લેવો પડ્યો હતો. તેથી, આ અદાલત દ્વારા એવો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યા પછી અરજદારોને પૂછપરછ માટે સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ હાજર થવું પડ્યું હતું; શ્રી ઋતુજા ત્રિવેદી અને શ્રીમતી નીતાબેન ચૂનીલાલ પરમાર સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ હાજર થયા હતા. બંને અરજદારો એટલે કે શ્રી ઋતુજા ત્રિવેદી અને શ્રીમતી

નીતાબેન ચૂનીલાલ પરમારનું વર્તન સમર્થનપાત્ર ગણાવી શકાય તેમ નથી. તેમને આ અદાલતના કોઈપણ આવશ્યક નિર્દેશ વિના સંબંધિત સત્તાધિકારી સમક્ષ હાજર થવું જોઈએ હતું. આ બંને અરજદારોનું વર્તન કાયદાનું પાલન કરતા વ્યક્તિઓના વર્તન સાથે સુસંગત નથી.

૬૬. તે ઉપરાંત એ પણ બહાર આવે છે કે લોકેશ શર્મા, નીતાબેન પરમાર વગેરે નામના વ્યક્તિઓના સત્તાધિકારીઓ દ્વારા નોંધાયેલા નિવેદનોમાંથી તેમણે નીચલી અદાલત સમક્ષ જામીન અરજી દાખલ કરતી વખતે પોતાના નિવેદનથી પીછેહઠ કરી હતી. અરજદારોનો મુખ્ય આક્ષેપ એ છે કે સંબંધિત વ્યક્તિઓએ પોતાના નિવેદનથી પીછેહઠ કરી હોવાથી, કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૦૮ હેઠળ નોંધાયેલા નિવેદનના આધારે અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવા માટે સત્તાધિકારી સમક્ષ કોઈ સામગ્રી ઉપલબ્ધ નહોતી.

૬૭. વધુમાં, અટકાયતના આધારના પેરા-(૯) પરથી એવું પ્રગટ થાય છે કે નીચે દર્શાવેલ રહેણાંક અને વ્યવસાયિક પરિસરો પર શોધખોળ હાથ ધરવામાં આવી હતી અને આ કાર્યવાહી ૪.૬.૨૦૧૯ થી ૧.૭.૨૦૧૯ સુધી શરૂ રાખવામાં આવી હતી. આધારોથી એ પણ પ્રગટ થાય છે કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ નીચે દર્શાવેલ વ્યક્તિઓના નિવેદન પર આધાર રાખ્યો છે:

૧. શ્રી જિગ્નેશ ગોવિંદભાઈ સાવલિયાનું નિવેદન ૫.૬.૨૦૧૯ના રોજ નોંધવામાં આવ્યું હતું; ૨. શ્રી લોકેશ શર્માનું નિવેદન ૫.૬.૨૦૧૯ના રોજ નોંધવામાં આવ્યું હતું; ૩. શ્રીમતી રેખા અવિનાશ શર્મા, એરપોર્ટ કામગીરી પ્રબંધક, ગ્લોબ

ગ્રાઉન્ડ ઇન્ડિયા પ્રા. લિ. અમદાવાદનું નિવેદન ૫.૬.૨૦૧૯ના રોજ નોંધવામાં આવ્યું હતું; ૪. સમીર યુસુફભાઈ સામા, એમ/એસ. અરૂન એવિએશન પ્રા. લિ., એસવીપીઆઈ એરપોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે સુપરવાઈઝરનું નિવેદન ૧૮.૬.૨૦૧૯ના રોજ નોંધવામાં આવ્યું હતું; ઇલિયાજખાન એ. પઠાણ, એમ/એસ. અરૂન ૫. એવિએશન પ્રા. લિ., એસવીપીઆઈ એરપોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે લોડરનું નિવેદન ૨૫.૬.૨૦૧૯ના રોજ નોંધવામાં આવ્યું હતું; ૬. તેજસ કાનુભાઈ દયાતર, રેમ્પ સર્વિસ એજન્ટ, એર ઇન્ડિયા એર ટ્રાન્સપોર્ટ સર્વિસ લિ., અમદાવાદનું નિવેદન ૬.૬.૨૦૧૯ના રોજ નોંધવામાં આવ્યું હતું; ૭. શ્રી જીગર કાપડિયા, સિનિયર સિક્યુરિટી એજન્ટ, એર ઇન્ડિયા એર ટ્રાન્સપોર્ટ સર્વિસ લિ., (એઆઈએટીએસએલ) ખાતે એસવીપી ઇન્ટરનેશનલ ૬.૬.૨૦૧૯;

વિમાનમથક, અમદાવાદ ખાતે નોંધાયું હતું

૮. જિતેન્દ્રકુમાર ધનજીભાઈ રોકડનું નોંધણીકરણ ૨૮.૬.૨૦૧૯ અને ૨૯.૬.૨૦૧૯ના રોજ કરવામાં આવ્યું હતું;

૯. ભીમાણી મેહુલ રસિકભાઈનો હવાલો ૨૮.૬.૨૦૧૯ અને ૨૯.૬.૨૦૧૯ના રોજ નોંધવામાં આવ્યો હતો; ૧૦. દિવ્યા કિશોર ભુંડિયાનો હવાલો ૧૫.૭.૨૦૧૯ અને ૧૬.૭.૨૦૧૯ના રોજ નોંધવામાં આવ્યો હતો; ૧૧. અમિત ત્રિવેદીનો હવાલો ૧૧.૬.૨૦૧૯ના રોજ નોંધવામાં આવ્યો હતો; ૧૨. સજ્જુભાઈ મહેશભાઈ કનાબરનો હવાલો ૧૧.૬.૨૦૧૯ના રોજ નોંધવામાં આવ્યો હતો;

૧૩. મિલન રાયથાથાનો હવાલો ૨૦.૬.૨૦૧૯ના રોજ નોંધવામાં આવ્યો હતો;  
 ૧૪. મનોજ મિશ્રાનો હવાલો ૧૪.૬.૨૦૧૯ના રોજ નોંધવામાં આવ્યો હતો;  
 વિજેશ શંકરલાલનો હવાલો ૧૫.

૧૩.૬.૨૦૧૯ અને ૧૪.૬.૨૦૧૯.

૬૮. સામાવાળા દ્વારા લેખિત રજૂઆત, જે નોંધપોથી પર મુકવામાં આવી છે,  
 તેના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, અટકાયતનો હુકમ વગેરેને નીચે કોષ્ટક સ્વરૂપમાં પુનઃઉત્પન્ન  
 કરવામાં આવે છે:

| ક્રમાંક | અટકાયત<br>હેઠળના<br>વ્યક્તિનું<br>નામ | અટકાયત<br>હુકમ<br>ક્રમાંક | અટકાયત<br>હુકમની<br>તારીખ | અટકાયત<br>માં<br>રાખવામાં<br>આવેલ<br>વ્યક્તિની<br>ધરપકડન<br>ી<br>તારીખ | અટકાયત<br>ના<br>આધારની<br>સેવા<br>કરવાની<br>તારીખ | પુષ્ટિની<br>તારીખ |
|---------|---------------------------------------|---------------------------|---------------------------|------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|-------------------|
| ૧.      | રુતુઝા<br>અરવિંદભ<br>ાઈ               | પીડી<br>૧૨૦૦૨<br>/૧૨/૨    | ૨.૮.૨૦<br>૧૯              | ૧૪.૧૦.<br>૨૦૧૯                                                         | ૧૬.૧૦.<br>૨૦૧૯                                    | ૧.૧.૨૦<br>૨૦      |

|    |                          |                                          |              |                |                |              |
|----|--------------------------|------------------------------------------|--------------|----------------|----------------|--------------|
|    | ત્રિવેદી                 | ૦૯<br>કોફેપોસા                           |              |                |                |              |
| ૨. | નીતા<br>ચુનીલાલ<br>પરમાર | પીડી<br>૧૨૦૦૨<br>/૧૪/૨<br>૦૯<br>કોફેપોસા | ૨.૮.૨૦<br>૧૯ | ૧૪.૧૦.<br>૨૦૧૯ | ૧૬.૧૦.<br>૨૦૧૯ | ૧.૧.૨૦<br>૨૦ |
| ૩. | લોકેશ<br>શર્મા           | પીડી<br>૧૨૦૦૨<br>/૧૬/૨<br>૦૯<br>કોફેપોસા | ૨.૮.૨૦<br>૧૯ | ૦૩/૦૮<br>/૧૯   | ૦૬/૦૮<br>/૧૯   | ૨૫/૧૦<br>/૧૯ |

૬૯. નોંધપરના દસ્તાવેજ માલમસાલામાંથી, સત્તાવાળાએ આક્ષેપિત મુજબ વર્તમાન અરજદારોની ભૂમિકા કોષ્ટક સ્વરૂપે સંક્ષેપિત કરી શકાય છે:

| ક્રમાંક | અટકાયતી વ્યક્તિનું નામ અને અરજી ક્રમાંક          | અટકાયતગ્રસ્તની ભૂમિકા               |
|---------|--------------------------------------------------|-------------------------------------|
| ૧.      | શ્રી રુતુઝાત્રિવેદી (એસ.સી.એ. નં.<br>૨૨૫૧૨/૨૦૧૯) | અગાઉ પણ સોનું વહન<br>કરનાર સૂત્રધાર |

|    |                                                   |                                                                                         |
|----|---------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------|
| ૨. | લોકેશ શર્મા (એસ.સી.એ. નં.<br>૨૩૧૪૭/૨૦૧૮           | વાહક                                                                                    |
| ૩. | નિતાબેન ચુનીલાલ પરમાર (એસ.સી.એ.<br>નં. ૧૭૧૩/૨૦૨૦) | ઋતુજ્ઞાત્રિવેદીના સહયોગી<br>અને સેવક હતા અને<br>ચુકવણી તથા ખરીદીઓની<br>વિગતો રાખતા હતા. |

૭૦. નોંધ પર મૂકાયેલ સામગ્રી તેમજ બંને પક્ષોની રજૂઆતોના વિચારણા ઉપરથી, એ સ્વીકારેલી હકીકત છે કે કોફેપોસા અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ અટકાયત કરવામાં આવેલા પ્રમોદગીરી પ્રેમગીરી ગોસ્વામી માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતનો આશરો લીધો હતો અને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે માર્ચ, ૨૦૧૩ અને માર્ચ, ૨૦૧૫ની ઘટનાઓ તથા ચાર વર્ષથી વધુ પછી થયેલા અટકાયત હુકમ વચ્ચે કોઈ નિકટવર્તી સંબંધ નથી, તે હકીકતના આધારે અટકાયતનો હુકમ રદ કર્યો હતો.

૭૧. દિલ્હી વડી અદાલતની ક્લિસ્ટરસ્ટ્રીક્ટ બેંચ, પ્રમોદગીરી પ્રેમગીરી ગોસ્વામી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ

અદાલતના ઉપરોક્ત નિર્ણય પર આધાર રાખીને, શ્રી મેહુલ ભિમાણીને આ આધાર પર મુક્ત કર્યા હતા કે જાન્યુઆરી, ૨૦૧૪ અને જુલાઈ, ૨૦૧૫ ની ઘટનાઓ અને પડકારાયેલ હુકમ — જે લગભગ ચાર વર્ષ પછીનો હતો — વચ્ચે કોઈ નિકટવર્તી કડી નહોતી. એ પણ જણાય છે કે પ્રમોદગીરી પ્રેમગીરી ગોસ્વામી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અને મેહુલભાઈ રસિકભાઈ ભિમાણી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત નિર્ણયો તથા દિલ્લી વડી અદાલત દ્વારા આપેલા નિર્ણયોના આધારે, આ વડી અદાલતની સમક્ષ ખંડપીઠે પણ અટકાયતગ્રસ્ત જીતેન્દ્રકુમાર રોકડને મુક્ત કરવાનો હુકમ કર્યો હતો, જેને નાણાં પૂરાં પાડનાર તરીકે આક્ષેપિત કરવામાં આવ્યો હતો અને જેના વિરુદ્ધનો પ્રથમ હિતવિરુદ્ધ કૃત્ય જાન્યુઆરી, ૨૦૧૪ થી જુલાઈ, ૨૦૧૫ દરમિયાન નોંધાયો હતો, જ્યારે અટકાયતનો હુકમ ૨.૮.૨૦૧૮ ના રોજ, એટલે કે ચાર વર્ષના સમયગાળા પછી, પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. તેમાં આ પણ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે અરજદાર, એટલે કે જીતેન્દ્ર રોકડનો કેસ પણ એ જ પાયા પર ઉભો રહે છે અને તેથી, નિકટતાની કડી ન હોવા તેમજ અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવામાં અતિશય અને અસમજાયેલ વિલંબ થયેલો હોવાના કારણે, મામલો પૂર્ણ કરવામાં આવ્યો હતો.

૭૧.૧ અહીંના અરજદારો દ્વારા સમાનતા ના આધારે એ જ રાહત મંજૂર કરવા માટે ઉપરોક્ત બે નિર્ણયો પર ભારે નિર્ભરતા રાખવામાં આવી છે.

૭૨. સમાનતા ના સિદ્ધાંતના લાગુ પડવા અંગે, નોંધવું યોગ્ય છે કે પ્રેમગીરી પ્રમોદગીરી ગોસ્વામી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યો (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, એવું જણાય છે કે ઉક્ત મામલો હાલના મામલા સમાન નથી, કારણ કે માર્ચ ૨૦૧૩ અને માર્ચ ૨૦૧૫ વચ્ચે ૭૩૧.૭૦૫ કિગ્રા. સોનાની જમી કરવામાં આવી હતી. જ્યારે હાલના કેસમાં, જ.ફ.૨૦૧૯ના રોજ સોનાની જમી સિવાય અગાઉ કોઈ જમી થઈ નહોતી. તેથી, આ બંને મામલાઓના તથ્યોમાં ફરક છે.

૭૨.૧ તેવી જ રીતે, જેતેન્દ્ર ધનજીભાઈ રોકડ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, આરોપો એવા હતા કે તેણે મેહુલ ભીમાણી સાથે મળીને ભારતમાં સોનાની દાણચોરી માટે નાણાં પૂરા પાડ્યા હતા અને તે પછા જાન્યુઆરી ૨૦૧૪ થી જુલાઈ ૨૦૧૫ ના સમયગાળા માટે, જેના અનુસંધાને અટકાયતનો હુકમ ૨મી ઓગસ્ટ ૨૦૧૯ ના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. આમ, જેતેન્દ્ર રોકડને આક્ષેપિત ભૂમિકા સોનાની દાણચોરીની પ્રવૃત્તિઓ માટે નાણાં પૂરાં પાડવાની છે અને તે પછા ૨૦૧૪ થી ૨૦૧૫ ના સમયગાળા માટે. જ્યારે હાલના કેસમાં, હાલના અરજદાર ઋતુજા ત્રિવેદી વિરુદ્ધ આક્ષેપિત ભૂમિકા એ છે કે તે મુખ્ય સૂત્રધાર છે, જ્યારે નીતાબેન પરમાર સહયોગી છે અને વાહકો તથા મુખ્ય સૂત્રધાર વચ્ચેની કડી છે, અને શ્રી લોકેશ શર્મા તે વ્યક્તિ છે, જેણે દુબઈમાંથી સોનું લાવ્યું હતું અને જેને સહ-અટકાયતી જિગ્નેશ સાવલિયાએ આપેલી માહિતીના આધારે જ.ફ.૨૦૧૯ ના રોજ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. આમ, તથ્યપરક રીતે, ઉપરોક્ત કેસોમાં જેતેન્દ્ર રોકડ અને મેહુલ ભીમાણીને

આક્ષેપિત ભૂમિકાઓની સરખામણીએ અરજદારોને ભિન્ન ભૂમિકાઓ આક્ષેપિત કરવામાં આવી છે. તદનુસાર, આ અદાલતે ૨૭.૨.૨૦૨૦ ના રોજ જેતેન્દ્ર રોકડના કેસમાં આપેલો નિર્ણય તેમજ માનનીય દિલ્હી વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે મેહુલ ભીમાણીના કેસમાં આપેલો નિર્ણય હાલના કેસમાં લાગુ પડતા નથી, કારણ કે દરેક વ્યક્તિને ભિન્ન ભૂમિકા આક્ષેપિત કરવામાં આવી છે અને સમાનતાના સિદ્ધાંતના અમલનો કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી. નિશ્ચિતપણે, અટકાયત હુકમ આપનાર સત્તાધિકારીએ જે તથ્યો અને નિવેદનો પર આધાર રાખ્યો છે, તે સમાન છે, તેમ છતાં, આક્ષેપિત ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિમાં તેમની ભાગીદારી અને સંબંધિત વ્યક્તિઓને આક્ષેપિત વિશિષ્ટ ભૂમિકાને ધ્યાનમાં લેતા, આ અદાલતનું એવું મત છે કે હાલના કેસમાં સમાનતાનો સિદ્ધાંત લાગુ પડતો નથી.

૭૩. અટકાયતના હુકમ પસાર કરવામાં થયેલા વિલંબ અંગે, અટકાયતમાં લેવામાં આવેલા વ્યક્તિના સંદર્ભમાં, આ બાબત સ્ફટિક સમાન સ્પષ્ટ છે કે જ્યારે અટકાયતનો હુકમ ૨.૮.૨૦૧૯ના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો ત્યારે શ્રી રતુગ્ન ત્રિવેદી અને સુશ્રી નીતા પરમાર, જે અહીંના અરજદારો છે, તેઓ કસ્ટડીમાં નહોતાં અને તેઓ કોઈ ને કોઈ બહાને ધરપકડથી બચી રહ્યા હતા. જ્યારે શ્રી લોકેશ શર્માની ધરપકડ ૪.૬.૨૦૧૯ના રોજ કસ્ટમ્સ અધિનિયમ હેઠળ કરવામાં આવી હતી. નોંધ પર મૂકવામાં આવેલી સામગ્રી પરથી એવું પણ જણાય છે કે સામગ્રી વિશાળ પ્રમાણમાં છે અને દુબઈથી ભારત સુધી સોનાની

દાણચોરીના સમગ્ર કૌભાંડમાં દસ કે તેથી વધુ વ્યક્તિઓ સંકળાયેલા છે. દલીલના હિતાર્થે અરજદારપક્ષ તરફથી અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવામાં થયેલા વિલંબ અંગે કરવામાં આવેલી રજૂઆત માન્ય ધરીએ તો પણ, વિલંબ માત્ર પદ દિવસનો જ બને. એવો વિલંબ માત્ર વિશેષ દીવાણી અરજી નં. ૨૩૧૪૭ ના ૨૦૧૯ના અરજદાર એટલે કે શ્રી લોકેશ શર્મા દ્વારા જ પડકારવામાં આવી શકે, કારણ કે તેમની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી; પરંતુ વિલંબનો આ આધાર અન્ય બે અરજદારોના મામલે લાગુ પડી શકે તેમ નથી, કારણ કે તેમણે પોતાની પૂછપરછ અને ધરપકડ ટાળી છે. તે જ સમયે, ભલે શ્રી લોકેશ શર્મા અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવામાં પદ દિવસના વિલંબને પડકારી શકે, તથાપિ હકીકત એ છે કે વિશેષ દીવાણી અરજી નં. ૨૩૧૪૭ ના ૨૦૧૯ના અરજદાર શ્રી લોકેશ શર્માની ૪.૬.૨૦૧૯ના રોજ એસવીપીઆઈ એરપોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને તેમની વિરુદ્ધ ૨.૮.૨૦૧૯ના રોજ અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તે તેમને ૩.૮.૨૦૧૯ના રોજ તામિલ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેના કારણે ૬.૧૦.૨૦૧૯ના રોજ તામિલ કરવામાં આવ્યા હતા તથા સત્તાધિકારી દ્વારા ૨૫.૧૦.૨૦૧૯ના રોજ તેની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી. ઉપર અહીં અગાઉથી ઉલ્લેખિત કોફેપોસા અધિનિયમની કલમ ૮બી અને ૮સીની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લઈએ તો, જો આપણે અટકાયતના હુકમની તારીખ ૨.૮.૨૦૧૯ અને સત્તાધિકારી દ્વારા અટકાયતના હુકમને અંતિમ સ્વરૂપ આપવામાં આવેલી તારીખ ૨૫.૧૦.૨૦૧૯ ગણીએ, તો સમયગાળો આશરે બે મહિના અને ૨૩ દિવસનો થાય. કલમ ૮ની ઉપકલમ (સી) મુજબ, સલાહકાર

મંડળે અટકાયતથી ૧૧ અઠવાડિયામાં મામલાનો નિર્ણય કરવો જરૂરી છે. સ્વીકાર્ય રીતે, આ કેસમાં ભલે તેમની ધરપકડ ૪.૬.૨૦૧૯ના રોજ કસ્ટમ્સ અધિનિયમ હેઠળ કરવામાં આવી હતી, તેમ છતાં ૨.૮.૨૦૧૯ના પડકારાયેલ હુકમ પસાર કરીને તેમની કોફેપોસા અધિનિયમ હેઠળ ધરપકડ કરવામાં આવી છે અને તેથી ૨૫.૧૦.૨૦૧૯ના રોજ સક્ષમ સત્તાધિકારી દ્વારા અટકાયતના હુકમની પુષ્ટિ કરતાં લેવાયેલ નિર્ણય કાનૂની નિર્ધારિત અવધિની અંદર જ છે. વધુમાં, નોંધ પર મૂકવામાં આવેલી સામગ્રીને ધ્યાનમાં લેતા, અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવા માટે અટકાયત સત્તાધિકારી સમક્ષ રજૂઆત કરવા પૂરતી સામગ્રી એકત્ર કરવા તપાસ ચાલુ હતી તેમ જણાય છે; તેથી, આ કેસની વિશિષ્ટ હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓમાં, વિલંબને અટકાયતના હુકમને બગાડનાર પરિબળ તરીકે ગણાવી શકાય નહીં.

૭૪. અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ પરિષદ-૧૧ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

પ્રાયોજક સત્તાધિકારી દ્વારા મારી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલા અગાઉના વર્તનના ઇતિહાસ, સંભાવના, વૃત્તિ અને મહત્વપૂર્ણ પુરાવાઓ/ સામગ્રીને ધ્યાનમાં લેતા, શ્રી લોકેશ શર્મા, શ્રી જિગ્નેશકુમાર ગોવિંદભાઈ સાવલિયા, શ્રી મેહુલ રસિકભાઈ ભીમાણી, શ્રી જીતેન્દ્રકુમાર ધનજીભાઈ રોકડ અને શ્રી ભૂંડિયા દિવ્યા કિશોર દ્વારા રજૂ કરાયેલ પરત ખેંચણી અરજીઓમાં દર્શાવાયેલા આધાર અંગે મને

કોઈ સાર જણાતો નથી, કારણ કે તે તપાસને ગેરમાર્ગે દોરવાના/ ભટકાવવાના આશયથી ખોટા, તુરછ અને પશ્ચાત્ વિચારરૂપ હોવાનું જણાય છે.

૭૪.૧ અટકાયત સત્તાધિકારી દ્વારા કરવામાં આવેલા ઉપરોક્ત અવલોકન પરથી પ્રગટ થાય છે કે સુશ્રી નીતાબેન ચુનીલાલ પરમાર, શ્રી જિગ્નેશ સાવલિયા અને શ્રી લોકેશ શર્માએ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૦૮ હેઠળ કસ્ટમ્સ અધિકારી સમક્ષ નોંધાયેલા પોતાના નિવેદનો પાછા ખેંચી લીધા છે. અટકાયતના હુકમમાંથી એ પણ જણાય છે કે વર્તમાન બે અરજીઓના સંદર્ભમાં ઉપરોક્ત વ્યક્તિઓ દ્વારા નિવેદનના કથિત પરત ખેંચવાના મુદ્દે અટકાયત સત્તાધિકારીએ તે પરત ખેંચવાના હકીકતનો ઉલ્લેખ કર્યો છે અને એ પણ જણાવ્યું છે કે આવી પરત ખેંચણી અનુવર્તી કલ્પના છે.

૭૪.૨ અટકાયતના કારણોના અવલોકનથી જણાય છે કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ શ્રી લોકેશ શર્મા, શ્રી જિગ્નેશ સાવલિયા, શ્રી મેહુલ ભીમાણી, શ્રી જીતેન્દ્ર રોકડ અને શ્રી ભૂંડિયા કિશોર દ્વારા કરવામાં આવેલા નિવેદનોના પરત ખેંચાણને ધ્યાનમાં લીધું છે, તેનું સવિસ્તર નિરાકરણ કર્યું છે અને આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યો છે કે નિવેદનોનું પરત ખેંચાણ તપાસને ગેરમાર્ગે દોરવા/વાળવા ના આશયથી ખોટું, તુરછ અને અનુવર્તી વિચારરૂપ જણાય છે. આ અવસરે નોંધવું યોગ્ય છે કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ શ્રી વિજય રાવલ ઉપનામ વિજયના નિવેદન પર પણ આધાર મૂક્યો છે, જે શ્રી રતુઝ ત્રિવેદીની માલિકીની મેસર્સ અખંડજ્યોત જવેલ એલએલપીમાં વેચાણ કાર્યકારી તરીકે કામ કરે છે. કસ્ટમ્સ

અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૦૮ હેઠળ તારીખ ૧૩મી જૂન ૨૦૧૯ ના રોજ નોંધાયેલા તેના નિવેદન મુજબ, તેની મુલાકાત મેસર્સ અખંડજ્યોત ગ્રુપના સમારંભમાં શ્રી જિગ્નેશ સાવલિયા સાથે થઈ હતી; ત્યારબાદ તેના માલિક શ્રી રુતુઝ ત્રિવેદીના નિર્દેશ મુજબ તે શ્રી જિગ્નેશ સાવલિયાને મળવા ઘણી વખત ગયો હતો; એક દિવસ માણેક ચોક ખાતે આવેલી પોતાની કચેરીમાંથી ઘરે જતા સમયે શ્રી રુતુઝ ત્રિવેદીએ તેને ફોન કર્યો અને શ્રી જિગ્નેશ સાવલિયાનો મોબાઇલ નંબર ૯૦૯૯૯ ૮૮૮૭૭ આપીને તેમના મોબાઇલ પર સંપર્ક કરવા તથા તેમની પાસેથી એક પાર્સલ મેળવી તે પાર્સલ પોતાની કચેરીના પરિસરમાં શ્રી રુતુઝ ત્રિવેદીને સોંપવા જણાવ્યું હતું; ત્યારબાદ શ્રી જિગ્નેશ સાવલિયા આવ્યા અને તેને એક બેકપેક આપ્યો હતો; તેણે તે બેકપેક લીધો અને તેને લાગ્યું કે તે બહુ ભારે હતો; તેને તરત જ સમજાયું કે તેમાં સોનાના બિસ્કિટો હતા; તેને આ વાતની પણ જાણ થઈ હતી કે આ દાણચોરીથી લાવવામાં આવેલા સોનાના બિસ્કિટો હતા, કારણ કે મેસર્સ અખંડજ્યોત ગ્રુપે ક્યારેય સત્તાવાર રીતે સોનાના બિસ્કિટોની આયાત કરી નહોતી અને શ્રી જિગ્નેશ સાવલિયા આંતરરાષ્ટ્રીય વિમાનમથકે કામ કરતા હતા; તેણે તે બેકપેક લઈને પોતાની કચેરીમાં શ્રી રુતુઝ ત્રિવેદીને સોંપ્યો હતો; તેણે આપું જ કામ વધુ બે વખત કર્યું હતું, એટલે કે કુલ ત્રણ વખત. હવે, શ્રી રુતુઝ ત્રિવેદી — જે વર્તમાન અરજદાર પૈકીના એક છે — તેમના કર્મચારી દ્વારા કરવામાં આવેલું આ નિવેદન પરત ખેંચવામાં આવેલ નથી. આ નિવેદન પોતે જ દર્શાવે છે કે શ્રી રુતુઝ ત્રિવેદીના કહેવા પર તે શ્રી જિગ્નેશ

સાવલિયાને મળ્યો હતો અને શ્રી જિન્નેશ સાવલિયાએ ત્રણ વખત તેને સોનાના બિસ્કિટો સોંપ્યા હતા, જે તેણે શ્રી રુતુઝ ત્રિવેદીને સોંપ્યા હતા.

૭૪.૩ એસ.વી.પી.આઈ. એરપોર્ટ, અમદાવાદના ટર્મિનલ-૨ના આગમન હોલ ખાતે, બે પંચાઓ એટલે કે ચંદુલાલ લાલુભાઈ પાંડવ અને મિસ નિશા રામી તેમજ અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિ શ્રી લોકેશ શર્મા અને શ્રી જિન્નેશ સાવલિયાની હાજરીમાં તૈયાર કરાયેલ તા. ૪.૬.૨૦૧૯ના પંચનામાનું, તથા મિસ નીતા પરમારના મામલામાં અનુલઘ્ન-આરપનું અવલોકન કરતાં, તેનો સંબંધિત પરિચ્છેદ નીચે મુજબ નોંધે છે:-

“..... અહીં અમને જાણ કરવામાં આવી છે કે અમદાવાદના જી.જી.આઈ., એસ.વી.પી.આઈ.એ. ખાતે ફરજ વ્યવસ્થાપક સુશ્રી રેખા શર્માએ કસ્ટમ્સ અધિકારીઓને જાણ કરી હતી કે તેમના સ્ટાફના એક સભ્ય શ્રી જિન્નેશ સાવલિયા, સહાયક ફરજ અધિકારી, મુસાફર સાથે શંકાસ્પદ રીતે વર્તતા જોવા મળ્યા હતા

ખાડી નં.૩૨ ના એરોબ્રિજ પર અને તેની પાસેથી પીળા ધાતુનો એક સળિયો કબજામાં મળ્યો હતો અને તેથી કસ્ટમ્સ અધિકારીઓ દ્વારા તેની તપાસ કરવી આવશ્યક હતી. સુશ્રી રેખા શર્માએ તેમની સાથે આવેલા વ્યક્તિનો પરિચય શ્રી જિન્નેશ સાવલિયા તરીકે કરાવ્યો. .... એ.આઈ.યુ.ના અધિકારીઓએ શ્રી જિન્નેશ સાવલિયાની વ્યક્તિગત તપાસ હાથ ધરતા પહેલાં પોતાની વ્યક્તિગત તપાસ તેમની સમક્ષ આપવા ઓફર કરી, પરંતુ શ્રી જિન્નેશ

સાવલિયાએ એમ કહીને ઇનકાર કર્યો કે તેમને એ.આઈ.યુ.ના અધિકારીઓ પર પૂર્ણ વિશ્વાસ છે. એ.આઈ.યુ.ના અધિકારીએ શ્રી જિજ્ઞેશને પૂછ્યું કે તેઓ પોતાની તપાસ કાર્યપાલક મેજિસ્ટ્રેટ અથવા કસ્ટમ્સના સુપરિન્ટેન્ડન્ટ સમક્ષ કરાવવાનું ઇચ્છે છે કે નહીં; તેના જવાબમાં તેમણે કસ્ટમ્સના સુપરિન્ટેન્ડન્ટ સમક્ષ પોતાની તપાસ માટે સંમતિ આપી.”

કસ્ટમ્સ અધિકારીઓ દ્વારા પૂછપરછ કરવામાં આવતા, શ્રી જિજ્ઞેશ સાવલિયા કબૂલાત કરે છે કે તેની પાસેથી મળેલા ભૂરા રંગના પેકેટોમાં સોનાની લગડીઓ છે. અધિકારીઓ દ્વારા પૂછપરછ કરતાં તેણે માહિતી આપી કે સોનાની લગડીઓ ધરાવતા આ નવ ભૂરા રંગના પેકેટો તેના નથી અને તેને શ્રી લોકેશ શર્મા નામના એક મુસાફર દ્વારા બે નં. ૩૨ ના એરોબ્રિજમાં વચ્ચેના સ્થળે આપવામાં આવ્યા હતા અને તેણે તે જ પેકેટો પોતે પહેરેલા કપડાંના ખિસ્સાઓમાં છુપાવી રાખ્યા હતા. શ્રી જિજ્ઞેશ સાવલિયાએ વધુમાં માહિતી આપી કે જણાવેલ મુસાફર શ્રી લોકેશ શર્મા તા. ૦૪/૦૬/૨૦૧૮ના રોજ ફ્લાય દુબઈ ફ્લાઈટ નં. એક્ઝેડ – ૪૩૭ દ્વારા અમદાવાદ એરપોર્ટ પર આવ્યા હતા. તેને એરપોર્ટના કાર્ગો ગેટમાંથી બહાર નીકળી એરપોર્ટ ટર્મિનલની બહાર સોનાની લગડીઓ ધરાવતા આ નવ ભૂરા રંગના પેકેટો લઈ જવાના હતા અને તે જ પેકેટો શ્રી ઋતુઝ ત્રિવેદી અથવા તેમની તરફથી મોકલવામાં આવેલ કોઈપણ વ્યક્તિને એરપોર્ટ ટર્મિનલની બહાર સોંપવાના હતા.

..... તે પછી, અધિકારીઓ અમારા પંચો અને શ્રી જિઝ્હેશ સાવલિયા સાથે હવાઈમથકના આગમન ભાગની ગેટ નં. ૫ તરફ આગળ વધ્યા. અંદાજે ૫ મિનિટ પછી એક વ્યક્તિ ગેટ નં. ૫ પર આવ્યો અને પોતાના હાથમાં ભારતીય પાસપોર્ટ નં. આર૨૯૬૬૫૮૩ ધરાવતો લોકેશ શર્મા તરીકે પોતાની ઓળખ આપી. શ્રી જિઝ્હેશ સાવલિયા તેમજ શ્રી લોકેશ શર્મા બન્નેએ સ્વીકાર્યું કે તેઓ એકબીજાને ઓળખે છે.

અહીં, અમારી પંચાઓની હાજરીમાં, એ.આઈ.યુ. અધિકારીએ મુસાફર શ્રી લોકેશ શર્માને તેમની થેલીઓ ખોલી બતાવવા જણાવ્યું. તેથી મુસાફરે પોતાની કાળા રંગની ટ્રોલી થેલી ખોલી અને અધિકારીને થેલી તપાસવા વિનંતી કરી. કાળા રંગની ચેક-ઇન ટ્રોલી થેલીની તપાસ દરમિયાન કેટલાક બોર્ડિંગ પાસ મળી આવ્યા. તેમજ એ.આઈ.યુ. અધિકારીઓએ તેની ચેક-ઇન ટ્રોલી થેલીમાંથી એક વ્યવસાયિક કાર્ડ પણ જપ્ત કર્યું. તે વ્યવસાયિક કાર્ડ અંગે પૂછપરછ કરતાં મુસાફર શ્રી લોકેશ શર્માએ જણાવ્યું કે આ વ્યવસાયિક કાર્ડ શ્રી ઋતુગ્ર અરવિંદકુમાર ત્રિવેદીનું છે, જે ઉપરોક્ત મળેલ સોનાની પટ્ટીઓ ધરાવતા નવ ભૂરા રંગના પેકેટોના માલિક છે. શ્રી લોકેશ શર્માએ વધુમાં જણાવ્યું કે સોનાની પટ્ટીઓ ધરાવતા તે નવ ભૂરા રંગના પેકેટો તેમને દુબઈ એરપોર્ટના ડ્યુટી ફ્રી વિસ્તારમાં શ્રીમતી હિના ઋતુગ્ર ત્રિવેદી, જે શ્રી ઋતુગ્ર અરવિંદકુમાર ત્રિવેદીની પત્ની છે, દ્વારા આપવામાં આવ્યા હતા.

૭૪.૪ શ્રી લોકેશ શર્મા અને શ્રી જિજ્ઞેશ સાવલિયા તથા અન્યોએ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૦૮ હેઠળ કસ્ટમ્સ સત્તાવાળાએ નોંધેલા તેમના નિવેદનોથી પીછેહઠ કરી છે. પંચનામામાં વર્ણવાયેલા ઉપરોક્ત તથ્યોને ધ્યાનમાં લેતા, જે તથ્યોનો સંબંધિત અરજદારે ઇનકાર કર્યો નથી, અને વિશેષ કરીને એ તથ્યને ધ્યાનમાં લેતા કે પંચોના તથા સક્ષમ કસ્ટમ્સ સત્તાવાળાઓની સહીઓ ઉપરાંત પંચનામા પર શ્રી લોકેશ શર્મા અને શ્રી જિજ્ઞેશ સાવલિયાએ પણ સહી કરી છે, ઉપર અહીં ઉલ્લેખિત પંચનામામાં વર્ણવાયેલ તથ્ય સ્પષ્ટ દર્શાવે છે કે શ્રી લોકેશ શર્મા ભારત ખાતે સોનું લાવ્યા હતા, જે શ્રી ઋતુઝા ત્રિવેદીને સોંપવાનું હતું.

૭૫. અટકાયતમાં રાખવામાં આવેલ વ્યક્તિઓ, અર્થાત્ શ્રી ઋતુઝા ત્રિવેદી અને સુશ્રી નીતા પરમારના પ્રતિનિધિત્વના વિચારમાં થયેલા વિલંબના આધાર અંગે જ્યાં સુધી પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી અભિલેખ પરથી એવું જણાય છે કે તેમણે ૧૬.૯.૨૦૧૯ના રોજ, જ્યારે તેમની ધરપકડ કરવામાં આવી નહોતી અને ઉપરોક્ત મુજબ પૂછપરછ માટે પોતાને ઉપલબ્ધ કર્યા નહોતા, ત્યારે પ્રતિનિધિત્વ કર્યું હતું. ઉક્ત પ્રતિનિધિત્વ સક્ષમ અધિકારી દ્વારા તા. ૨૧.૧૦.૨૦૧૯ના હુકમથી નામંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું, જે કાગળપુસ્તિકાના પાના ૧૭૯ પર છે; વધુમાં એવું પણ જણાય છે કે ૧૬.૧૨.૨૦૧૯ના રોજ, અહીંના અરજદારો શ્રી ઋતુઝા ત્રિવેદી અને સુશ્રી નીતા પરમારે સલાહકાર મંડળ સમક્ષ રજૂઆત કરી હતી. હવે, અધિકારી દ્વારા જણાવ્યા મુજબ, આવી રજૂઆત

૧.૧.૨૦૨૦ના રોજ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. આ તબક્કે નોંધનીય છે કે જ્યારે શ્રી ઋતુઝા ત્રિવેદી અને સુશ્રી નીતા પરમારે ૧૬.૮.૨૦૧૮ના રોજ પ્રતિનિધિત્વ કર્યું હતું, ત્યારે આ અદાલત તરફથી રક્ષણાત્મક આદેશો મેળવ્યા હોવા છતાં તેઓ અધિકારી સમક્ષ હાજર રહ્યા નહોતા. વધુમાં નોંધનીય છે કે અરજદારો શ્રી ઋતુઝા ત્રિવેદી અને સુશ્રી નીતા પરમારને નિર્ધારિત તારીખે હાજર રહેવા જરૂરી દિશાનિર્દેશ મેળવવા માટે અધિકારીએ આ અદાલતનો આશરો લેવો પડ્યો હતો. આવી અરજી પર, આ અદાલતે શ્રી ઋતુઝા ત્રિવેદી તેમજ તેમની સહયોગી સુશ્રી નીતા પરમારને અધિકારી સમક્ષ હાજર રહેવા દિશાનિર્દેશ આપ્યો હતો અને તે મુજબ તેઓ ૧૪.૧૦.૨૦૧૮ના રોજ હાજર થયા હતા અને તેમની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. આ બંને અરજદારોનું આવું વર્તન કાનૂની હુકમ પ્રત્યે તેમના ઈરાદા અને વલણને પ્રતિબિંબિત કરે છે. અભિલેખ પરથી એવું પણ જણાય છે કે રક્ષણાત્મક હુકમ મળ્યા બાદ, અધિકારી દ્વારા તેમને ત્રણ વખત સમન્સ પાઠવવામાં આવ્યા હોવા છતાં તેઓ હાજર રહ્યા નહોતા અને માત્ર આ અદાલતના લેખિત દિશાનિર્દેશ બાદ જ સંબંધિત અધિકારી સમક્ષ હાજર થયા હતા. તેથી, આ કેસના વિશિષ્ટ તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં, તેમની તરફથી ઉઠાવવામાં આવેલ પ્રતિનિધિત્વના વિચારમાં વિલંબનો આધાર સ્વીકાર્ય નથી, કારણ કે તેમણે પોતે જ તેમની ધરપકડ ન થાય તેવું સુનિશ્ચિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો.

૭૬. અરજદાર દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા આધાર પૈકીનો એક આધાર તેમને મહત્વપૂર્ણ દસ્તાવેજોની પુરવઠો ન કરવામાં આવ્યાનો છે. કાયદાનો સ્થિર સિદ્ધાંત એવો છે કે સત્તાધિકારીએ જેનો ઉલ્લેખ કર્યો હોય તે દરેક અને દરેક દસ્તાવેજ અટકાયતગ્રસ્તને આપવો અનિવાર્ય નિયમ નથી. અટકાયતના આધારો માટે સત્તાધિકારીએ જે દસ્તાવેજો પર આધાર રાખ્યો હોય અને જે મહત્વપૂર્ણ હોય, તે અટકાયતગ્રસ્તને પૂરા પાડવા જરૂરી છે, જ્યારે અનુસંગિક દસ્તાવેજો અટકાયત હુકમ આપનાર સત્તાધિકારી દ્વારા પૂરા પાડવામાં ન પણ આવે. હાલના મામલામાં, જ્યાં સુધી અરજદાર નીતાબેન પરમારનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી પેન ડ્રાઇવ અને વી-ચેટ સંદેશાઓના સ્વરૂપના દસ્તાવેજો તેમના મકાનમથકમાંથી જમ કરવામાં આવ્યા હતા અને તે તેમની જાણમાં સંપૂર્ણપણે હતા. અન્ય અરજદારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા આધાર અંગે, નોંધપર રહેલી સામગ્રીના પરિશીલનથી સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે જરૂરી મહત્વપૂર્ણ દસ્તાવેજો અરજદારોને પૂરા પાડવામાં આવ્યા છે અને તેથી અરજદારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલો વિવાદ સ્વીકાર્ય નથી.

૭૭. કાનૂનનો એ પણ સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે અટકાયત સત્તાધિકારીને કોફેપોસા અધિનિયમની કલમ ૩ હેઠળ પોતાના વ્યક્તિગત સંતોષના આધારે અટકાયતનો હુકમ જારી કરવાની સત્તા છે. આ પણ સ્થાપિત કાનૂન છે કે સામાન્ય રીતે આવા કેસોમાં અટકાયત સત્તાધિકારીના વ્યક્તિગત સંતોષ પર અદાલત અપીલી સત્તા તરીકે બેસી શકતી નથી. તેમ છતાં, અટકાયત

સત્તાધિકારીએ પોતાના વ્યક્તિગત સંતોષના આધારે સત્તાનો જે ઉપયોગ કર્યો હોય તેની ન્યાયિક સમીક્ષા ઉપલબ્ધ છે. આ તબક્કે, સેન્ટામિલ્સેલ્વી વિ. સ્ટેટ ઓફ ટી.એન. ના કેસમાં આપેલ અને (૨૦૦૬) એસ.સી.સી. ૬૭૬ માં અહેવાલિત નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય છે, જેનો ઉલ્લેખ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. ડિમ્પલ હેપ્પી ના કેસમાં ૨૦૧૮ એસ.સી.સી. ઓનલાઇન એસ.સી. ૮૭૫ માં અહેવાલિત નિર્ણયોમાં કરવામાં આવ્યો છે. ઉક્ત નિર્ણયમાં, અટકાયતમાં રહેલ વ્યક્તિને જામીન પર મુક્ત થવાની સંભાવના છે એવા નિષ્કર્ષે સત્તાધિકારી પહોંચ્યો તે અંગેનો તેનો સંતોષ, નોંધાયેલા સામગ્રીના આધારે થયેલ “વ્યક્તિગત સંતોષ” છે અને સામાન્ય રીતે આવા વ્યક્તિગત સંતોષમાં હસ્તક્ષેપ કરવો નહીં. હાલના કેસમાં પણ, અટકાયત સત્તાધિકારીએ તેમના સમક્ષ રજૂ કરાયેલ દરેક સામગ્રીનો ઉલ્લેખ કર્યો છે અને સંબંધિત વ્યક્તિઓના પાછા ખેંચાયેલા નિવેદનોનો પણ વિચાર કર્યો છે તેમજ અરજદારો વિરુદ્ધ અટકાયતનો હુકમ પસાર કરવા માટે પોતે સંતોષ મેળવ્યો છે. આ કેસના વિશિષ્ટ તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતા, આવી અટકાયતનો હુકમ પસાર કરતી વખતે અટકાયત સત્તાધિકારીના વ્યક્તિગત સંતોષમાં હસ્તક્ષેપ કરવાની કોઈ જરૂરિયાત નથી, એવો આ અદાલતનો મત છે.

૭૮. આ હકીકત છે કે બંધારણ અને સર્વોચ્ચ અદાલત વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાને જાળવી રાખવા અંગે અત્યંત સજાગ છે, પરંતુ તે જ સમયે, વ્યક્તિની સ્વતંત્રતાને લોકહિત માટે વાજબી મર્યાદાઓની અંદર આધીન રાખવી આવશ્યક બને છે.

અટકાયતનો હુકમ સ્પષ્ટપણે પ્રતિબંધાત્મક ઉપાય અને સમાજને રક્ષણ પ્રદાન કરવાનો સાધન છે. વધુમાં એવું પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતનો હેતુ દરેકની સલામતી અને સુરક્ષા જાળવવાનો હોય, ત્યારે વ્યક્તિની સ્વતંત્રતા અને સમાજની જરૂરિયાતો વચ્ચે સંતુલન સ્થાપિત કરવું પડે છે.

૭૯. નોંધપાત્ર પર રહેલ સમગ્ર સામગ્રીને ધ્યાનમાં લેતા, તે સ્ફટિક જેવી સ્પષ્ટતા સાથે જણાય છે કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ પ્રત્યેક અરજદાર સંબંધે વ્યક્તિગત અટકાયતનો હુકમ પસાર કરતી વખતે પોતાનું મન યોગ્ય રીતે લાગુ કર્યું છે. એ પણ સ્ફટિક જેવી સ્પષ્ટતા સાથે જણાય છે કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ આવશ્યક સુરક્ષાત્મક ઉપાયોનું પાલન કર્યું છે. અટકાયતના આદેશોને પડકારતા અરજદારે ઉઠાવેલા તમામ મુદ્દાઓ ગુણવત્તાવિહોણા છે. વર્તમાન અરજદારો વિરુદ્ધ પસાર કરાયેલા અટકાયતના આદેશોમાં કોઈ કાનૂની ક્ષતિ નથી. આ અદાલતનું વિચારીને કરેલું મંતવ્ય એવું છે કે પડકારાયેલા અટકાયતના આદેશો કાયદાની નજરે ટકાઉ છે અને તેમને રદ કરવાની જરૂર નથી. અત્રેના અરજદારો આવી પ્રતિબંધાત્મક અટકાયતમાંથી મુક્ત કરવામાં આવવા પાત્ર નથી.

૮૦. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં લેતાં, ત્રણે અરજીઓમાં કોઈ જ સાર નથી અને તે નામંજૂર થવા પાત્ર છે. તદનુસાર, ત્રણે અરજીઓ નામંજૂર કરવામાં આવે છે. નિયમ મુક્ત કરવામાં આવે છે.

એસડી/-

(ન્યાયમૂર્તિ ડૉ. એ. પી. ઠાકર)

સાજ જયોર્જ/ આર.એસ. મલેક

*The translation of this judgment has been provided by M/s*

*Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====